

JEKKU

Joustavien esi- ja alkuopetuskäytäntöjen
kehittämisverkosto

Tuula Merisuo-Storm, Marjaana Soininen,
Juli Aerila (toim.)

SISÄLTÖ

Joustavien esi- ja alkuopetuskäytäntöjen kehittämisverkosto	5
Joustavat ryhmittelyt ja aikuisten yhteinen työ tuen välineinä Koivuhaan koulu, Parainen	9
Kasvatuskumppanuus Tammenahjossa Tammenahjon koulu ja päiväkoti, Masku	25
Satu repussa Laurin koulu ja päiväkoti Metsola, Mynämäki	53
Esi- ja alkuopetuksen yhteennivominen Nummen koulu, Nousiainen	65
Toiminnallinen nivelvaiheen yhteistyö Valpperin koulu, Nousiainen	85
Vuosiluokkiin sitomaton joustava alkuopetus Pohitullin koulu, Uusikaupunki	105
Joustava alkuopetus Turussa Raunistulan, Hannunniitun ja C.O. Malmin, Haarlan, Topeliuksen ja Wäinö Aaltosen koulut, Turku	123
Lukutori Ilpoisten koulu, Turku	145
Sanajahti. Kielellisen tietoisuuden polku esikoulusta kouluun Vasaramäen koulu, Turku	151
Jekku-hankkeeseen liittyvä koulutus Sat@oppi – Opetuksen ja kasvatuksen kehittämiskeskus, Rauma	161
Jekku-hankkeeseen liittyvät tutkimukset Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö	169
Itsetuntotutkimus	169
Lukemisasennetutkimus	217
Kielellisen tietoisuuden tutkimus	267
Lukemisen ymmärtämisen tutkimus	289
Jekku-hankkeen tutkimuksista esiin nousseita huomioita	309

JEKKU

JOUSTAVIEN ESI- JA ALKUOPETUSKÄYTÄNTÖJEN KEHITTÄMISVERKOSTO

Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen

Jokaisen lapsen tulisi voida aloittaa opinpolkunsu omassa lähikoulussaan laissa säädetyn ikäisenä. Opetushallituksen rahoittaman JEKKU-kehittämisen verkoston tavoitteena on muuttaa koulun asenneilmapiiriä ja toimintamalleja siten, että oppilaan kouluvalmiuksien tarkastelun sijaan keskitytään koulun valmiuteen vastaanottaen oppilaat heidän yksilöllisine ominaisuuksineen ja tarpeineen. Verkostossa lähikoulujen toimintaa kehitetään niin, että ne ovat valmiita vastaanottamaan erilaisia lapsia. Samalla vahvistetaan lasten onnistumisen kokemuksia ja itsetuntoa.

Eri ammattiryhmien keskinäisellä yhteistyöllä ongelmat tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja niihin puututaan ajoissa esimerkiksi tarjoamalla yleistä, tehostettua ja erityistä tukea. Kun työntekijät oppivat tuntemaan aiempaa paremmin toisensa, toiminnan joustavat järjestelyt onnistuvat entistä helpommin, ja syntyy uusia ideoita eri tavalla oppivien huomioimiseksi opetuksessa. Osaamisen jakamisen myötä ammattitaito kehittyy ja työn ilo vahvistuu. Joustavuutta kehitetään oppilaiden ryhmittelyssä ja muissa opetusjärjestelyissä, opettajien yhteistyössä, kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, koulun rakenteissa sekä voimavarojen määrittelyssä.

Kehittämisen verkostossa on mukana jäseniä varsinais-suomalaisen kunnan sivistystoimesta, sosiaali- ja terveystoimesta, vanhempainyhdistyksistä sekä Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Rauman yksiköstä ja Opetuksen ja kasvatuksen kehittämiskeskuksesta Sat@opista.

Hankkeen hallinnointi

Paraisten (ent. Länsi-Turunmaa) kaupungin suomenkielinen koulutus

Ohjausryhmä

- Blomvall Susanna, luokanopettaja, Uusikaupunki
- Fagerström Levi, Kelpo-koordinaattori, Parainen
- Hotanen Pia, päivähoidon johtaja, Parainen
- Jokinen Arto, sivistysjohtaja, Mynämäki
- Karenmaa Pekka, sivistysjohtaja, Masku
- Korhonen Riitta, alkukasvat. ja erit.opet.lehtori, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma
- Koski Marko, rehtori, Nummen koulu, Nousiainen
- Lahtinen Krista, rehtori, Tammenahjon koulu, Masku
- Lumiainen Jyrki, sivistysjohtaja, Nousiainen
(1.8.2011 saakka Paasikivi Sini)
- Nikkanen Pekka, sivistyslautakunnan suomenkielisen jaoston jäsen, Parainen
- Parviainen Inkeri, opetus- ja kulttuuritoimenjohtaja, Uusikaupunki
- Rinne Outi, perusopetuspäällikkö, Turku
- Santanen Erja, päivähoidon johtaja, Mynämäki
- Soininen Marjaana, professori, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma
- Sundqvist Paula, opetuspäällikkö, Parainen, ohjausryhmän puheenjohtaja
- Tammi Pekka, vararehtori, Nummen koulu, Nousiainen
- Vänni Tuija, Kelpo-koordinaattori, Turku
- Kitola Arja, Jekku-koordinaattori

Verkostotiimi

- Elina Vermola, Koivuhaan koulu, Parainen
- Terhi Järnström, Koivuhaan koulu, Parainen
- Harri Lehtinen, Koivuhaan koulu, Parainen
- Krista Lahtinen, Tammenahjon koulu, Masku
- Heli Saive, Tammenahjon päiväkotiki, Masku
- Ulla Luolila, Metsolan päiväkotiki, Mynämäki
- Kati Perkiö, Laurin koulu, Mynämäki
- Riitta Kantonen, Laurin koulu, Mynämäki
- Jaana Helin, Nummen koulu, Nousiainen
- Tarja Kallionpää, Nummen koulun esiopetus, Nousiainen

- Maarit Jalo, aluerehtori, Turku
- Anne Luoma, päivähoidon johtaja, Turku
- Hille Mierlahti, Pohitullin koulun esiopetus, Uusikaupunki
- Sari Lehtinen, Pohitullin koulu, Uusikaupunki
- Juli Aerila, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma
- Tuula Merisuo-Storm, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauma
- Arja Kitola, Jekku-koordinaattori

Verkoston yhteyshenkilöt

- opetuspäällikkö Paula Sundqvist, Parainen
- verkostokoordinaattori Arja Kitola
- professori Marjaana Soininen, Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö

VASARAMÄEN KOULU, RAKUUNATIENTEN JA KARHUNAUKION PÄIVÄHOI-TOYKSIKKÖJEN ESIOPETUS, TURKU

- erityisopettaja Marja Toivo
- erityisopettaja Alisa Vehviläinen

ILPOISTEN KOULU, TURKU

- luokanopettaja Mervi Aavikko
- luokanopettaja / erityisopettaja Suvi Sankinen
- erityisluokanopettaja Kirsi Vaskelainen

RAUNISTULAN KOULU, HANNUNNIITUN JA C.O. MALMIN KOULU, HAAR- LAN KOULU, TOPELIUKSEN KOULU, WÄINÖ AALTOSEN KOULU, TURKU

- erityisluokanopettaja Pirkko Laine
- erityisluokanopettaja Mervi Järviö
- erityisluokanopettaja Tarumaija Aalto

KOIVUHAAN KOULU, PARAINEN

- luokanopettaja Terhi Järnström
- luokanopettaja Elina Vermola
- luokanopettaja Sirpa Gustafsson

TAMMENAHJON KOULU JA PÄIVÄKOTI, MASKU

- rehtori Krista Lahtinen
- lastentarhanopettaja Heli Salve

NUMMEN JA VALPPERIN KOULUT, NOUSIAINEN

- esiluokanopettaja Tarja Kallionpää
- luokanopettaja Satu Mäkinen

LAURIN KOULU JA PÄIVÄKOTI METSOLA, MYNÄMÄKI

- luokanopettaja Kati Perkiö
- luokanopettaja Riitta Kantonen
- lastentarhanopettaja Ulla Luolila

UUDENKAUPUNGIN YHTENÄISKOULU, POHITULLI

- luokanopettaja, tanssi- ja liiketerapeutti Sari Lehtinen
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja Hille Mierlahti

**TURUN YLIOPISTON OPETTAJAKOULUTUSLAITOS, RAUMAN YKSIKKÖ
JA OPETUKSEN JA KASVATUKSEN KEHITTÄMISKESKUS SAT@OPPI**

Tutkimuksen yhteyshenkilöt

- professori Marjaana Soininen
- lehtori Juli Aerila
- yliopistolehtori Riitta Korhonen
- yliassistentti Tuula Merisuo-Storm

Täydennyskoulutuksen yhteyshenkilö

- koulutussihteeri Susanne Leväniemi

JOUSTAVAT RYHMITTELYT JA AIKUISTEN YHTEINEN TYÖ TUEN VÄLINEENÄ

Koivuhaan koulu, Parainen

Terhi Järnström, Elina Vermola & Sirpa Gustafsson

HANKKEEN TAVOITTEET

- kolmiportaisen tuen toteutuminen
- opettajien jaksaminen
- yhteinen vastuu oppilaista
- oppilaan kohtaaminen (esim. pienryhmät antavat tähän aikaa ja tilaa)
- mahdollisesti uusien käytänteiden ja toimintatapojen luominen koulumme alkuopetukseen

Hankkeen tausta-ajatuksia

”Lyödään viisaat päämme yhteen”

”Yhden opettajan vetovastuusta yhteistyöryhmäksi”

”Yhteistyöstä yhteiseen työhön”

”Ongelmakeskeisyydestä ratkaisukeskeisyyteen!

”Olen erityinen... kuten me kaikki muutkin”

Lapsilähtöinen toiminta ja oppiminen

Nykyiset suomalaisasiantuntijat uskovat, että lapsi tarvitsee rakastavaa huolenpitoa, valvontaa ja turvallisia rajoja. Lapsen olisi hyvä saada paljon onnistumisen kokemuksia ja kiitosta. Häntä tulisi pitää yksilöllisenä per-

soonana, jonka tarpeet ja mielipiteet otetaan huomioon ja jota ei koskaan hylätä tunnetasolla. Rankaisua ei pitäisi käyttää ainoana kasvatusmenetelmänä. Tärkeitä asioita ovat luottamus, lämpimyys, rajojen asettaminen ja kiinnostus lapsen toimintoihin. Tätä tarkoitetaan lapsilähtöisellä kasvatus tavalla.

Vygotskyn käsitys oppimisesta sosiaalisena toimintana ja lähikehityksen vyöhyke

Lähikehityksen teoria on sosiaalis-konstruktivistinen näkemys ympäristön vaikutuksesta ajattelun ja kielen kehitykseen. Vygotskyn mukaan lapsi oppii vuorovaikutuksen kautta esimerkiksi vanhemmiltaan, ikätovereiltaan tai opettajan ohjaamana. Lähikehityksen vyöhyke on tämänhetkisen ja potentiaalisen kehitystason välinen tila: oppimisen haasteiden tulisi olla tällä alueella, jotta ne haastaisivat lasta ja niissä olisi samalla mahdollista onnistua. Lapsi ei välttämättä pysty tähän parhaaseen suoritukseen täysin itsenäisesti, mutta oikeanlaisen johdatuksen ja tuen avulla hän kykenee siihen.

Alkuportaattutkimus

Alkuportaattutkimus on Jyväskylän yliopiston vuosina 2006 – 2011 tekemä seuranta tutkimus, joka selvittää oppimisen ensiaskeleita esi- ja alkuopetuksessa. Lapsen kuva itsestään oppijana vaikuttaa oppimismotivaatioon. Nämä motivaatiotaipumukset alkavat muotoutua esikoulussa ja jo alkuopetusvuosina ne muodostuvat pysyviksi ja eriytyvät tehtävälakohtaisiksi (esim. ”Olen hyvä lukija” tai ”En osaa laskea numeroilla”). Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, miten lapsen koulupolku alkaa, ja miten häntä ohjataan opintiellä. Alkuportaattutkimus osoittaa, että lapsen positiivista käsitystä itsestään pitäisi hoivata ja vaalia. Varhaiseen puuttumiseen pitäisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Hankkeen toteutus

Koivuhaan koulussa hanke toteutettiin lukuvuosien 2010–11 ja 2011–12 aikana. Ensimmäisenä lukuvuonna siihen osallistuvat oppilaat opiskelivat ensimmäisellä ja toisena lukuvuonna toisella luokalla.

Kehittelytyöemme keskeisimpinä toiminta-ajatuksina ovat:

- joustavat luokkarajat ja ryhmittelyt, kotiluokkaa unohtamatta
- aikuisyhteistyön kehittäminen: yhteinen työ ja yhteinen vastuu oppilaista

- Halusimme löytää vastauksia seuraaviin kysymyksiin:
”Lähikouluperiaate tuli, miten järjestämme oppimisympäristön?”
”Miten takaan tuen erityisoppilaille?”
”Miten ratkaisen eriyttämisen?”
”Miten jaksan ja riitän?”

Vuosien myötä oppilasaines on lähikouluperiaatteesta ja inklusioajat-
telusta johtuen tullut entistä heterogeenisemmaksi yleisopetuksen luokis-
sa. Olemme kaikki kolme luokanopettajaa huomanneet käytännön työn
kautta, että perinteinen opettajajohtoinen ”ovi-kiinni-minä-yksin” -opetus
ei vastaa enää oppilaiden tarpeeseen, vaan opettajan ja opetusmenetelmien
on muututtava. Tämä edellyttää myös koulun rakenteiden muutosta. Jokai-
nen meistä oli ehtinyt käydä lähellä oman työssä jaksamisensa rajaa. Tästä
syytä me kolme olimme kaikki hyvin valmiita ja avoimia luomaan jotakin
uutta sopivampaa muotoa opettaa oppilaitamme.

Olimme myös kaikki tahoillamme kokeilleet aiempina lukuvuosina
oppilasryhmien jakamista toiminta- ja opetusryhmiin yli luokkarajojen
ja koimme sen erityisen kehityskelpoiseksi käytänteeksi. Aloimme pohtia
joustavien ryhmittelyiden mahdollisuuksia jo ennen hankkeen alkamista,
keväällä 2010. Tarkoituksenamme oli löytää erilaisten oppijoiden tarpeet
paremmin kohtaavia opetuksen toteutustapoja. Syyslukukaudeksi 2010
saimme tiimiimme neljännen luokanopettajan, samanaikaisopettajan, mah-
dollistamaan joustavia ryhmittelyitä, luomaan samalla pienempiä opetus-
ryhmiä ja sitä kautta tehostamaan opetusta. Mukaan tiimiin tuli myös kaksi
koulunkäyntiavustajaa.

Jaettu vastuu

Keväällä 2010 teimme päätöksen ottaa kaikki tulevat ekaluokkalaiset (54
oppilasta) yhteisiksi oppilaiksemme, joiden opetuksesta huolehtisimme
yhdessä ja joista kantaisimme yhteisen vastuun. Yhteiseen vastuuseen oli
tehtävä yhteiset säännöt: kaikkien tiimimme aikuisten oli sitouduttava
noudattamaan sääntöjämme ja kunnioittamaan yhteisiä toimintatapojam-
me. Sovimme, että aikuisten linja on lasten silmissä aina yhtenevä ja suun-
nittelulle on annettava tarpeeksi aikaa. Pohdimme yhdessä meille tärkeitä
arvoja, koulun arkeen liittyviä käytännön asioita ja ideoimme uusia toimin-
tamalleja. Tyhjensimme ikään kuin vanhan ”opettajakaappimme” sisällön
esille ja valitsimme yhdessä kaappiin ne asiat, joita lähtisimme kokeilemaan.
Haimme tällä tavoin yhteistä linjaa tulevalle toiminnallemme.

Jaettua vastuuta

Toimintamme tavoitteena on jaettu ja yhteinen vastuu koko ikäluokasta. Opettaja saa taukoja, kun voi luottaa toisten huolehtivan oppilaistaan. Yhteisvastuu tuo turvallisuutta oppilaille. Kaikki käytävän ihmiset (lapset ja aikuiset) ovat tuttuja toisilleen.

Tiimiläisillä on vuorotellen sisävalvontavuorot. Siksi yhteinen käytävä!

Hankkeen toteutumisen edellytyksenä oli, että kokeilulla on rehtorin täysi tuki. Hän palkitti lukujärjestyksemme ja muokkasi päivistämme mahdollisimman samanlaiset. Hän uskoi ideoihimme ja kannusti meitä kehittämään työtämme. Lukujärjestyksiä synkronisoitiin myös koulumme erityisopettajan kanssa, jotta hänelle riittäisi tunteja meidän äidinkielen ja matematiikan tunneillemme.

Keskustelimme paljon myös siitä, miten tärkeää on oppia antamaan työnsä ja oppilaansa luottavaisena toisen opettajan käsiin. Opettajan työhön voi tehdä eri tavoilla, mutta oma tapa ei ole se ainoa oikea tapa. Opettajan työssä joutuu reagoimaan nopeasti muuttuviin tilanteisiin ja tällöin on harvoin aikaa palaverata yhdessä. On toimittava heti. Tämän vuoksi sovimme, että vältämme turhaa mielenpahoittamista ja annamme vastuuvapauden jokaiselle toimia eri tilanteissa parhaaksi katsomallaan tavalla ilman loukkaantumisvaaraa. Huomasimme, että meillä olikin yhtäkkiä yhteisessä työkalupakissamme todella paljon erilaisia työkaluja kaikkien saatavilla; kokonaisuus on enemmän kuin vain osiensa summa.

Luokissamme on ollut ja tulee olemaan useita oppilaita, joilla on tehostetun tai erityisen tuen tarvetta. Heillä on omia oppimisen ja koulussa olemisen ongelmia, ja tämän vuoksi luokan yhteiset oppimistilanteet ovat

haastavia. Luokanopettaja kohtaa usein nämä haasteet yksin, ja riittämättömyyden tunne on tuttua. Halusimme, että oppilaiden pulmat eivät olisi enää pelkästään yksittäisen opettajan vastuulla. Halusimme myös nostaa esiin meille yhteiset arvot ja muokata opetustamme kaikille erilaisille oppijoille sopivaksi. Sovimme, että otamme yhdessä oppilaiden haasteet vastaan ja pyrimme tiiminä löytämään ratkaisuja näihin pulmiin. Tavoitteenamme on päästä ongelmakeskeisestä ajattelusta kohti ratkaisukeskeisyyttä.

Pohdimme, mitkä ovat ne taidot, joita koulussa tulee harjoitella kirjoitus-, luku- ja laskutaidon lisäksi alkuopetuksessa. Meidän mielestämme tärkeitä tällaisia taitoja ovat muun muassa itseohjautuvuus, osallistuminen, erilaisissa ryhmissä toimiminen, erilaisten aikuisten kanssa toimeen tuleminen. Näillä eväin lähdimme suunnittelemaan käytännön tasolla uudenlaista yhteistä työtämme ja etsimään uusia toimintamalleja kouluun.

Uutta alkuopetukseen

Aloitimme joustavien ryhmittelyjen luomisen mielestämme ensimmäisellä luokalla eniten eriyttämistä kaipaavan aiheen eli lukutaidon mukaan. Äidinkielen tunneille syntyi viisi melko homogeenista oppilasryhmää. Luku- taitoiset saivat omat ryhmänsä ja tehtävänsä. Ryhmät olivat aika suuret, koska taitoja, myös työskentelytaitoja, oli jo olemassa. Mitä suurempi oppilaan tuen tarve oli, sitä pienemmässä ryhmässä hän sai opetusta; aikuisten

Äidinkielen ryhmittelyt

ryhmittelyä pienryhmätuntien lisäämiseksi

→ kolmiportainen tuki toteutuu

→ homogeeniset ryhmät (työskentelytaidot)

Äidinkielen ryhmittelyt taidon mukaan	2 abc = 57 oppilasta	3 luokanopettajaa, samanaikaisopettaja, erityisopettaja, 2 avustajaa
Huukot	18	luokanopettaja
Kultamurut	17	luokanopettaja
Niilot	10	samanaikaisopettaja + avustaja
Varikset	9	luokanopettaja + avustaja
Varikset	3	erityisopettaja

määrä lasta kohden oli myös suurempi. Ryhmät olivat joustavat niin, että oppilaan edistyessä hän voi helposti siirtyä edistyneempien ryhmään. Toiminnan myötä huomasimme, että oppilaan itsetunnon tukemiseksi häntä ei kannata ihan heti taidon kehittyessä siirtää toiseen ryhmään, vaan hänen annetaan ensin hetken ”loistaa tähtenä” omassa ryhmässään.

Toiminnallisen matematiikan ryhmät teimme oppilaiden matemaattisten taitojen ja työskentelytaitojen perusteella. Tunneilla ei käytetä oppikirjoja vaan oppiminen perustuu tekemisen ja kokeilemisen kautta oivaltamiseen. Kun ryhmän oppilaat ovat kiinnostuneita samankaltaisista matemaattisista ongelmista ja ajatuksista, ryhmän jäsenten välillä syntyy yhteistä iloista pohdintaa. Lisäksi ryhmässä tapahtuu luontevaa vertaisoppimista. Olemme löytäneet hyvää oppimateriaalia näille tunneille muun muassa Tevellalta, EarlyLearningistä, Varga-Neményiltä ja Niilo Mäki Instituutista. Lisäksi olemme valmistaneet materiaaleja myös itse.

Ryhmien toiminnan alettua meille alkoi tulvia ideoita erilaisista ryhmittelyistä! Keksimme esimerkiksi yhdistää kaksi puolikasta luokkaa (ryhmä a:n ja c:n jakotunnit) keskenään, jolloin ryhmässä oli kaksi opettajaa. Samanaikaisopettajuus toi opettajille uusia näkökulmia luokkatilanteeseen: Olikin mahdollista seurata oppilaiden oppimisprosesseja tai käyttäytymistä ilman oppitunnin vetovastuuta. Oli erilainen tilaisuus antaa tukea välittömästi ja kohdata oppilas kaikessa rauhassa. Vastuuta saattoi myös jakaa niin, että toinen opettaja opetti uutta asiaa luokassa osalle oppilaista ja toinen teki osan kanssa toiminnallisia harjoitteita luokan ulkopuolella. Jo lyhyen kokemuksen myötä tuntui luontevalta opettaa yhdessä samassa tilassa ja jakaa vastuuta opettamisesta ja oppilaiden oppimisesta!

Matematiikan ryhmittelyt

ryhmittelyjä taitojen mukaan, lähikehityksen vyöhykkeellä
→ lisää toiminnallisuutta

Matematiikan ryhmittelyt taitojen mukaan	2 abc = 57 oppilasta	3 luokanopettajaa, samanaikaisopettaja, erityisopettaja, 2 avustajaa
	20	luokanopettaja
	19	luokanopettaja + avustaja
	11	luokanopettaja + samanaikaisopettaja
	8	erityisopettaja + avustaja

Lisää pienryhmätilanteita: pienryhmä – suurryhmä

ryhmittelyt	suurryhmä	2 pienryhmää	pienryhmä
2 abc = 57 oppilasta	2a startit 2b startit 2c stopit = 28 oppilasta	2b stopit 2c startit = 19 oppilasta	2b stopit = 10 oppilasta
4 opettajaa 2 avustajaa	1 opettaja 1 avustaja	1 opettaja 1 samanaikais- opettaja	1 opettaja 1 avustaja
	liikuntaa	matematiikkaa	matematiikkaa

Ryhmittelyjä opetettavan asian mukaan: pienryhmä – suurryhmä

	suurryhmä	pienryhmä 1	pienryhmä 2	pienryhmä 3
2 abc = 57 oppilasta	2a startit 2b startit	2b stopit	2c startit	2c stopit
4 opettajaa 2 avustajaa	1 opettaja 1 avustaja	1 opettaja	1 avustaja	1 opettaja
esimerkiksi	kuvaama- taito	ympäristö- ja luonnontiedon kokeita pisteillä	ympäristö- ja luonnontiedon kokeita pisteillä	ympäristö- ja luonnontiedon kokeita pisteillä

Oppilaat kiertävät ympäristö- ja luonnontiedon pisteillä. Sama ryhmittely toteutetaan käänteisesti seuraavalla tunnilla. Samat henkilöt ovat vetovastuussa.

Toiminnallisuus, itse tekeminen ja pienryhmät osoittautuivat hyväiksi keinoiksi eriyttää ja ottaa myös erityisen tuen piirissä olevat oppilaat huomioon. Pienen ryhmän kanssa on helpompi kuin ison ryhmän kanssa tehdä esimerkiksi luonnontiedon kokeita tai harjoitella jotakin vaativaa taitoa aikuisen ohjauksessa. Keksimme ryhmitellä lapset kesellä päivää suurryhmäksi ja useiksi pienryhmiksi, jotta näitä tilanteita saataisiin lisää. Opettaja sai tilaisuuksia harjoitella saman asian ohjaamista monta kertaa peräkkäin ja hioa taitojaan. Vaikka jokainen opettaja vastasi vain yhdestä aiheesta, oppilaat saivat hyvin monipuolisia oppimistilanteita, joita yhden opettajan olisi perinteisellä opettajajohtoisella luokkaopetuksella ollut työläs tarjota. Huomasimme myös, että voimme näin ryhmittelemällä ottaa huomioon opettajien henkilökohtaiset taidot ja harrastuneisuuden. Kukin sai valita itselleen kiinnostavimpia aiheita. Tämä toi samalla lisää työviihtyvyyttä ja työssäjaksamista.

Ryhmittelyiden lisäksi merkittävä muutos työtavoissa oli väripiirityöskentelyn ottaminen säännölliseksi toimintamuodoksi. Väripiiri on kiertopistetyöskentelyä, jossa oppilaat liikkuvat pisteeltä (= väriltä) toiselle. Tuokion alussa oppilaat arvotaan värien mukaisesti ryhmiin ja tämä ryhmä säilyy läpi senkertaisen väripiirin. Lapset tottuvat nopeasti arvontatilanteeseen ja ryhmien sattumanvaraisuuteen, eikä ”rutinoita” tule. Lasten yhteistyötaidot kehittyvät ja samalla suvaitsevaisuus ja toisen erilaisuuden sietäminen lisääntyy. Onpa löytynyt uusia ystävyysuhteitakin tällaisen arvotun ryhmän kautta! Väripiirin avulla voidaan harjoitella sosiaalisia taitoja ja itseohjautuvuutta, toisaalta pääpaino voi olla jonkin aineen hallinnan asioissa tai yhdistelmä monesta oppiaineesta.

Esimerkki äidinkielen väripiiristä

Osa väripisteistä on ”kylmiä pisteitä”, joissa toiminta ja tehtävät ovat itseohjautuvia (peli, motorinen kirjainharjoitus, lukutehtävä parin kanssa). Yhdellä (tai kahdella, jos on toinen aikuinen käytössä) tällaisen väripiirin pisteistä harjoitellaan vaikka opettajan kanssa lukemista; opettaja ehtii hyvin neuvoa ja kontrolloida oppilaiden oppimista, kun hänellä on kerrallaan vain muutama oppilas lukupisteellä.

Esimerkki monen oppiaineen yhdistelmästä

Yhdellä pisteellä oppilaat voivat tehdä parisaneluja tai kirjoittaa yhdessä tarinaa tietokoneelle. Toisella pisteellä voidaan harjoitella opettajan johdolla esimerkiksi matematiikan vihkolaskuja, jolloin opettajan on helppo neuvoa ja ohjata henkilökohtaisesti. Toisen aikuisen pisteellä voidaan vaikka tehdä vaativimpia äidinkielen harjoituskirjan tehtäviä ja yksi piste voi olla vaikka peli tai yllin tehtävä tutusta, jo opetellusta asiasta, jolloin sovelletaan jo opittua asiaa.

Väripiirin työpisteiden määrä päätetään käytettävissä olevan ajan ja lapsiryhmän koon mukaan. Olemme käyttäneet työskentelytapaa esimerkiksi kotiluokan tunneilla, äidinkielen ryhmissä ja koko vuosiluokan kanssa pajapäivinä. Koko ikäluokan kanssa olemme toteuttaneet muun muassa Aleksis Kivi - ja YK-aiheisen pajan. Näin olemme saaneet isonkin ryhmän sisälle pienryhmätuokioita.

Lisää kohtaamista: väripiirillä ryhmittelyjä luokan sisällä

- kiertopistetyöskentelyä
- 4 -5 oppilaan ryhmät arvotaan
- virkistyksestä toiminta malliksi
- oppilaille lisää pienryhmätunteja
- itseohjautuvuutta
- opettajan rooli

Arvioinnin jakaminen

Opettajien jaettuun vastuuseen toki kuuluu myös arvioinnin jakaminen. Kun on arvioinnin aika, käymme yhdessä läpi oppilaiden taitoja ja oppimista, koska olemme yhdessä opettaneet ja seuranneet heidän kehitystään. On upeaa, kun saa tukea arviointiin toisilta ammattilaisilta, jotka tuntevat op-

pilaat yhtäläillä. Arvioidessamme oppilaitamme HOPS:ien ja HOJKS:ien osalta takanamme on sama tiimi, jonka havainnot ja asiantuntijuus ovat käytössämme. Voimme olla varmoja siitä, että ratkaisuja on harkittu monelta kannalta esimerkiksi tuen tasojen muutoksissa (esim. siirtyminen tehostetusta tuesta erityiseen tukeen).

Jaettua vastuuta

Esimerkiksi:

- yhteinen vastuu ja pohdinta arvioinnista, oppilaiden taitojen kehittymisestä ja tuen tarpeesta
- erityisoppilaan haastavuuden jakaminen
- yhteiset / jaetut tukiopeukset
- viikkosuunnitelman tekeminen
- ruokailu valvonta

Vanhemmat tukevat hanketta

Syksyn 2010 ensimmäisen luokan vanhempainillassa huoltajille kerrottiin toimintamme periaatteet: Kolmen luokan oppilailla on luotsaajinaan neljä luokanopettajaa ja kaksi avustajaa sekä tarpeen mukaan laaja-alainen erityisopettaja. Tulisimme toimimaan kaikki yhdessä luokkarajat ylittäen, mutta jokaisella oppilaalla on kuitenkin oma kotiluokkansa ja oma opettajansa. Kerroimme myös, että olemme mukana Jekku-hankkeessa ja että tavoitteenamme on toimia joustavissa opetusryhmissä ja kehittää uusia toimintatapoja. Huoltajat olivat kiinnostuneita ja avoimia ajatuksillemme; saimme heiltä täyden tuen, vaikkemme osanneet vielä sanoa heille, mihin kehitystyö meidät vie.

Huoltajien on ollut mahdollista tulla katsomaan toimintaamme kouluun milloin vain, mutta erikseen heidät on kutsuttu muun muassa useisiin avointen ovien päiviin, joulupajaan ja vanhempainiltoihin. Myös isovanhemmat ovat olleet tutustumassa koulutyöhön. Olemme pyrkineet olemaan avoimia yhteistyössä koteihin. Toisen luokan syksyn 2011 vanhempainillassa kysyimme huoltajilta mielipiteitä hanketoiminnastamme. Tässä niistä muutamia:

”Ihanaa, kun lapsen tarpeet huomioidaan henkilökohtaisesti.”

”Pääseeköhän lapseni luovimaan liian helpolla?”

”Lapset ovat innostuneita monipuolisesta toiminnasta.”

”Kivaa, kun kavereita on yli luokkarajojen ja koko ikäluokka on tuttua.”

”Toivottavasti tämä jatkuu!”

”Ihanaa, kun lapseni saa oman tasoistaan opetusta ja tehtäviä.”

Opettajat ja Jekku-hanke

Hanke on vaatinut opettajilta

- mielenkiintoa uuden kokeiluun ja kehittämiseen
- vapautta, kykyä ja halua suunnitella erilaista (entisestä poikkeavaa)
- oman ”työkalukaapin” uudelleen järjestelyä
- yhteistyötä ja sen jatkuvaa kehittämistä
- joustavuutta, avoimuutta, sinnikkyyttä!
- rohkeutta lähteä omasta tutusta työympäristöstään tutustumaan muiden opettajien työtapoihin ja etsiä niistä uusia ideoita omaan työhön = parastaminen
- täydennyskoulutusta:
  - olemme hankkineet koulutusta eri osa-alueilta
  - yksi tiimin jäsenistä opiskeli hankkeen aikana erityisluokanopettajaksi.

Nämä yksin eivät riitä, vaan toiminnalla täytyy olla hyvät raamit. Johdon tasolta se tarkoittaa muun muassa

- palkkitunnit lukujärjestykseen
- yhteisen suunnitteluajan varaaminen lukujärjestykseen
- tilat ja resurssit
- tuki, kannustus ja rohkaisu.

Saavutetut tulokset

Kaikkein tärkeimpänä Jekku-hankkeen tuloksena pidämme sitä, että oppilas saa sellaista opetusta, joka kohdentuu juuri hänen lähikehityksensä vyöhykkeelle. Joustavien ryhmittelyiden avulla saamme kohdennettua paljon paremmin (vertaa perinteiseen opetustyyliin) tehostettua ja erityistä tukea sinne, missä sitä milläkin hetkellä tarvitaan. Heikot oppijat saavat tehostettua tukea ja taitavat oppijat saavat tarpeeksi haasteita, kun opetusta eriytetään joustavin ryhmittelyin. Oppimistulokset ovat aiempaa paremmat.

Pienryhmätilanteissa oppilaat saavat aikaa ja aitoa kohtaamista aikuiselta. Oppilaan pienillekin iloilta ja murheille löytyy aikaa ja hän tulee kuulluksi. Yhteisöllisyys ja tiivis aikuisten verkosto lisää turvallisuutta ja tunnetta siitä, että kuka tahansa aikuinen kelpaa. Aina jollakin aikuisella on aikaa lapselle. Usean aikuisen verkosto on tuttua lapselle päiväkodista, mutta koulun puolella tällainen toiminta on vielä aika uutta. Aikuisten yhteiset pelisäännöt ovat selvät myös lapsille; esimerkiksi iltapäiväkerhosta on tullut viestiä, että oppilaamme siellä hyväksyvät säännöt keneltä aikuiselta tahansa eivätkä kiertele kyselemässä josko joku vastaisi eri tavalla.

Hankkeen tuloksia: Miten lapset hyötyvät ryhmittelyistä?

- tukitoimet tulevat lapsen luo, omaan luokkaan
- lisää pienryhmätunteja ja aikuisen huomiota
- opetus usein lapsen omalla lähikehityksen vyöhykkeellä
→ oppimistulokset ovat paremmat
- toimiminen joustavasti eri aikuisten kanssa, kuitenkin tutuilla toistuvilla rutiineilla
- toimiminen yhdessä ja yhteistyön tekeminen yli luokkarajojen
- sopeutuminen erilaisiin toimintaympäristöihin
- sopeutuminen muuttuviin ryhmiin
- yhteistyökyvyn kehittyminen
- erilaisuuteen tottuminen
- toiminnallisuus (esimerkiksi väripiiri)

Oppilaat saavat kokemuksen aikuisten välisestä toimivasta ja neuvottelevasta yhteistyöstä. Aikuisilta saadun esimerkin avulla he oppivat neuvottelemaan ja hakemaan ratkaisua. He saavat kokemuksia erilaisista opetus-tyyleistä; tästä taidosta on varmasti hyötyä siirryttäessä ylemmille luokille ja yläkouluun, kun mukaan tulevat eri aineiden opettajat.

Yhteistyön ja yhteisen työn tekeminen on opettajien osaamisen tehokasta hyödyntämistä. Yhteisöllisyys aikuisten kesken voi olla voimaannuttavaa ja auttaa työssä jaksamisessa, sillä myös haasteet ovat yhteisiä ja ratkaisuja niihin etsitään yhdessä. Asioiden jakaminen toimii myös työnohjauksena ja toinen opettaja toimii hyvin peilinä antaessaan uusia näkökulmia tilanteisiin. Tapahtuu ammatillista kasvua!

Yhteistyöhön pitää kuitenkin olla valmis ja halukas. Ulkoapäin pakotetuna yhteistyö ei ole aitoa ja työskentely voi muuttuakin sääntörikkomusten ”kyttämiseksi”. Yhteistyössä tarvitaan joustavuutta ja kykyä sopeutua muuttuviin tilanteisiin ja sopimuksiin. Jotta työ olisi yhteistä, tarvitaan myös heittäytymistä toisen suunnittelemiin juttuihin ja luottamusta toisen taitoihin. On monta oikeaa tapaa tehdä asioita eikä aina tarvitse tehdä ”minun tyylilläni”.

Hankkeen tuloksia: Entä aikuiset? plussia ja miinuksia

- aikuisten yhteistyön kehittäminen: arvot, joustavuus, tiedon kulku
- yhteistyöstä yhteiseen työhön, tiimin vahvuudet omiksi vahvuuksiksi
- jaettu vastuu – yhteiset oppilaat: ongelmat puolittuvat, ilot tuplaantuvat
- vertaismentorointi: kollegiaalinen tuki, työnohjaukselliset keskustelut, palautteen saaminen, voimaantuminen
- ammattitaidon jakaminen: näkee, kuulee hyviä ideoita
- ryhmässä on voima, ongelmakeksisyydestä ratkaisukeskeisyyteen

Yhteinen vastuu oppilaista on tuonut meille opettajille ja avustajille jaettua vastuuta, kollegiaalista tukea ja ideointia. Se on tuonut jaksamista (erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden) kanssa, työniloa, yhteisöllisyyttä ja työnohjausta. Esimerkkinä tästä kerrottakoon oppilaasta, jonka kielelliset ja työskentelytaidot olivat heikot ja motivaatio vähäinen. Näiden seurauksena hänen käyttäytymisensä oli häiriökäyttäytymistä luokkatilanteissa. Häiritsevistä käyttäytymisistä johtuen opettajan antama palaute tälle oppilaalle alkoi olla pääasiassa negatiivista, luokanopettaja alkoi uupua, ja oppilas alkoi pitää itseään heikkona ja huonona oppilaana. Kun teimme sitten ryhmittelyitä niin, että oppilaalle kaikkein vaikeimmat ja epämieluisat oppiaineet opettikin joku toinen opettaja, tapahtui melkein ihmeitä. Oppilas sai äidinkielen ja matematiikan tunneilla opetusta opettajalta, joka jaksoi toistaa ohjeita ja ohjata hänen käyttäytymistään oikeaan suuntaan. Oppilaan oma opettaja sai hengähdystaukoja, joten hän alkoi nähdä oppilasta aiempaa enemmän oppimistilanteissa, joissa hänen oli mahdollista helposti keksiä kannustavaa ja positiivista palautetta. Näin oppilaan minäkäsitys oppijana kohentui ja hänen motivaationsa koulutyötä kohtaan kasvoi. Myös opettajan jaksaminen oli yhteistyöllä turvattu.

Rehtorimme Harri Lehtisen tuki ja kannustus on ollut erittäin tärkeää. Hän on rohkaissut meitä jatkamaan siitä huolimatta, että alussa työympäristössämme oli havaittavissa muutosvastarintaa. Rehtoriltamme on löytynyt aikaa pohtia kanssamme ratkaisuja, rakenteita ja tulevaisuuden visioita. Tärkeä tuki on tullut myös opetuspäälliköltämme, joka antoi kaiken tukensa ja löysi meille sopivan hankkeen.

Tavoitteena tässä hankkeessa oli kehittää joustavia käytäntöjä esi- ja alkuopetukseen. Opetuspäällikkömme Paula Sundqvist on summannut hankkeen tuloksia lokakuussa 2011 seuraavasti: ”Paraisilla hanke on tuonut uusia joustavia opetusryhmittelyjä ja jaettua opettajuutta, mikä on muun muassa vähentänyt opettajien muunlaista eriyttämisen tarvetta ja vahvistanut työssäjaksamista ja vähentänyt opettajien työstressiä. Joustavat järjestelyt ja jaettu opettajuus vahvistavat myös kollegiaalista tukea ja tuovat rinnalle toisen ammattilaisen arviointia. Käytännöt ovat levinneet kokeilu-luokasta laajemmalle ja yhteistyö esiopetuksen kanssa on vahvistunut.”

Meiltä on monessa yhteydessä kysytty, miten aiomme jatkaa työtämme, kun hanke päättyy. Yhteinen vastaus tulee hetkeäkään epäröimättä: ”Emme ikinä vaihtaisi takaisin entiseen!”

Tärkeää on opettajien valmius muutoksiin asenteissaan esimerkiksi:

- luokan oven avaaminen muille
- yhteiset arvot: pidämme kaikenlaisille erilaisille oppijoille yhteisiä tunteja, muokkaamme opetustamme kaikille sopivaksi (ei niin kuin ennen)
- vastuun jakaminen oppilaista ja tuntien sisällöistä
- luottaminen siihen, että asiat hoituvat muidenkin toimesta
- yhteisten suunnittelupalaverien tärkeys korostuu, niitä on oltava tarpeeksi usein
- rehtorin kannustusta ja tukea, myönteisyyttä
- uusia ajattelutapoja opetuksen järjestämiseksi
- sitoutumista, joustavuutta, dialogisuutta, henkilökuntaa ja resursseja
- resurssien järjestäminen.

Jatkokehitysmahdollisuuksia

- ryhmittelyt oppimistyylien perusteella
- toiminnan laajentaminen koko alkuopetukseen (kokeilu käynnissä koko alkuopetuksessa koulussamme, syksy 2011)
- yhteistyö esiopetuksen kanssa (kokeilu koulun lähiesikouluyhmän kanssa käynnissä, syksy 2011)
- nivelvaihe alkuopetuksen joustojen ja kolmannen luokan/luokanopettajavaihdoksen välillä
- toimintatapojen (yhteisopettajuus, samanaikaisopettajuus, joustavat ryhmät) laajentaminen koko alakouluun, soveltuvien osien

Hankkeen herättämiä ajatuksia

Yhteistyössä on voimaa! Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Kannattaa avata rohkeasti naapuriluokan ovi ja ehdottaa yhteistyötä. Vaikkei olisi mitään lisäresursseja saatavilla (esim. samanaikaisopettaja, avustaja), silti opettajalla on pedagoginen vapaus luoda erilaisia toimintamalleja ja oppimisympäristöjä annettujen resurssien pohjalta, esimerkiksi ryhmittelyitä: samat palikat ovat käytössä kuin ennenkin, mutta nyt voidaan rakentaa palikoista erilaisia rakennelmia.

Täydennyskoulutus ja varsinkin kouluvierailut ovat olleet silmiä avavia ja avartavia kokemuksia. Me saimme niistä ideoita ja inspiraatiota hurjasti silloinkin, kun epäilimme.

KASVATUSKUMPPANUUS TAMMENAHJOSSA

Tammenahjon koulu, Masku

Heli Saive & Krista Lahtinen

KOKO KYLÄ KASVATTA – yhteisöllisyys, osallisuus
ja kasvatuskumppanuus Tammenahjossa

Avainsanoina projektissa ovat *kohtaaminen, osallisuus, turvallisuus, kuuluksi tuleminen, tavoitteellisuus, yhteiset arvot, sitoutuminen, yhteisön tuki ja vastuu.*

HANKKEEN TAVOITTEET

Tavoitteena oli kehittää ja luoda toimintamalleja, jotka

- lisäävät läsnä olevien aikuisten tukea lasten arjessa
- lisäävät yhteistyötä huoltajien, päiväkodin, koulun, neuvolan, kouluterveydenhuollon sekä Humikkalan kyläyhteisön kesken
- kasvattavat ja syventävät Tammenahjon henkilöstön kasvatuskumppanuustietoisuutta
- lisäävät avoimuutta ja lapsen etua moniammatillisessa yhteistyössä
- edistävät lapsen varhaisen tuen tarpeen havaitsemista ja yhteistyötä yli hallintokuntien rajojen

KUVA 1. Tammenahjon päiväkodin laskiaisrieha yhdessä lasten isovanhempien kanssa

Hankkeen taustaa

Tammenahjon omaleimaisuus esi- ja alkuopetuskouluna ja päiväkotiyksikkönä keskellä uutta asuntoaluetta kasvatti henkilökunnassa ja huoltajissa idean kasvatuskumppanuudesta. Perheet olivat muuttaneet isoista kaupungeista maalaiskylään, jossa yhteisöllisyyden vaade oli luonnollista ja toivottua. Koko kylä kasvattaa muotoutui Maskun teemaksi syksyllä 2010. Aloite tuli huoltajilta, jotka toivoivat tuttuuden ja yhteisöllisyyden lisääntymistä tammenahjolaisten perheiden kesken.

Tammenahjon ideologiassa oli jo olemassa vahva varhaiskasvatuksesta tuleva henki lapsen ja perheen kohtaamisesta sekä dialogiin pyrkimisestä. Kumppanuuden merkitys nähtiin tärkeänä jokaisen Tammenahjon lapsen ja oppilaan elämässä ja sen nähtiin korostuvan varsinkin lapsen päivähoidon, esiopetuksen ja koulun aloitusvaiheessa, elämänmuutostilanteissa.

Hankkeen tavoitteiksi asetettiin moniammatillisen toimintakulttuurin ja yhteisten toimintamuotojen kehittäminen tehostamalla varhaisen puutumisen mallia sekä lapsen ja perheen tukemista aiempaa tietoisemmin ja

systemaattisemmin kasvatuskumppanuuden ideologialla. Kasvatuskumppanuuden nähtiin koskettavan vahvasti työtiimien ja kasvattajayhteisöjen välistä moniammatillista yhteistyötä. Jos kasvatuskumppanuus ei toteutuisi työtiimissä, yhteisössä tai / ja rakenteissa olisi sitä vaikeaa toteuttaa täysipainoisesti vanhempienkaan kanssa. Niinpä kumppanuuden perusajatuksena nähtiin arjen tasolla vaatimus uudeltaisesta, yhä syvempää ajattelua vaativasta kohtaamisesta lapsen, huoltajan ja moniammatillisen kasvatushenkilöstön kanssa. Hankkeen avulla pyrittiin yhteistyössä huoltajien, lasten, neuvolan, kouluterveydenhuollon, päiväkodin ja koulun sekä erityisopetuksen ja varhaiserityisopetuksen kanssa luomaan hyviä kumppanuuteen pohjautuvia työtapoja.

Kumppanuuden ja osallisuuden laajentamisen paikkoja olivat muun muassa vanhempien ja henkilöstön keskustelut lapsista sekä vanhempien keskinäistä kanssakäymistä tukevat toiminnot, kuten toiminnalliset vanhempainillat. Neuvolan ja kouluterveydenhuollon sekä erityisopetuksen mukanaolo hankkeessa koettiin tärkeäksi ja heidät kutsuttiin mukaan hankkeen kuntatiimiin.

Joustavat esi- ja alkuopetusikänteet kiteytyvät tässä hankkeessa arvoihin ja asenteihin vaikuttamiseen sekä niin kasvatus- ja opetushenkilöstön kuin muiden lasten kanssa työskentelevien asiantuntijoiden ja huoltajien osallisuudessa. Lähikouluperiaatetta on lähestytty toimintakulttuurin kehittämisen näkökulmasta. Koulun täytyy olla valmis ottamaan erilaisia oppijoita vastaan. Kaikki kumpuaa opettajien vahvasta ammatillisuudesta, positiivisesta asenteesta ja yhteistyön voimasta. Tammenahjoa on pyritty hankkeen aikana kehittämään kouluksi, jossa normaalin raja on liukuva ja erilaisuus on normaalia. Lapsi nähdään kokonaisuutena, yksilönä ja iloa tuovana. Lapsen ja perheen omaa aktiivisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia on pyritty korostamaan entistä enemmän.

Varhaiskasvatuksessa on pitkä perinne vanhempien osallisuudesta hoidon ja kasvatuksen suunnitteluun oman lapsensa asiantuntijoina. Tammenahjon päiväkotitekee tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa kasvatuskumppanuuden hengessä. Lapsen kasvatusta on kasvatustuun jakamista vanhempien ja päiväkodin kesken. Vanhemmat ovat oman lapsensa parhaita tuntijoita, ja perheiden odotuksia ja tarpeita kasvatusta suhteen kunnioitetaan. Ammattikasvattajien tehtävänä on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. (Tammenahjon päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2011–2012.) Uudistetussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakaavakkeessa otetaan entistä paremmin huomioon huoltajien näkökulma ja lapsen erityistarpeet.

Käsitystä oppimisesta kehitettiin ottamalla käyttöön uusi opetusmetodi unkarilainen toiminnallinen matematiikka. Se korostaa sitä, että jokainen lapsi on persoonallinen oppija, ja siten oppimista tapahtuu monia eri aisteja/kanavia pitkin. Oppimistapahtuma on vuorovaikutteinen prosessi, johon vaikuttavat myös ympäristö ja oppilaan taustahistoria. Metodi korostaa oppijan omaa aktiivisuutta ja osallistaa lapsen osaksi omaa oppimisprosessiaan. Metodi tukee vahvasti lapsen ajattelun ja kielen kehitystä ja toteuttaa Vygotskin kehittelemää teoriaa lähikehityksen vyöhykkeestä.

Hankkeen käytännön toteutus

Käytännössä haluttiin vaikuttaa seuraaviin asioihin:

- opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelma tutuksi huoltajille
- luokan/päiväkotiryhmien vanhempien keskinäisen tuttuuden lisääminen
- lapsen roolin vahvistaminen kouluyhteisössä/lapsiryhmässä
- toiminnallisuuden lisääminen opetuksessa
- kouluvaarit ja -mummit arjen apuna
- koulukuraattori, terveydenhoitaja ja koulupsykologi tutuksi lapsille
- opettajan tukena OHR-toiminta / varhaiskasvatuksessa Varhe-ryhmän toiminta
- oman opettajuuden tarkastelu ja kasvatuskumppanuustietoisuuden ja -taitojen paraneminen
- yhteistyön lisääntyminen eri toimijatahojen kesken, moniammatillinen verkostotyö.

KELPO-kehittämistoiminnan alaisena kulkeva JEKKU-hanke käynnistettiin Maskussa elokuussa 2010. Pilottiyksikkö kunnasta valittiin hakuvaiheessa ja asiasta keskusteltiin maaliskuussa 2010 rehtoripalaverissa, jossa ainoana asiasta kiinnostui Tammenahjo. Hanke keskittyi erityisesti joustavien opetusjärjestelyjen kehittämiseen esi- ja alkuopetusluokilla ja Tammenahjo edustaa kokonaisuudessaan näitä luokka-asteita.

Projektia vetämään valittiin Tammenahjon vastaava lastentarhanopettaja Heli Saive ja Tammenahjon rehtori Krista Lahtinen. Lahtinen edusti myös kunnan ohjausryhmää yhdessä kunnan sivistysjohtaja Pekka Karenmaan kanssa. Ohjausryhmä käytti ylintä päätäntävaltaa hankkeeseen liittyvissä asioissa.

Kuntatiimi

Hanke käynnistettiin kokoamalla laaja ja moniammatillinen kuntatiimi. Se koostui huoltajista, erityislastentarhanopettajasta, kouluterveydenhoitajasta, lastenhoitajasta, lastentarhanopettajasta, neuvolan terveydenhoitajasta, KELPO-hankkeen kuntakoordinaattorista, esiopettajasta, luokanopettajasta, rehtorista sekä päiväkodin vastaavasta lastentarhanopettajasta. Kuntatiimin päätavoitteeksi tuli kehittää olemassaolevia niveliä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä sekä syventää päivähoidon, koulun ja erityisopetuksen välisiä toimintoja sekä kehittää ja monipuolistaa neuvolan ja kouluterveydenhoidon kanssa tehtävää varhaisen puuttumisen ja tukemisen mallia.

Kuntatiimi kokoontui kahdeksan kertaa, ja osallistujille maksettiin kokouspalkkio, jos he osallistuivat palavereihin työajan ulkopuolella. Kuntatiimi osallistui kehittämistyön ohella myös koulun ja päiväkodin toiminnallisten tapahtumien ideoimiseen ja käytännön järjestelyihin. Kuntatiimin jäsenillä oli myös vastuu oman työyksikkönsä tiedottamisesta hankkeen edetessä ja siten käytäntöjen levittämisestä. Maskun kunnassa hankkeesta tiedotettiin laajasti kutsuvieraille tarkoitettussa infossa 19.4., lehdistön kautta sekä vastaavien lastentarhanopettajien, rehtoreiden ja lautakuntien kokouksissa.

Opettajien työpanos

Tammenahjon henkilökunta sitoutui projektiin aktiivisesti ja kiitettävästi. Ilman koko henkilöstön osallistumista hanke olisi saattanut epäonnistua, sillä hankkeella luotiin toiminnan arvopohjaa ja yhteisiä käytänteitä koulun ja päiväkodin välille. Henkilöstö sitoutui syventämään omaa kasvatuskumppanuustietoisuuttaan sekä ottamaan vastaan käytännön työkaluja benchmarking-vierailuista ja kasvatuskumppanuuskouluttajilta, mutta ennen kaikkea muulta työyhteisöltä. Oman kasvattajuuden ja opettajuuden avoin tarkastelu vaati heittäytymistä ja rohkeutta, mutta ennen kaikkea kasvua ja antautumista muutokselle. Kasvattajan täytyy aina punnita omia motiivejaan ja toimiaan sekä pohtia elämän perusperiaatteita.

Koulun henkilöstöstä hankkeessa olivat mukana esiopettajat, rehtori, luokanopettajat, koulunkäyntiavustaja sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaaja. Yhteensä 8 henkilöä. Päiväkodin henkilöstöstä mukana olivat hoito ja -kasvatusvastuussa olevat aikuiset eli lastenhoitajat, avustajat, lastentarhanopettajat, erityislastentarhanopettaja ja vastaava lastentarhanopettaja. Yhteensä 14 henkilöä.

Lukuvuoden aikana tehostettiin YT-ajan käyttöä niin, että kotien ja koulun väliseen kasvatuskumppanuuden kehittämiseen resurssiin osa kuukausittaisista kahdestatoista YT-tunnista. Silti oli aikoja, jolloin työtä tehtiin laskematta tunteja ja tingittiin omasta vapaa-ajasta sekä oman perheen ajasta. Ideointiin ja käytännön tapahtumien suunnitteluun osallistui päiväkodin ja koulun henkilöstö sekä kuntatiimi. Töitä ja vastuuta pyrittiin jakamaan henkilöstön kesken kuitenkin niin, ettei kukaan kuormittuisi liiaksi.

Vanhempien osallisuus

Vanhempien osallisuus hankkeessa haluttiin tuoda näkyviin jo kuntatiimisissä, jossa kolme huoltajaa aloittikin syksyllä 2010. Kaikki he eivät pystyneet töiltään osallistumaan täysipainoisesti, mutta kuitenkin niin, että ainakin yksi huoltajista oli paikalla. Kuntatiimi suunnitteli käytännön toimia huoltajien osallisuuden lisäämiseksi. Tärkeää oli edetä askel askeleelta ja kuunnella kentältä tulevia toiveita yhteistyön muodoista ja tarpeista. Vanhempien osallisuuden rinnalla myös perheiden osallisuutta haluttiin kasvattaa ja luoda sellaisia toimintamalleja ja tapahtumia, jotka mahdollistivat koko perheen osallistumisen.

KUVA 2. Päiväkodin lapset virpoivat koulun luokat

Huoltajille tarjottiin mahdollisuutta syventää kasvatuskumppanuuttaan hankkeen aikana kahdella eri luennolla ja oppilashuoltotyöryhmän/varhe-ryhmän työskentelyssä. Huoltajien kuulluksi tuleminen ja vertaistuki olivat avainsanoina. Varhaiskasvatussuunnitelmakaavakkeen uudistustyössä oli myös mukana kaksi huoltajaa. Näin haluttiin varmistaa vanhemman kuuleminen ja asiantuntijuuden hyödyntäminen oman lapsensa asioissa.

Käytännön toimet

HENKILÖKUNNAN KOULUTUS

- Neljä koulutuspäivää kasvatuskumppanuudesta
26. – 27.5.2011 ja 30.9. – 1.10.
- Benchmarking-vierailut
- Unkarilainen matematiikka-koulutus:
viisi lähiovetuspäivää koko koulun henkilöstölle (7)
ja yhdelle päiväkodin lastentarhanopettajalle
31.3. – 2.4. 14. – 15.4.2011 ja 15. – 16.9. 13. – 14.10. ja 10.12.
- Yliopiston tarjoamat koulutukset:
Itsetunto, unkarilainen matematiikka, eriyttämisen monet keinot,
seitsemän minuuttia sadulle.

VANHEMPIEN TUTTUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN LISÄÄMINEN

- Vanhempainillat Kasvatuskumppanuudesta kodin, päiväkodin ja Tammenahjon välillä 30.8. ja 1.9.
- Vanhempainyhdistyksen toiminnan tehostaminen
- Vanhemmat kuntatiimissä mukana
- Vanhemmat mukana varhaiskasvatussuunnitelma kaavakkeen uudistamistyössä
- Vanhemmat mukana OHR/Varhe-työskentelyssä
- Vanhemmat tutustumassa koulutyöhön

PÄIVÄKODIN JA KOULUN LASTEN SEKÄ HUOLTAJIEN YHTEISET TAPAHTUMAT

- Isänpäivän kahvitus 12.11.2010
- Toiminnallinen joulujuhla päiväkodissa 14.12.2010
- Lautapeli-illat perheille 23.11.2010, 8.2.2011, 22.3.2011, 5.5.2011
- Äideille Naisteniltamat 8.3.2011
- Laskiaisrieha isovanhempien kanssa 8.3.2011
- Liikunnallinen iltapäivä perheille 26.4.2011
- Toiminnallinen kevätjuhla koulussa 19.5.2011
- Ohjelmallinen kevätjuhla päiväkodissa 24.5.2011
- Syysretki perheille Pomponrahkan luonnosuojealueella 9.9.2011
- Unicef-kävelytapahtuma 10.9.2011
- Puutarhatakkoot 20.10.2011
- Fikkarisuunnistus isille ja lapsille 10.11.2011
- Lisäksi Tammenahjon seinällä on ilmoitustaulu perheiden vapaaseen ilmoitteluun

LAPSEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN

- Oppilaskuntatoiminta
Vararehtori seminaarissa 14.-15.11.2011
- Unkarilainen toiminnallinen matematiikka
- Päiväkodin lapsen osallisuuden lisääminen-suunnitelma ja työn aloittaminen ryhmissä

TUEN PORTAISUUS NÄKYVÄKSI TOIMINNAKSI

- OHR-työskentelyn kehittäminen
- Avoin tiedonsiirto
- Nivelpalaverit esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen välillä sekä 2. ja 3. luokan välillä
- Huoltajien miniops
- Varhe-ryhmän työ varhaiskasvatuksessa alkaa syksyllä 2011
- Uudistetussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-kaavakkeessa vanhempien osallistumista lisätty

ISOVANHEMMAT KOULUN, PÄIVÄKODIN JA LAPSEN TUEKSI

- 27.1. rekrytointi lehti-ilmoituksin
- 15.3. Henkilökunta kehittää toimintaa yhdessä Turun Kouluvaarit ry:n kanssa
- 4.4. Infotilaisuus halukkaille isovanhemmille Tammenahjossa
- Toukokuu 2011. Isovanhemmat tutustuvat työnkuvaan kuukauden ajan
- 31.8. neljä isovanhempaa aloittaa vapaaehtoistyön Tammenahjossa

KUVA 3. Kouluvaari Ari Lehtinen kertoi oppilaille entisajan koulusta

Tuotettu ja saatu materiaali

Projektissa ei tuotettu varsinaista materiaalia kasvatuskumppanuuteen. Hyvistä toimintamalleista tiedotettiin lehdistölle, vierailijoille sekä luentoina eri koulutustilaisuuksissa. Unkarilaisessa toiminnallisessa matemaatikassa valmistettu materiaali on ideoitu metodin hallintaan valmentavilla kursseilla yhdessä muiden opettajien kanssa. Myös Varga-Nemenyi -yhdistyksen sivustolta on hyödynnetty materiaaliveikkoja.

Masku ja Nousiainen toivoivat muutoksia lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakaavakkeeseen. Moniammatillisen työryhmän tekemänä kaavake valmistui joulukuussa 2011 ja on nyt kentällä lausuntokierroksella ja tulee olemaan nähtävissä Maskun kunnan kotisivuilla. Kaavakkeen uudistustyöhön osallistui psykologi, erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja, lastenhoitaja ja lasten vanhempia. Lastenneuvolaa konsultoitiin lapsen kehitykseen viittaavia ”pähkinänkuoria vanhemmille” -osioita laadittaessa.

Innovaatiot

OPPILASHUOLTOTYÖ

Moniammatillisen yhteistyön esteenä on usein asioiden tarkastelu pinnallisesti ymmärtämättä lasta tai perhettä kokonaisuutena. Lapsen ympärillä olevat asiantuntijat hoitavat oman osuutensa kuin lohkoina lapsen elämästä. Tammenahjossa tähän haluttiin erityisesti kiinnittää huomiota ja seuraavia käytänteitä otettiin käyttöön:

- Koulupsykologi ja kuraattori tapaavat oppilaat Tammenahjossa, eivät omissa työpisteissään.
- ORH-työskentelyssä kirjataan vastuut, seuranta ja annettava tuki jokaisen oppilaan kohdalla.
- OHR-työskentelyssä huoltajat ovat aina kutsuttuina paikalla ja heille lähtee muistiona ote oman lapsen asioiden kirjaamisesta.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käytettävissä asiantuntijana OHR-työskentelyssä.
- Varhaiskasvatussuunnitelman kaavakkeet uudistettiin yhteistyössä esiopetuksen kanssa.
- Päivähoidossa toimii uusi Varhe-ryhmä, joka on varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien tukena, kuten oppilashuoltotyöryhmä.
- Päivähoidossa esiopetusta täydentävässä hoidossa olevien, esiopetuksessa koulun puolella olevat oppilaiden vanhempainkeskustelut käydään yhteistyössä päivähoiton, koulun henkilökunnan ja vanhempien kesken. Yhteistyötä hoidon ja esiopetuksen välillä on tiivistetty yhteisillä palavereilla, yhteisillä lapsiarvioinneilla ja tapahtumilla.

VANHEMPIEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN

- huoltajat kutsuttiin henkilökohtaisesti tutustumaan koulutyöhön ja seuraamaan oppitunteja
- kaikki järjestettävät juhlat (joulu- ja kevätjuhla) toiminnallisia koko perheen tapahtumia
- tapahtumia isille ja äideille erikseen aamulla ja illalla
- tapahtumia isovanhemmille
- MiniOPS:t huoltajille lukuvuoden alussa esikoulusta 2. luokkaan keskeisimmistä oppisisällöistä

- Tammenahjon päiväkodin Varhaiskasvatussuunnitelma eli Vasu on ryhmien ilmoitustauluilla lainattavana perheisiin
- Tammenahjon henkilökunta osallistuu Tammenahjon päiväkodin ja koulun yhteiseen Vanhempainyhdistyksen kokouksiin ja tapahtumiin

OPPILAIDEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN

- Oppilaskuntatoiminta käynnistyy tammikuussa 2012, henkilökunta on perehtynyt toimintaan hankkeen aikana.
- Opetusmetodinä on toiminnallinen matematiikka varhaiskasvatuksesta alkuopetukseen.
- PerjantaiPirskeet – oppilaat organisoivat juhlat ja tekevät ohjelman itse.
- Päiväkodin lapsiryhmissä aloitetaan lapsiparlamentit, tavoitteena lapsen osallisuuden lisääminen. Lapset suunnittelevat omaa ja ryhmän toimintaa ja osallistuvat toiminnan arviointiin tasonsa ja taitonsa mukaisesti. Pienten lasten mielipiteen ilmaisua helpottamaan perustettiin kuvapankki.

HENKILÖSTÖRESURSSIEN LISÄÄMINEN

- Vapaaehtoistyöntekijöinä päiväkodissa ja koulussa on neljä mummiä ja vaaria. Neljä isovanhempaa työskentelee kukin noin yhden päivän viikossa koulussa ja päiväkodissa. Jokaisen mummin tai vaarin kanssa on sovittu lukujärjestys, jonka mukaan he kiertävät päiväkodin ryhmissä ja koulun luokissa.
- Päiväkodissa isovanhemmat osallistuvat toimintaan lapsiryhmän tarpeiden mukaan, avustaen tai toimintaa järjestäen, esimerkiksi Ari-papan aamupiirissä Ari kertoo lapsille omasta lapsuudestaan, ajankohtaisista asioista tai vaikkapa tikankolosta, jonka hän löysi puusta. Koulussa isovanhemmat osallistuvat opettajan apuna ja lisäksi.
- Huoltajat apuna luistelu- ja hiihtotunneilla
- Huoltajat vetämässä koulun kerhoja
- Vanhempaintoimikunta tukemassa koulun ja päiväkodin toimintaa järjestämällä tempauksia perheille ja tukemassa taloudellisesti esimerkiksi retkitoimintaa.

LISÄÄNTYNYT YHTEISTYÖ

- Koulu ja päiväkoti sijaitsevat samassa rakennuksessa, mutta arjessa on harvoin aikaa, jolloin jutteluhetket ovat mahdollisia. Kasvatuskumppanuus-koulutuksissa saimme aikaa suunnitella, aikaa arvokeskusteluun, aikaa tutustua toisiimme ja aikaa luoda yhteneväinen toimintakulttuuri ja jatkumo kasvatuskäytänteisiin. Päivän mittaan käydyt nopeat pienet keskustelut ja asioista sopimiset ovat mutkattomampia, kun kaikki kasvattaja-aikuiset ovat nyt tuttuja toisilleen. Olemme järjestäneet yhteisiä tapahtumia, perustaneet yhteisen matikka-välinekaapin ja tulleet yhdeksi yhteisöksi.
- Neuvolan kanssa tehtävä yhteistyö on saanut selkeämmät käytännöt. Tapaamiset yhteisessä Jekku-kuntatiimissä ovat vahvistaneet kumppanuutta.

Esteet ja mahdollisuudet projektin aikana

Tammenahjon lasten vanhemmat ovat aktiivisia ja suhtautuvat myönteisesti koulussa ja päiväkodissa tapahtuvaan toimintaan, niin opetukseen ja kasvatukseen kuin arjen toimintoihinkin. (Maskun kunnan asiakastytytyväisyyskysely 2010.) Yksittäisissä tapauksissa näkemyseroja huoltajan ja koulun välille on syntynyt siitä, että huoltaja ajattelee asioista vain oman lapsensa kannalta unohtaen, että luokassa tai ryhmässä on useita oppilaita ja jokaisen lapsen tulee saada tasapuolinen kohtelu ja kuulluksi tuleminen.

Yhteiskunnallisen muutoksen myötä kilpailu on yhä rankempaa. Aika on yksi kilpailun kohde. Opettajat kokevat ajan riittämättömäksi, vanhemmat kamppailevat kodin ja työelämän paineiden välimaastossa ja lastenkin ajasta kilpaillaan tässä kaupallisessa ja tehokkuutta vaativassa ajassa. Epäviralliset kasvattajat (media ja harrastukset) näyttävät suurempaa roolia kuin aikaisemmin ja tuovat keskusteluun arvot ja arvostuksen sekä moraalin. Arvojen moniarvoistumisen ja hajautumisen myötä kasvatuksen ihanteet ja päämäärät eivät enää pohjaa yhteisöllisiin perusteisiin. Aikaisemmin arvomme kumpusivat vahvoista instituutioista, nyt olemme siirtymässä yhteisestä arvomaailmasta eriytyneiden arvojen maailmaan.

Kasvatuskumppanuuden taustalla oleva teoreettinen viitekehys

Kodin ja koulun yhteistyöstä puhutaan paljon. Käsitettä kodin ja koulun yhteistyö käytetään nykyisin yleisesti kuvaamaan kaikenlaista yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Usein todetaan, että yhteistyötä pitää olla, mutta sen varsinaiset sisällöt ja tavoitteet jäävät epäselviksi. (Metso 2004,117.) Useissa maissa kodin ja koulun välinen yhteistyö on noudattanut yhteiskunnallisen kehityksen periaatteita. Teknologian kehitys ja yhteiskunnan elinkeinorakenteiden muutos näkyy väistämättä suomalaisenkin koululaitoksen toiminnassa sekä koulun ja kodin yhteistyön kehityksessä kautta historian: yleisesti vallassa olevat arvot ja normit pätevät myös kodin ja koulun väliin suhteisiin.

Yhteiskunnallisella kehittymisellä on ollut paljon vaikutusta siihen, että kodin ja koulun yhteistyötä on viime vuosina nostettu entistä enemmän esille. Muita syitä kodin ja koulun yhteistyön korostumiseen ovat olleet nykyperheiden monimuotoisuus ja konstruktivistisen oppimiskäsityksen tavoite järjestää jokaiselle lapselle yksilöllistä opetusta. Yleinen koulutustaso on vuosien kuluessa noussut, ja nykylapsen koulussa viettämä aika on pidempi kuin ennen. Useimmat vanhemmat haluavat aktiivisesti tukea lastensa koulunkäyntiä ja toimia yhteistyössä opettajan kanssa lapsen edun saavuttamiseksi. (Alasuutari 2003, 26; St. John-Brooks 1997, 9.) Toisaalta myös lasten yleistyneet mielenterveysongelmat ja ammattikasvattajien havainnot oppilaiden levottomuudesta ovat lisänneet huolta lasten kotikasvatuksesta. Kodin ja koulun yhteistyöllä on ajateltu olevan molempien osapuolten kasvatustehtävää tukevia merkityksiä. (Korhonen 2006, 51.)

Käsite kasvatuskumppanuus otettiin käyttöön 2000-luvun alussa. Sanalla pyritään kuvaamaan sitä yhteistyö- ja vuorovaikutussuhdetta, jonka tahdotaan syntyvän kasvatushenkilöstön ja lasten vanhempien välille. Kasvatuskumppanuuden käsitteen määrittely ja käyttöönotto perustuu valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuonna 2002 hyväksytyihin varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin, jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämisen ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä sanotaan:

Erityisenä painopisteenä ovat varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaminen, vanhempien ja henkilöstön kasvatuskumppanuus sekä lastenneuvolan, päivähoidon, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyö. Tavoitteena on, että kaikissa lapsiperheiden palveluissa omaksutaan lapsi- ja perhelähtöiset varhaiskasvatuksen tavoitteet, toimintatavat ja yhteistyökäytännöt. Lapsen varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuus määrittyy tällöin kunkin lapsen ja hänen perheensä tarpeista.

Kasvatus on konteksti, jonka puitteissa kumppanuus toteutuu. On tärkeää, että kumppanuuden osapuolet asettuvat lapsen kasvua koskevaan yhteistyöhön oman tehtävänsä puitteissa eli vanhempana, kasvattajana tai muuna ammattihenkilönä. Silloin on tärkeää, että aikuisten yhteistyö toimii ja vanhemmat sekä ammattihenkilöstö täydentävät toistensa tietoja, sopivat toimintaperiaatteista ja toimivat lapsen turvallisuudentunnetta ja sopeutumista tukevalla tavalla. Varsinkin, jos lapsen kehityksessä tai käytöksessä havaitaan huolen aiheita, asian käsittely on huomattavasti helpompaa, kun vanhempien ja kasvattajien välillä vallitsee toimiva kasvatuskumppanuus.

Kasvatuskumppanuudessa koti ja koulu tuodaan lähelle toisiaan. Kasvatuksen ymmärtäminen perheiden ja koulun yhteiseksi mutta jaetuksi kasvatustehtäväksi tuo kouluun uudenlaisen vuorovaikutuskulttuurin. Lähtökohtana on, että vanhemmat ovat vastuussa kotona ja perhepiirissä tapahtuvasta kasvatuksesta ja opettajat siitä ajasta, jonka lapsi viettää koulussa. Kasvatuskumppanuus luo pohjan sille, että lapselle tärkeiden aikuisten yhteinen, mutta jaettu kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään elämäkokonaisuuden. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on saattaa lapsen eri kasvuympäristöt tukemaan lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Onnistuessaan kumppanuussuhde voi tukea tätä tavoitetta. Hyvä kasvatuskumppanuussuhde antaa kaikelle osapuolille jotakin; ammattikasvattajat saavat tukea ja arvostusta omalle työlleen, vanhempia autetaan ylläpitämään ja vahvistamaan suhdetta lapseen ja lapsia tuetaan kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa.

Vanhemmille on olennaista, että he voivat kokea olonsa turvalliseksi sen suhteen, että lapsen on hyvä olla koulussa tai päiväkodissa. Kertomalla vanhemmalle päivän aikana kertyneitä tarinoita, tapahtumia, kokemuksia ja tunteita opettaja tarjoaa vanhemmalle tilan ja paikan eläytyä lapsensa päivään. Samalla vanhempi saa liittyä siihen osaan lapsen elämää, jossa hän ei itse ole ollut läsnä. Vanhemmille on merkityksellistä saada jakaa ajatuksia juuri heidän lapsestaan ja kasvattajien on ensiarvoista kuulla vanhempien näkemyksiä oman lapsensa tuntijoina ja huomioida ne koulun ja päiväkodin arjessa. Opettajien ja vanhempien jatkuvan ja syvenevän vuoropuhelun tulisi mahdollistaa puhumisen niin tavanomaisista lapsen asioista kuin pulmallisistakin tilanteista.

Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet

Hyvä kodin ja koulun välinen yhteistyö muodostuu useista tekijöistä. Kunta tai kaupunki sekä koulu voivat edesauttaa hyvää yhteistyötä varmistamalla riittävät taloudelliset, ajalliset ja tilalliset resurssit yhteistyöhön. Koulun tehtävänä on olla aloitteellinen yhteistyössä, mutta vanhempien aktiivisuutta toimivan vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi ei voi väheksyä. Vaikka opetussuunnitelma ja koululainsäädäntö antavat ohjeita yhteistyön toteuttamiseen, on opettajilla keskeinen asema käytäntöjen muodostamisessa ja yhteistyön toteuttamisessa. Kodin ja koulun välisen toiminnan keskipiste on lapsi, jonka etua yhteistyötä tekemällä yritetään saavuttaa. Parhaimmillaan koulu tarjoaa myös vanhemmille monia mahdollisuuksia osallistua lapsensa koulunkäyntiin ja koulun toimintaan.

Toimiva kodin ja koulun välinen yhteistyö perustuu vastavuoroiseen vuoropuheluun, jolloin kasvatuskumppanuutta ohjaa kuuleminen, kunnioituksen, luottamuksen ja dialogin periaatteet.

KUULEMINEN

Vuoropuhelussa kuuntelu ja toisen kuunteleminen ovat keskeisessä asemassa. Kuuleminen ei ole ensisijassa taito vaan suhde toiseen ihmiseen. Kuunteleminen sisältää aina läsnäolon vaatimuksen ja se näyttäytyy toiselle aitona kiinnostuksena, empaattisuutena ja rehellisyytenä. Mikäli kuuntelija ei ky-

KUVA 4. Koulumummi Auli käsityötunnilla

kene luomaan turvallista ja myönteistä ilmapiiriä, kuunteleminen ei onnistu. Kuunteleminen voi joskus olla tietoisien riskien ottamista ja vaatia erilaisien tunteiden sietämistä, jolloin kuuntelijalla pitää olla halua ja uskallusta ottaa vastaan se, mitä toinen viestittää. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32.)

Kuulevassa suhteessa voidaan pienillä asioilla viestittää toiselle valmiutta kuulla, vaikka asia olisikin epämiellyttävä tai siitä oltaisiin eri mieltä. Kasvatuskumppanuuden keskeinen periaate onkin kuulluksi tuleminen, sillä se on aina tärkeä ja eheyttävä kokemus. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32) Kasvatuskumppanuuskoulutuksessa vuonna 2011 koko Tammenahjon henkilöstö oli mukana pohtimassa, mitä kasvatuskumppanuus toteutuu meidän talossamme. Pohdimme myös, miten tunteet ja tulkinnat vaikuttavat työyhteisössä ja minkälaisia tunnetaitoja tarvitsemme työssämme. Pidämme tärkeänä dialogista vuorovaikutusta ja sitä, että jokaisella on oikeus tulla kuulluksi.

KUNNIOITUS

Toisen ihmisen kunnioitus ja hyväksyminen kuuluvat periaatteeseen. Arvostava asenne ilmenee ajatuksina ja sitä kautta tekoina. Avoimuus ja myönteisyys näkyvät kasvatuskumppanuudessa ja auttavat ihmistä huomamaan, että häntä kunnioitetaan ja arvostetaan. Erilaisuuden kohtaamisessa kunnioittavan suhteen luominen on haaste, koska erilaisen perhekulttuurin tai erilaisten arvojen kunnioittaminen voi tuntua vaikealta. Ihmisen on helppompaa hyväksyä toimintatavat, jotka ovat lähellä hänen omiaan.

Kunnioittavan suhteen pohjana toimii myös myönteinen ajattelutapa. Vanhemmalle on tärkeää kuulla kasvattajan havaintoja lapsen koulun arjesta. On tärkeää, että vanhemmat voivat kokea olevansa tervetulleita osallistumaan koulun toimintaan ja vaikuttamaan lastaan koskeviin asioihin.

Tammenahjossa tarkastelun kohteena olivat tulkintojen synty ja vaikuttavuus. Pohdimme, miten tulkinnat vaikuttavat meihin kasvattajina, työtovereina ja miten ne vaikuttavat vanhempiin. Haluamme lisätä vanhempien ja lasten osallisuutta ja haluamme yhdessä kehittää osallisuutta Tammenahjossa edelleen.

LUOTTAMUS

Luottamus perustuu kuulemisen ja kunnioittamisen periaatteille. Luottamuksen syntyyn tarvitaan aikaa, yhteisiä kohtaamisia ja vuoropuhelua. Kasvattajan herkkyys lapsen tarpeisiin herättää vanhemmissa luottamus-

ta ja turvallisuuden tunnetta. Myös vanhempien mahdollisuudet vaikuttaa lapsen kasvatukseen ja opetukseen liittyviin asioihin, rakentavat luottamusta vanhempien ja kasvattajien välillä.

Dialogissa tarvitaan näkyväksi tulemista ja itsensä näkyväksi tekemistä puheen avulla. Puhe lähtee itsestä, ja toisen ajatuksille annetaan tilaa. Dialogissa ei ole olemassa oikeassa olemisen näkökulmaa, vaan yhdessä etsitään, tutkitaan ja tarkastellaan asioita ja ajatellaan yhdessä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38-39.) Kasvatuskumppanuuskoulutuksessa mietimme yhdessä, mitä tämä on meidän talossamme.

JATKUVUUS

Kodin ja koulun yhteistyö lapsen kasvun ja kehityksen tukena muodostaa jatkumon, joka alkaa varhaiskasvatuksesta ja etenee oppimispolun mukaisesti. Vanhempien kokemukset edellisen vaiheen yhteistyöstä vaikuttavat yhteistyön onnistumiseen seuraavassa vaiheessa. Eriyisen tärkeitä vaiheita kodin ja koulun yhteistyön rakentumisessa ovat peruskoulun aloittaminen ja erilaiset koulunkäynnin siirtymävaiheet, esimerkiksi luokka-asteen tai koulun muutos.

Kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä tarkoitetaan vuorovaikutusta, joka tapahtuu opettajan, muun kouluhenkilökunnan, vanhempien ja oppilaan välillä. Yhteistyö sisältää sekä tiedonvälitystä että yhteistoimintajärjestelyitä, joilla pyritään takaamaan parhaat mahdolliset edellytykset oppilaan kasvuun ja oppimiselle. (Husso, Korpinen & Korpinen 1980, 2; Soininen 1986, 5.) Vaikka kasvatustavoitteet onkin virallisesti vanhemmilla, opettajan merkitys lapsen kasvattajana on suuri (Soininen, Merisuo-Storm, Ketola, Sihvonen & Pärkö 2007, 37). Koska yhteistyöllä on merkittävä rooli oppilaan kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta, tulisi sekä vanhempien että opettajan kiinnittää huomiota yhteistyön laatuun ja sujuvuuteen. Toimivalla yhteistyöllä on myönteiset vaikutukset sekä oppilaan koulusaavutuksiin että sosiaaliseen pärjäämiseen koulussa. (Beveridge 2005, 61.)

Tammenahjossa haluamme, että katkoja perheen ja lapsen kanssa asioivien aikuisten kanssa olisi mahdollisimman vähän. Samat aikuiset kasvattavat lasta pikkulapsi-ikästä koulun alkuun, ja taas esiopetusvuoden jälkeen sama luokanopettaja opettaa häntä koulupolun ensimmäiset vuodet. Toivomme, että lapsi ja perhe opitaan tuntemaan hyvin eikä katkoja tiedonkulussa tule ryhmän tai luokan vaihtuessa.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö koulutuksen lainsäädännön pohjalta

Opetushallituksen asettaman Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan koti ja koulu ovat lapsen kasvatusyhteisöjä, joiden tulee tehdä vuorovaikutteista yhteistyötä keskenään. Yhteistyön perimmäinen tarkoitus on lapsen terveen kasvun ja tavoitteellisen oppimisen tukeminen. Kodilla on ensisijaisena kasvattajana vastuu lapsesta, mutta koulun tehtävänä on vastata oppilaan kasvatuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Toisin sanoen koti ja koulu jakavat yhdessä vastuun. Tätä kutsutaan yhteisvastuullisuudeksi. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22.)

Koulutuksen lainsäädännön mukaan koulutuksen järjestämistä ohjaavat paitsi erilaiset tavoitteet myös säännökset yleisistä perusteista, joihin kodin ja koulun yhteistyö kuuluu. Koulujen tulee olla yhteistyössä kotien kanssa niin, että jokaisen oppilaan kehitystason ja tarpeiden mukainen opetus, ohjaus ja tuki on taattu. Yhteistyövelvoite on toisin sanoen kouluilla. Vanhemmille osallistuminen yhteistyöhön ja koulun toimintaan on vapaaehtoista. Esiopetuksessa puolestaan korostetaan yhteistyön merkitystä lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksien vahvistamisessa. Yhteistyö huoltajien kanssa auttaa vahvistamaan lapsen sosiaalisia taitoja sekä itsetunnon tervettä kehitystä. (Lahtinen, Lankinen, Penttilä & Sulonen 2004, 96, 99–100; Opetustoimen lainsäädäntö 2007, 1, 4.)

KUVA 5. Päiväkotiin tuli vierailulle yhden lapsen isä, jonka kanalassa oli kuoriutunut pieniä tipuja, eli yhteistyötä vanhempien kanssa

Perusopetuslain 3 §:ssä yhteistyö kotien kanssa on määritelty vain yleisellä tasolla. Opetuksen järjestäjillä on valta päättää, millaisin tavoin ja muodoin yhteistyötä toteutetaan. Usein kodin ja koulun yhteistyötä koskevat seikat suunnitellaan koulun toimesta. (Lahtinen ym. 2004, 101.) Laki ei toisin sanoen määrittele, millaista yhteistyön tulisi olla, vaan kouluilla ja kunnilla on vapaus tulkita yhteistyö -käsitettä parhaaksi katsomallaan tavalla (Metso 2004, 117).

Opettajalta vaaditaan aktiivista otetta yhteistyöhön. Huoltajille tulee antaa tieto oppilaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Yhtäläillä kotien olisi hyvä tuntee myös opettajan oikeudet ja velvollisuudet epäselvien tilanteiden välttämiseksi. Jotta yhteistyö voisi sujua mutkattomasti, edellytetään molemminpuolista kunnioitusta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22.)

Hedelmällisen yhteistyön kehittymisen kannalta on tärkeää, että yhteistyö aloitetaan varhain, jo ensimmäisen kouluvuoden alussa. Siirtymävaiheet, kuten esikoulusta ensimmäiselle luokalle tai alakoulusta yläkouluun siirtyminen, ovat merkittäviä tapahtumia oppilaan elämässä ja täten vaativat tukea kasvattajilta. Huoltajille tulee antaa tietoa ja tarvittaessa tarjota mahdollisuus keskusteluun jatkokoulutusta koskevissa kysymyksissä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 22.)

Päiväkodin ja kodin välinen yhteistyö varhaiskasvatuksen lainsäädännön pohjalta

VANHEMMAT VARHAISKASVATUKSESSA

Lasten vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. Lasten, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien kasvatuksellinen kumppanuus, vuorovaikutus ja yhteistyö on hyvän varhaiskasvatuksen olennainen osa.

- Vanhempien tulee saada tietoa yhteiskunnan järjestämistä varhaiskasvatuspalveluista sekä niiden erilaisista kasvatuksellisista, opetuksellisista ja hoidollisista tehtävistä.
- Vanhemmat valitsevat lapsensa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt.
- Lapsen kasvun, kehittymisen ja oppimisen tukemisessa vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö ovat kumppaneita. Kasvatuskumppanuus on eri osapuolten tasavertaista vuorovaikutusta, jossa vanhempien ja henkilökunnan erilainen asiantuntemus ja

tietämys yhdistyvät. Vanhempien tulee saada osallistua oman lapsensa kodin ulkopuoliseen varhaiskasvatukseen sekä sen suunnitteluun ja arviointiin.

- Vahvistetaan vanhempien mahdollisuutta muodostaa omaehtoisia vertaisvuorovaikutuksen ja tuen ryhmiä sekä vaikuttaa varhaiskasvatuksen toteuttamiseen.

HENKILÖSTÖ VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksessa korostuu moniammatillinen yhteistyö. Henkilöstön ammatilliseen osaamiseen kuuluu myös yhteistyö lasta ja perhettä palvelevan laajan verkoston kanssa, jossa ovat osallisina sosiaali-, terveys- ja opetustoimi sekä erilaiset lapsi- ja perhetyötä tekevät järjestöt, yhteisöt ja seurakunnat.

- Varhaiskasvatuksen keskeisin voimavara on ammattitaitoinen ja yhteistyökykyinen henkilöstö, jonka riittävyyteen, koulutukseen ja jaksamiseen kiinnitetään huomiota.
- Henkilöstö tunnistaa lasten erityisen tuen tarpeet ja tarvittavaa asiantuntemusta huolehtia erityistä tukea tarvitsevista lapsista on saatavilla.
- Varhaiskasvatuksessa tarvitaan useiden eri ammattiryhmien saumatonta yhteistyötä. Tämä yhteistyö tapahtuu sekä varhaiskasvatuksen työyksiköissä, joissa eri koulutuksen saaneet työntekijät toimivat yhdessä, että yhteistyönä muun lasta ja perhettä palvelevan palvelujärjestelmän kanssa. Jokainen työntekijä tuo varhaiskasvatustyöhön oman tieteenalansa, koulutuksensa ja asiantuntemuksensa mukaisen panoksen.
- Varhaiskasvatuksessa henkilöstö luo edellytykset kodin ja päivähoidon yhteistyölle ja vahvistaa vanhempien osallisuutta siihen.
- Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on myös lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen jatkuvuuden turvaaminen sekä yhteistyö päivähoidon, esiopetuksen ja koulun henkilöstön kanssa.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on lisäksi toimia yhteistyössä muun sosiaali- sekä terveydenhuollon kanssa. Henkilöstö tukee vanhemmuutta ja kodin kasvatustyötä sekä ohjaa tarvittaessa lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmien käyttöön ja tiedottaa niiden toiminnasta. (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes)

Ekologinen kasvatusteoria

Tammenahjon henkilöstön saama kasvatuskumppanuuskoulutus perustuu ekologiseen kasvatusteoriaan ja se valikoitui kouluttajien Taisto Lehtisen ja Aini Ronkaisen kautta ohjaamaan käytännön toimiemme takana olevaa ajatusta.

Bronfenbrennerin (1979) teoria lapsen kehityksestä perustuu näkemykseen ympäristön lasta kasvattavasta luonteesta. Hänen mukaansa kehitys on läpi elämän jatkuvaa ja sitä tapahtuu, kun henkilö toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. (Bronfenbrenner 1979, 3.)

Ekologisessa kasvatusteoriassa ympäristön nähdään koostuvan ”maatuskanukkemaisesti” eritasoisista, sisäkkäisistä ympäristöistä. Sisimpänä ympäristönä on henkilön lähin toimintaympäristö, joka voi olla esimerkiksi koti. Lähimpiä toimintaympäristöjä kuvataan termillä mikrosysteemi. Mikrosysteemissä lapsen kehitykseen vaikuttavat lapsen oman toiminnan lisäksi myös toimintaympäristön muut ihmiset, esimerkiksi kotona vanhemmat ja sisarukset. Toimintaympäristön muiden ihmisten kautta lapsen kehitykseen vaikuttavat myös sellaiset ympäristöt, joihin lapsi ei itse ole yhteydessä, esimerkiksi vanhemman työpaikan tapahtumat. Mikrosysteemissä lapsen kehitykseen vaikuttavat ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäksi myös erilaiset muut toiminnat ja ihmisten roolit tässä toimintaympäristössä (Bronfenbrenner 1979, 3, 22.).

Kehitystä tapahtuu eritasoisten ja erilaisten ympäristöjen vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi tästä nostetaan lapsen lukemaan oppiminen. Lukemaan oppimisessa on tärkeää lapsen kouluopetuksen ohella myös se, millaista on kodin ja koulun välinen yhteistyö tässä asiassa. Ihmisen kehitykseen vaikuttavat tämän vuorovaikutuksen nojalla myös sellaiset tapahtumat, joissa lapsi ei ole itse konkreettisesti osallisena. Näitä kutsutaan lapsen makrosysteemeiksi. Esimerkiksi makrosysteemistä nostetaan vanhempien työllisyystilanteen vaikutus lapsen kehitykseen. (Bronfenbrenner 1979, 3–4.) Vanhempien työllisyystilanteen lisäksi makrosysteemejä ovat esimerkiksi sosiaalijärjestelmän rakenteet ja yhteiskunnassa vallalla oleva kulttuuri. Myös yhteiskuntapolitiikka ja muiden ihmisten tekemät poliittiset päätökset kuuluvat makrotasoon, ja sitä kautta vaikuttavat ihmisten jokapäiväiseen elämään ohjaten ihmisten kehityksen suuntaa (Bronfenbrenner 1979, 8–9.)

Mikro- ja makrotasojen väliin jäävät meso- ja eksosysteemit. Mesosysteemillä Bronfenbrenner (1979, 7–8) tarkoittaa kaikkia niitä erilaisia ympäristöjä, joissa kehittyvä ihminen itse toimii, ja jotka näin vaikuttavat tämän

kehitykseen. Mesosysteemiin kuuluvat siis erilaiset mikrosysteemit ja niissä vallitsevat vuorovaikutussuhteet kehittyvän ihmisen ja systeemin muiden ihmisten välillä. Lapsella mesosysteemiin kuuluvia mikrosysteemejä voivat olla esimerkiksi koti, koulu ja naapuriston ikätoverit (Bronfenbrenner 1979, 25). Kodin, koulun, päivähoiton ja toverisuhteiden on tutkittu olevan lapsen tärkeimmät mikrosysteemit (Bronfenbrenner 1979, 236).

Eksosysteemejä ovat ne ympäristöt, joihin ihmisellä ei välttämättä ole lainkaan henkilökohtaista kosketusta, mutta joissa tapahtuvat asiat vaikuttavat niihin ympäristöihin, joissa hän itse toimii (Bronfenbrenner 1979, 7–8). Esimerkkejä lapsen kohdalla näistä ovat vanhempien työpaikka tai vanhemman sisaruksen koululuokka. (Bronfenbrenner 1979, 25). Tähän systeemiin voidaan nähdä kuuluvaksi kaikki muu pedagoginen työ, jota päiväkodin ja koulun henkilökunta tekee varsinaisen lasten kanssa tehtävän työnsä lisäksi. Vaikka kasvatuskumppanuus ei varsinaisesti ole toimintaympäristö, sen sijoittumista lapsen elämään voidaan tarkastella toimintaympäristön tavoin. Näin kasvatuskumppanuuden ilmiönä voidaan nähdä kuuluvan lapsen näkökulmasta lähinnä ekso- ja mesotasolle riippuen tilanteesta ja siitä, mitä kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan.

Ekologisessa teoriassa toimintaympäristöjen sijoittuminen tietylle systeemitasolle ei ole pysyvää, vaan elämänmuutokset, kasvu ja kehitys, voivat saada aikaan toimintaympäristön siirtymisen uudelle tasolle. Esimerkiksi sisaruksen kouluna tutuksi tullut koulu, joka pienelle lapselle on ollut aiemmin ekosysteemi, muuttuu lapsen aloittaessa koulun yhdeksi hänen mikrosysteemeistään. Bronfenbrenner (1979, 27.) näkeekin ympäristön vaihdokset ja uudet ympäristöt kahdella eri tavalla.

Tulevaisuuden mahdollisuuksia

Uudistunut opetustoimen lainsäädäntö korostaa kodin ja koulun yhteistyötä. Yhteistyöhön kuuluvat yhteiset keskustelut lapsen ja nuoren kasvusta ja kehityksestä, oppimisen ohjaamisesta ja oppilaan arvioinnista sekä koulun kehittämiseen, suunnitteluun ja toiminnan arviointiin osallistuminen.

Päiväkodin, koulun ja kodin yhteistyö kuuluu kasvattajien ja opettajien tehtäviin ja ammattietiikkaan. Toimiva ja lähtökohdiltaan myönteinen yhteistyö on keskeinen lapsen ja nuoren kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki. Opetus, ohjaus ja kasvatus kuuluvat ammattihenkilöstön perustehtäviin, mutta lisäksi heiltä edellytetään myös taitoa opastaa ja tukea vanhempia. Yhteistyölle on tärkeää, että vanhemmat ja henkilökunta löytävät keskinäisen luottamuksen kasvatuskumppaneina. Opettajan ja kasvattajan työhön

kuuluu sellaisen toimintakulttuurin ja ilmapiirin välittäminen, jossa vanhemmat otetaan todellisiksi kumppaneiksi. Kasvattajan ammattietiikkaan kuuluu, että lähestymistapa on vanhempia kunnioittava ja heidän tilannettaan ymmärtävä. Koulun ja päiväkodin tehtävänä on olla aloitteellinen yhteistyöhön liittyvissä asioissa.

Kulunut JEKKU-projekti osoitti Maskussa, että tulevaisuudessa tulisi vahvistaa kasvatuskumppanuutta kodin ja koulun yhteistyönä. Se tulisi kirjata perusopetuksen valtakunnallisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisen yhteydessä korostamalla kasvatuskumppanuuden, kotien osallisuuden ja vanhempaintoiminnan merkitystä. Koulu- ja päivähoitoyhteisöissä tulisi kiinnittää laajemmin huomiota oppilaiden osallisuuden vahvistamiseen ja kehittää osallistumisen mahdollisuuksia myös niille lapsille ja nuorille, jotka eivät ole aktiivisesti mm. oppilaskunnan toiminnassa mukana. Tarkastelun kohteena tulisi myös olla oppilaiden kouluhyvinvointi ja -myönteisyys sekä oppimismotivaatio.

Varhaiskasvatuksen hallinnon siirtoa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen valmistellaan parhaillaan ja se tulee tapahtumaan tämän hallituksen aikana. Siirto vahvistaa eheää kasvatuksellista jatkumoa, eritoten lapsen siirtymävaihetta varhaiskasvatuksesta perusopetukseen sekä kasvatuskumppanuuden vahvistumista.

Työurien pidentämisestä keskustellaan parhaillaan ja mietitään keinoja, joilla työntekijöitä saadaan riittävästi eri aloille tulevaisuudessakin. Vapaaehtoistyö on osoittanut, että osa eläkeiän saavuttaneista työntekijöistä on vielä työkykyisiä ja -intoisia. Olisiko siis aika miettiä joustavia käytänteitä myös tähän, aivan niin kuin esi- ja alkuopetukseen? He pystyvät työn tekemiseen, kun päivittäisestä työajasta, vastuusta ja työnkuvasta joustetaan. Moni heistä on valmis kouluttautumaan ja oppimaan uutta eläkeikäisenä.

Tammenahjo on pienten lasten talo. Lapsi tulee tänne jo hyvin pienenä, taapero-ikäisenä tai jopa vauvana, ja me saamme seurata hänen kasvuun kolmasluokkalaiseksi asti, jolloin hän siirtyy toiseen kouluun. Teemme työtä perheiden kanssa monien vuosien ajan ja pienessä yhteisössä tunnemme jokaisen perheen ja heidän lapsensa hyvin. Yhteistyön mahdollisuudet ovat rajattomat ja olemme perheille tärkeä tuki vanhemmuudessa. Kasvattajayhteisössä olemme tuki myös toinen toisillemme, kasvinkumppanit.

Palautekysely henkilökunnalle

YHTEENVETO

Koulun opettajista kuusi (opettajien määrä on 7, joista Krista on yksi) ja päiväkodin henkilökunnasta kuusi vastasi kyselyyn (vakituisten kasvatushenkilöstön määrä on 8, joista Heli on yksi). Koko henkilökunnan vastausprosentti oli 80%. Projektin vastaavat eli Heli ja Krista eivät vastanneet kyselyyn.

1. Mikä tapahtuma/asia/oivallus/ jäi mieleesi?

- Kasvatuskumppanuuskoulutus keväällä ja syksyllä 2011 oli yhdeksän vastaajan mielestä hankkeen parasta antia (päiväkoti 6, koulu 3.)
- Koulu-isovanhempien mukaantulo projektin ansiosta sai kiitosta (päiväkoti1, koulu 3)
- Yliopiston järjestämä matikka-koulutus Tammenahjossa keväällä 2011 antoi eväitä uudenlaiseen matikan opetukseen (päiväkoti 2). Kohtaamiset yhteistyötahojen kanssa ja tiivistynyt yhteistyö esimerkiksi neuvolan kanssa (koulu 1).

2. Mikä muuttui hankkeen aikana?

- Koulun ja päiväkodin yhteistyön koettiin tiivistyneen Jekku-projektin myötä (päiväkoti 4, koulu 4).
- Koulu-isovanhemmat tulivat osaksi Tammenahjon henkilökuntaa (päiväkoti 1, koulu 2)
- Oma suhtautuminen kasvatuskumppanuuteen, arvot ja asenteet (päiväkoti 2, koulu 2)
- Varhainen puuttuminen ja oppilaan tuki yhteistyössä eri toimijoiden kesken parani (koulu1)

3. Miten hanke vastasi odotuksiasi?

- En tiennyt, mitä pitäisi odottaa. Odotukseni eivät olleet selkeät (päiväkoti 2, koulu 1)
- Kasvatuskumppanuuskoulutus ylitti odotukset (koulu 1)
- Käytännön muutokset talossa; isovanhempien tulo, parantunut yhteistyö, varhainen tuki, OHR-työ jne. (koulu 1)
- Pelko lisääntyneestä työmäärästä osoittautui turhaksi (koulu 1)

4. Mitä toivot muuttuneen pysyvästi?

- Oma ajattelu, kasvattajana, opettajana ja yhteistyökumppanina kehittyminen (päiväkoti 3, koulu 2)

- Hyvä yhteistyö koulun ja päiväkodin välillä, me-henki lisääntyi koko talossa (päiväkoti 2, koulu 3)
- Lisääntynyt lapsen osallisuus (päiväkoti 1)
- Vanhempien suhtautuminen meihin kasvattajiin, aito dialogisuus (päiväkoti 1)
- Toiminnallisuus matematiikan opetuksessa (koulu 1)
- Koulu-isovanhemmat toimivat osana kasvattajayhteisöä (päiväkoti 1, koulu 2)

5. Kasvatuskumppanuuden tila Tammenahjossa 2012 ja visiosi?

- Yhteiset tapahtumat ja keskustelut kasvattajien kesken lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja helpottavat arjen asioiden hoitamista. Yhteiset linjaukset ja käytännöt koulun ja päiväkodin välillä (päiväkoti 2, koulu 3)
- Parempi kuin muissa yksiköissä (koulu 1)
- Toivon, että henkilökunnan vaihtumiset eivät syö nyt saavutettuja tuloksia (koulu1)
- Jatkuu yhtä hyvänä kuin vuonna 2011, kaikkia vanhempia ei voi tavoittaa, hyvä suhde neuvolaan jatkuu (päiväkoti 1)

Loppusanat

Tammenahjossa lähdimme hakemaan entistä syvempää kumppanuutta perheen ja kasvattajayhteisön välille, kumppanuutta yli hallintokuntarajojen ja kumppanuutta Tammenahjon sisällä riippumatta siitä, mitä ammattia kukin edustaa. Halusimme hankkeen aikana kasvaa yhdessä ja erikseen lapsen polkua tukeviksi ammattilaiksi. Mietimme yhdessä, mitä hyvä kumppanuus on ja loimme Tammenahjoon omat kehittämisen kohteemme ja tulevaisuuden suunnitelmat. Jekku-projektin myötä avasimme ovet perheille, yhteistyökumppaneille, päättäjille, toisillemme ja näytimme mitä olemme nyt. Projektin rahoituksen turvin saimme koulutusta, pystyimme järjestämään mukavia tempauksia ja tapahtumia perheille. Projekti pakotti meidät ponnistelemaan, tarkastelemaan toimintaamme ja kasvamaan ja näkemään aihetta ylpeyteen. Nyt tiedämme, mihin suuntaan haluamme mennä seuraavaksi.

Hankkeen herättämiä ajatuksia

Koulu-isovanhemmista saadut kokemukset ovat olleet riemastuttavia! Mummit ja Vaarit tekevät työtään sydämestään ja Rakkaus & Ruokapalkalla meidän, lasten ja ennen kaikkea myös omaksi ilokseen. Kouluvaareista saa tietoa Kouluvaarit-sivustolta ja kyselemällä heiltä suoraan tai täältä meiltä Tammenahjosta.

Osallisuuden lisääminen oli uusi ja hyvä kokeilu päiväkodin puolella. Kasvatuskumppanuuskouluttajamme käyttivät Shierin portaat -mallia ja kirjasta Ojala-Leinonen-Venninen sitoutuneisuuden määritelmäkuviota. Sen pohjalta olemme syyslukukauden kaikissa ryhmissä kokeilleet ja yhdessä pohtineet pedagogisissa piireissä jatkokehittämismahdollisuuksia. Jeku-projektin myötä lisääntynyt arjen yhteistyö on voimaannuttanut koko työyhteisöä. Huomasimme, että huolimatta siitä, olemmeko varhaiskasvattajia tai koulun opettajia, meillä on samanlaiset ajatukset perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja lapsen tarvitsemasta tuesta. Opimme antamaan ja saamaan tukea myös toisistamme.

Kiitos Opetushallitus, Arja-projektikoordinaattori, toiset verkostotiimiläiset ja suurkiitos uutterat kuntatiimiläisemme!

Lähteet

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Beveridge, S. 2005. Children, Families and Schools. Developing Partnerships for Inclusive Education. London: Routledge Falmer.
- Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Cambridge, MA : Harvard University Press.
- Husso, M-L., Korpinen, E. & Korpinen, R. 1980. Kodin ja koulun yhteistyötutkimus I. Tutkimuksen tausta, teoreettisia lähestymistapoja sekä johdatus empiirisen aineiston keräämiseen: ongelmat ja mittarit. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Selosteita ja tiedotteita 161.
- Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

- Kaskela M. & Kekkonen M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – opas varhaiskasvatukseen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 63.
- Lahtinen, M., Lankinen, T., Penttilä, A. & Sulonen, A. 2004. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma
- Maskun kunnan asiakastyytyväisyyskysely. 2010.
- Metso, T. 2004. Koti, koulu ja kasvatusta – kohtaamisia ja rajankäyntejä. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Opetustoimen lainsäädäntö 2007. Helsinki: Talentum Media.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Soininen, M. 1986. Kodin ja koulun yhteistyötä peruskoulun ala-asteella. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A:109.
- Soininen, M., Merisuo-Storm, T., Ketola, O., Sihvonen, K. & Pärkö, K. 2007. Yhdessä kulkien – hyvä tulee. Koti, koulu ja kouluterveydenhuolto oppilaan terveyden tukipilareina. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos.
- St. John-Brooks, C. 1997. Parents as partners in schooling. Centre for educational research and innovation. Paris: OECD.
- Tammenahjon päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma. 2011-2012.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus, oppaita 56.

SATU REPUSSA

Laurin koulu ja Päiväkoti Metsola, Mynämäki

Kati Perkiö, Riitta Kantonen & Ulla Luolila

Lapsen taidot yksilöllisesti huomioiden ja oppilaita joustavasti ryhmitellen on etsitty polkuja luovaan ja innostuneeseen äidinkielen taitojen oppimiseen ja ilmaisuun. Mynämäessä hanketta on toteutettu kahden kokeiluyhteyden yhteistyönä, Laurin koulussa ja Päiväkoti Metsolassa.

HANKKEEN TAVOITTEET

- sanavaraston karttuminen
- tarinan kerronnan sujuvuus
- luovan kirjoituksen helppous
- tarinan mieleen palauttamisen vahvistuminen
- luetun ymmärtämisen ja päättelytaitojen kehittyminen
- satuhetkien lisääminen lapsen arkeen
- yhteistoiminnallinen oppiminen
- oppilaslähtöiset oppimisryhmät eriyttämisen muotona
- ilo ja motivaatio äidinkielen oppimisessa
- kasvatuskumppanuuden vahvistuminen; ammattikasvattajien ja kodin yhteistyö
- esi- ja alkuopetuksen tavoitteellisen yhteistyön lisääminen

Hankkeen tavoitteena on tukea joustavaa kasvua ja oppimista esi- ja alkuopetuksessa sekä lisätä yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen sisällä. Hankkeessa on keskitytty erityisesti äidinkielen taitojen kartuttamiseen lapsilähtöisin, yksilöllisin ja toiminnallisin keinoin.

Äidinkielen taidot avain osallistuvaan oppimiseen ja hyvään itsetuntemukseen

Valitsimme äidinkielen erityiseksi kehittämisen kohteeksi, koska olemme havainneet muutoksia heikompaan suuntaan lasten taidoissa äidinkielen eri osa-alueilla. Hankkeen aikana etsimme ja kehitimme menetelmiä, joiden avulla pystyisimme rikastuttamaan lapsen äidinkielen taitoja.

Joustavat opetusmenetelmät ja kasvatuskumppanuus tukemassa erilaisia oppijoita

Tavoitteenamme on ollut kehittää joustavia toimintamalleja esi- ja alkuopetuksessa. Olemme pyrkineet lisäämään tavoitteellisuutta koululaisten ja esikoululaisten toimintatuokioihin kunnassamme jo olemassa olevan esi- ja alkuopetuksen toimintasuunnitelman pohjalta. Halusimme vahvistaa kasvatuskumppanuutta ja haastaa vanhemmat satutalkoisiin. Lähdimme etsimään ja kehittämään lapsilähtöisiä toimintamalleja koulumme arkeen lisätäksemme valmiuksia vastaanottaa erilaisia oppijoita ja luodaksemme tutun ja turvallisen oppimisympäristön.

Hankkeen käytännön toteutus – Saturepun menetelmiä

Seitsemän minuuttia sadulle
Tarinoiden kirjoittaminen tietokoneella parikirjoituksena
Kuvakerronta / tarinatuokiot
Lukutuokiot esikoulun ja koulun yhteistyömuotona
Vanhempien satuhetket luokissa
Oppilaslähtöiset oppimisryhmät – joustavat ryhmittelyt

Oppilaslähtöiset oppimisryhmät – joustavat ryhmittelyt

1. ja 2. luokilla toteutetaan kerran viikossa palkkitunti äidinkielessä. Näillä tunneilla pystymme käyttämään seuraavaa opettajaresurssia: kaksi luokanopettajaa, kaksi laaja-alaista erityisopettajaa, pienryhmän opettaja ja kouluavustajia. Näin mahdollistuu 7 – 8 oppilaan oppimisryhmät. Ryhmät ovat taitotasoltaan heterogeenisiä tai ne on muodostettu taitotason mukaan käsiteltävästä aiheesta riippuen. Ryhmiä voidaan muodostaa vuosiluokan opetusryhmien kesken tai 1. – 2. luokan oppilaita yhdistellen. Pienissä oppimisryhmissä opettaja pystyy ohjaamaan oppilaita yksilöllisesti, huomioimaan oppilaan taitotason ja havaitsemaan mahdollisen lisätuen tarpeen.

Palkkitunnit suunnitellaan esimerkiksi siten, että jokainen ryhmä opiskelee samaa asiaa eri menetelmin. Tätä tyyppiä voidaan toteuttaa usean viikon jaksona, jolloin jokainen oppilas osallistuu jokaiseen harjoitustapaan (esimerkki A). Vaihtoehtoisesti ryhmissä voi olla sama aihe, mutta harjoitustapa on valittu ryhmän tarpeiden mukaan (esimerkki C). Palkkitunti voidaan toteuttaa viiden viikon jaksona myös siten, että jokainen opettaja ohjaa vuorollaan jokaista ryhmää ja kullakin opettajalla on eri opetettava asia (esimerkki B).

Esimerkkejä palkkituntien toteuttamisesta

A. AIHEENA KAKSOISKONSONANTTI

– harjoitustapa vaihtuu, ryhmät kiertävät

1. RYHMÄ	2. RYHMÄ	3. RYHMÄ	4. RYHMÄ	5. RYHMÄ
Ympyröi tarinasta sanat, joissa on kaksoiskonsonatti.	Locigo-harjoitus	Kirjoita kuvasta sanoja, joissa on kaksoiskonsonantti.	Parisanelu	Sanojen tavuttaminen ja lajittelu sanan ominaisuuksien mukaan.

B. AIHEENA ERILAISET TEKSTITYYPIT

– opetettava asia vaihtuu, ryhmät kiertävät

1. RYHMÄ	2. RYHMÄ	3. RYHMÄ	4. RYHMÄ	5. RYHMÄ
Runot	Tietoteksti ja käsitekartta	Satu	Sanomalehti	Sarjakuva

C. RYHMÄT VOI MYÖS KOOTA OPPILAAN TARVITSEMAN TUEN MUKAAN

1. RYHMÄ	2. RYHMÄ	3. RYHMÄ	4. RYHMÄ	5. RYHMÄ
lukijat	kirjoittajat	tavuttajat	tarinan kirjoittajat	luetun ymmärtämisen ryhmä

Oppilaslähtöiset oppimisryhmät on koettu hyväksi keinoksi opetuksen eriyttämisessä. Iloinen ja turvallinen ilmapiiri on lisääntynyt koululaisten tutustuessa toisiinsa yli luokkarajojen. Olemme kokeneet, että palkkitunnit edellyttävät melko paljon ennakkosuunnittelua, mutta antavat mahdollisuuden iloiseen ja kiireettömään työskentelyyn oppilaiden kanssa.

Palkkituntien materiaali on poimittu oppikirjoista tai valmistettu itse huomioiden eritasoiset oppilaat sekä erilaiset oppimisvalmiudet. Tehtäviä on laadittu myös yhteistyössä erityisopettajien kanssa. Toimintamateriaalia on hankittu esimerkiksi Tevellalta ja Early Learning’sta (kuvakortit, pelit, tarinanopat ym.).

Tarinatuokiot - kuvakerronta

Tämän menetelmän tavoitteena on ollut tukea suullisen ilmaisun kautta tarinan kirjoittamista. Tarinaa on kerrottu ja kirjoitettu kuvien avulla. Aluksi tarinoiden tuottamista harjoiteltiin kuvista kertomalla. Esimerkiksi opettaja kertoo lehdestä leikkaamiensa kuvien avulla mallitarinan. Opettaja ohjaa mallitarinan avulla juonen kulun (tarinaa tukevia kysymyksiä: kuka, mitä, missä jne.). Oppilaspari leikkaa 3 – 4 kuvaa aikakauslehestä, liimaa ne paperille ja keksivät kuvista tarinan. Suullisesti kerrotut tarinat ovat rohkaisseet oppilaita innostuneesti kertomaan tarinoita. Näin nekin oppilaat, joille tarinan kirjallinen tuottaminen on vaikeaa, kokevat onnistumisia. Myöhemmin kuvien avulla kirjoitetaan tarinoita. Oppilaat, joilla tarinataito on jo sujuvaa, tukevat oppilaita, joiden taidot ovat vasta aluillaan. Ryhmät on muodostettu yhdistämällä 1. ja 2. luokan oppilaita. Innostavia kuvia on löytynyt erityisesti vanhoista oppikirjoista.

Tarinoiden tuottaminen tietokoneella

Ensimmäisestä luokasta lähtien koulussamme harjoitellaan kirjoittamaan tietokoneella. Oppilaat työskentelevät usein pareittain. Pareja on muodostettu vuosiluokan sisällä tai yhdistämällä 1. ja 2. luokan oppilaita. Ta-

rinaa kirjoitetaan joko opettajan tai oppilaan valitsemasta kuvasta. Kuvia olemme leikanneet vanhoista oppikirjoista ja aikakauslehdistä. Olemme tutustuneet koulutuksissa Arne Tragetonin kehittämään kirjoittamisen ja lukemisen oppimismenetelmään, jota mukaillen toteutamme tätä toimintaa. Lisätietoa menetelmästä löytyy esimerkiksi Arne Tragetonin teoksesta Lukemaan oppiminen kirjoittamalla. Tarinan kirjoittaminen tietokoneella motivoi ja innostaa oppilaita. Kuvavalinnoilla voi lisätä erityisesti poikien motivaatiota.

Lukutuokiot esikoulun ja koulun yhteistyömuotona

Toisen luokan oppilaat lukevat satuja esikoululaisille. Oppilaat valitsevat itse sadun (noin 10 minuuttia) ja harjoittelevat lukemaan sen kotona sujuvasti. Koulussa varmennetaan sadun sujuva lukeminen. Oppilaat tekevät sadusta kysymyksiä esikoululaisille. Opettajan avustuksella valmistetaan erilaisia tehtäviä sadusta sadun sisällön käsittelyä varten. Oppilaat vierailivat esikoulussa ja esikoululaiset koulussa. Esikouluvierailujen yhteydessä koululaisilla on mahdollisuus leikkiin ja pelaamiseen.

Lukuhankkeessa eriyttäminen tapahtuu kirjavalinnoissa. Lisäksi opettaja tukee ja ohjaa erityisesti niitä, joilla lukeminen on hankalaa. Koululaiset ja esikoululaiset kokevat yhteiset tuokiot turvallisiksi ja mukaviksi. Ilmapiiri on iloinen!

Seitsemän minuuttia sadulle – tehostettu sadunlukemismenetelmä

Menetelmän on kehittänyt erityislastentarhanopettaja Ritva-Liisa Orvasto. Sadut menetelmään on kirjoittanut kirjailija Kari Levola. Menetelmän käsikirjaa julkaisee Kustannusosakeyhtiö Tammi. Koimme, että sadunlukemismenetelmän työskentelytapa tukee hankkeelle asettamiemme tavoitteiden saavuttamista. Toimintamallin tavoitteena on tukea:

- lapsen kerrontaa ja tuottamista
- tarinan ymmärtämistä eli päättelytaitoja
- kielellistä muistamista
- motivaatiota ja myönteistä minäkuvaa oppijana
- perheen osallistumista ja vanhemmuutta
- lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

MENETELMÄN TOIMINTAMALLI ALKUOPETUKSEN ARJESSA – ESIMERKKI LAURIN KOULUSTA

1. Menetelmästä tiedottaminen vanhemmille (vanhempainilta) ja vanhempien sitoutuminen satutalkoiisiin.
2. Satu lähtee kotiin.
3. Vanhemmat lukevat sadun lapselle – lukuhetken kokemuksellisuuden korostaminen.
4. Lapsi tuo sadun kouluun.
5. Sadusta keskustellaan yhdessä.
6. Opettaja lukee sadun uudelleen.
7. Satua käsitellään kahdessa osassa: ryhmätilanne ja yksilöllinen työskentely.
8. Mahdolliset interventiot tukemaan lapsen oppimista.
9. Satu ja oppilaan tehtävisivu kootaan kirjaksi oppilaalle.
10. Palaute oppilaan edistymisestä vanhemmille.

Seitsemän minuuttia sadulle -menetelmää toteutetaan Laurin koulussa 1. ja 2. luokilla. Aloitamme kirjan sadut ja niiden käsittelyn 1. luokan kevät-puolella. Sadun lähetämme kotiin kerran viikossa, perjantaisin. Satu käsitellään seuraavana maanantaina. Sadun käsittelyyn kuuluu aluksi 1 – 2 tuntia. Satuja jatketaan toisella luokalla heti koulun alettua. Taitojen karttuessa sadun käsittelyyn koulussa riittää yksi oppitunti. Viikoittain toistuva satu ja sen käsittely luovat iloisen ja odottavaisen ilmapiirin. Oppilaat kokevat turvalliseksi työskentelyn tutun ja säännöllisesti toistuvan menetelmän parissa. Säännöllisyys motivoi!

Seitsemän minuuttia sadulle -kirjassa on selkeät tehtävät satujen käsittelyä varten. Perustehtävät sisältävät kysymyksiä sadusta ja piirrostehtävän. Opettaja voi keksiä uusia tehtäviä ja menetelmiä sadun käsittelyyn. Olemme käsitelleet satuja muun muassa seuraavasti:

- sarjakuva tarinasta
- järjestä lauseet tarinan mukaiseen järjestykseen
- sanaselityksiä
- keksi tarinalle uusi, yllättävä lopetus
- tee vastaukselle kysymys
- piirrä tarinasta kuva ja henkilöille puhekuplat
- tarinan käsittely draaman keinoin.

Vanhempien satuhetket luokissa

Vanhempainilloissa kutsumme vanhemmat lukemaan satuja lapsen luokkaan. Kerromme vanhemmille, minkälaisia satuja he voisivat lukea ja miten satuja voisi käsitellä lukemisen jälkeen. Lupaudumme auttamaan satutuokioiden järjestelyissä, mikäli siihen ilmenee tarvetta. Korostamme kuitenkin vanhempien mahdollisuutta valita itse satu ja suunnitella tuokio. Satuhetket ovat antoisia kodin ja koulun yhteistyömuotona. Riemu on suuri, kun huoltaja tulee lukemaan satua luokkaan. Lapselle ei tule tuottaa surua, jos hänen huoltajansa eivät tule lukemaan. Esikoulussa satutuokioita pitävät isovanhemmat.

Kokeilutoimintaan käytetty aika

Uusien menetelmien suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä materiaalien hankintaan ja valmistamiseen on käytetty paljon aikaa. Hankkeen mukaisista kokeilutoimintaa on ollut koulussamme seuraavasti:

- oppilaslähtöiset oppimisryhmät (palkkitunnit) toteutuvat viikoittain (1h/vko/vuositaso)
- tarinoiden kirjoittamiseen tietokoneella on varattu 1h/vko/luokka
- seitsemän minuuttia sadulle 1h/vko luokassa ja satuhetki kotona
- sadun kuvakerronta/kirjoitus noin kerran kuukaudessa
- esikoulun ja koulun luku/toimintatuokiot kerran kuukaudessa

Opettajat ja Satu repussa -hanke

Syksyllä 2010 hankkeen kehittämiskohteen valinta, suunnittelu, tavoitteiden asettelu, raportointi, budjetin laatiminen ja verkostojen käynnistäminen vei viikoittain aikaa useita tunteja (2–10h/vko). Syyslukukausi kului kehittämistyön suunnitteluun. Varsinainen kokeilutoiminta käynnistyi keväällä 2011. Hanke on edellyttänyt kouluttautumista, mikä on auttanut asioihin perehtymisessä. Hankkeen edistymisestä ja kokeilutoiminnasta tiedottaminen koko kunnan esi- ja alkuopetushenkilöstölle on vaatinut yhteisiä kokouksia ja niiden etukäteissuunnittelua. Kaiken kaikkiaan hanke on vaatinut syvällistä paneutumista kehittämistyöhön. Materiaalien valinnat ja valmistamiset ovat vieneet paljon aikaa. Vierailut muissa kouluissa ovat olleet antoisia ja innostavia. On ollut hyvä huomata, että kuljemme oikealla tiellä.

Huolimatta siitä, että uusien työtapojen oppiminen ja toiminnan organisointi on vaatinut paljon aikaa ja järjestelyjä on opetuksen ilmapiiri kehitymässä hyvään suuntaan ja kokemukset motivoivat jatkamaan tätä tietä.

Vanhemmat ja Satu repussa -hanke

Olemme tiedottaneet JEKKU-hankkeen käynnistymisestä, sisällöistä ja tavoitteista huoltajille vanhempainilloissa keväällä 2011 sekä hankkeen edistymisestä syksyllä 2011.

Vanhemmat ovat mukana satuilutoiminnassa:

- Seitsemän minuuttia sadulle- menetelmässä vanhempien rooli on merkittävä. Vanhemmat lukevat lapselle sadun viikoittain kotona.
- Vanhemmat saapuvat kouluun lukemaan satuja lapsensa luokkaan.
- Eskariyhdistyksessä vanhemmat avustavat koululaistaan kirjavalinnassa ja lukemisen harjoittelussa.
- Yliopiston tekemien tutkimusten tulokset on käyty läpi kehityskeskusteluissa syksyllä 2011.

Saavutetut tulokset

Hankkeen puitteissa olemme tutustuneet paremmin toisiimme ja toistemme työhön. Tosin yhteistyö Mynämäessä esi- ja alkuopetuksen kesken on ollut säännöllistä jo useampien vuosien ajan. Hankkeen aikana yhteistyön tavoitteet ja niiden mukainen toiminta on selkiintynyt. Toiminta on tavoitteellisempaa ja tiiviimpää kuin aikaisemmin. Vaikka Mynämäessä päiväkotimuutti homeongelmien vuoksi kauas koulusta, tuntuu siltä, että esi- ja alkuopettajat ovat motivoituneita kehittämään ja tekemään yhteistä työtä jatkossakin. Odotamme innolla uutta päiväkotirakennusta ja sen suomina uusia mahdollisuuksia yhteistyölle.

Kokeilujen alkaessa ideoiden runsaus ja innostus oli vaikea saada järjestykseen. Koimme, että jo olemassa olevat tavoitteet ja oppisisällöt olivat haastavia saavuttaa. Meillä vallitsi ainainen kiire! Pohdittuamme, että halutessamme tuoda jotain uutta oppimiseen jotain vanhaa pitää jättää pois. Päätimme luopua osasta työkirjoja. Näin saimme lisää aikaa ja tilaa suunnittelemllemme työtavoille. Sisällöt ovat samat, mutta työtavat ovat vaihtuneet yksilöllisemmiksi ja toiminnallisemmiksi. Uudet työtavat innostavat opettajia ja oppilaita.

Lasten tavat ovat muuttuneet. Ryhmytyminen sujuu huomattavasti entistä joustavammin. Siirtyminen uuteen ryhmään ja luokkatilaan ei aiheuta enää kaaosta, vaan lapset liikkuvat pääsääntöisesti toisensa huomioiden ja rauhallisesti. He aloittavat työskentelyn annettujen ohjeiden mukaan ja into tehdä loppuun asti säilyy yllättävän hyvin. Vaikka suunnittelu on vaatinut aikaa, on ilo seurata oppilaiden keskittynyttä työskentelyä. 1. – 2.luokkalaisten yhteistoiminnallinen opiskelu on lisääntynyt. Olemme huomanneet, että yhteistoiminnalliset työmuodot ja Saturepun menetelmät innostavat lapsia. Tutuksi tulleita uusia työmuotoja odotetaan! On ollut riemullista huomata lisääntynyt ilo ja motivaatio äidinkielen opiskelussa. Oppilaslähteiset oppimisryhmät ovat helpottaneet eriyttämistä ja yksilöllistä ohjausta (ylös- ja alaspäin). Koululaiset osaavat työskennellä vaihtelevissa ryhmissä kaikkien alkuopetuksen opettajien johdolla. Turvallisuuden tunne on kasvanut, kun tunnemme toisemme.

Luova kirjoittaminen, satuilu ja sanavaraston kartuttaminen ovat osa-alueita, joita olemme suunnitelmallisesti lisänneet opetukseen. Varsinaista tutkimusta uusien saturepun menetelmien myötä saavutetuista tuloksista ei ole tehty. Kokemuksemme kuitenkin on, että oppilaille on vahvemmat valmiudet tuottaa tarinoita kuin esimerkiksi viime vuonna tähän aikaan. Kehitys näkyy sekä suullisessa että kirjallisessa tarinan tuottamisessa. Tarinoita kirjoitetaan rohkeasti. Alkuun pääseminen on melko helppoa. Pojatkin ovat innostuneet kirjoittamisesta. Tietokoneella kirjoittamisen edut ovat selkeästi havaittavissa ja näkyvät kirjoitusmotivaation lisääntymisenä sekä tytöillä että pojilla. Aloittaessamme menetelmän ”Seitsemän minuuttia sadulle” lapsille tuotti vaikeuksia palauttaa sadun tapahtumat mieleen luetusta tai kuullusta tarinasta. Hankaluuksia tuotti myös vastata tarinoihin liittyviin kysymyksiin. Erityisesti perustelua vaativat tehtävät olivat vaikeita. Tehostetun sadunlukemismenetelmän säännöllisyys (kerran viikossa) on kokemuksemme perusteella vahvistanut lasten päättelytaitoja ja helpottanut tarinan mieleen palauttamista. Satujen käsittely on kartuttanut sanavarastoa. Tehtäväkirjojen vähentäminen on antanut tilaa sadulle ja olemme huomanneet, että satujen ja tarinoiden avulla voidaan opettaa äidinkielen eri osa-alueiden taitoja lapsia innostavasti.

Vanhempien osallistuminen satutalkoisiin lukemalla satuja kotona ja koulussa näyttää olevan lapsien mielestä turvallista ja mielekästä. Satuilu yhteistyössä vanhempien kanssa sujuu luontevasti ja vastaa vanhempien odotuksiin avoimesta ilmapiiristä koulussa. Satuilu on vahvistanut kodin ja koulun kasvatuskumppanuutta.

Jatkokehitysmahdollisuuksia

Hankkeen aikana olemme vierailleet verkostokouluissa ja kouluissa, joissa joustavia esi- ja alkuopetuksen käytänteitä on erityisesti kehitetty. Vierailut ovat olleet innostavia ja antoisia. Olemme saaneet vahvistusta ajatukselle, mihin suuntaan koulua tulisi kehittää. Vierailujen aikana olemme todenneet, kuinka tärkeää on tutustua kollegoidemme työskentelyyn ja nähdä erilaisten työtapojen toteutuminen koulun arjessa. Vierailut ovat olleet hankkeen parasta antia. Tätä koulutusmuotoa suosittelimme käytettäväksi laajasti. Ei liene kallista ja mahdotonta toteuttaa! On terveellistä peilata omaa työtä, työympäristöä ja työn kehittymistä muiden opettajien työskentelyyn. Toivomme, että toistemme työhön tutustuminen ja kouluttautuminen olisi kaikille suotava mahdollisuus. Vasta omakohtainen osallistuminen lisää sitoutumista kehittämistyöhön.

Vierailuista ja koulutuksista saaduilla eväillä tuntuu mielekkäältä ja tärkeältä jatkaa työskentelyä ja kehittää meille sopivia rakenteita. Olemme oppineet hankkeen aikana myös työtapoja ja menetelmiä, jotka eivät ole mahtuneet meidän hankkeemme puitteisiin. Näihin haluamme panostaa hankkeen päätyttyä.

Saturepun menetelmät ovat tulleet jäädäkseen! Koska hanketyö raportointineen on ollut työlästä ja aikaa vievää, olemme pohtineet, että tuntuu mielekkäältä saada paneutua tehokkaasti varsinaiseen koulutyöhön uusin työtavoin. Hanke on mahdollistanut paljon koulutusta ja antanut taloudellisia resursseja materiaalihankintoihin, joita uudet työtavat vaativat, mutta joihin normaalisti ei olisi taloudellista mahdollisuutta. Vaikka hanke päättyy, toivomme yhteistyön jatkuvan verkostokuntien kesken. Hanke on osoittanut myös sen, että kaikessa koulun kehittämistyössä, päättäjien ja esimiesten tuki on ensiarvoisen tärkeää. Asenteelliset ja taloudelliset seikat huomioiden, hanketyö ei edisty ilman kunnan päättäjien tukea.

Kaiken kaikkiaan olemme onnellisia, että olemme saaneet osallistua hankkeeseen. Kokemus on ollut raikas tuulahdus arkiseen puurtamiseen. Omia ajatuksia ja käytänteitä on ollut hyvä tuulettaa. On ollut rikastuttavaa tutustua toimintaan muissa kunnissa ja kouluissa. Pohja hyvälle esi- ja alkuopetuksen yhteistyölle omassa kunnassamme on vahvistunut. Myönteiset tuulet tuulkoon!

KEHITTÄMISPROJEKTIN HALLINNAN TYÖKALUT/ ROADMAP, MYNÄMÄEN KUNTA/JEKKU			
TAVOITE	MITÄ TARVITAAN, MITÄ KONKRETTIAA	KUKA TEKEE, KUKA VASTAA	AIKATAULU/ MILLOIN VALMIS
yhteistyö koulun ja esikoulun välillä	asennemuutosta, sitoutumista, koulutusta	opettajat kouluttajat	toiminta jo käynnissä (esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpohja)
luovan kirjoittamisen/ymmärtävän lukemisen tukeminen, sanavaraston kartuttaminen	mahdollisuus tietokoneen käyttöön, luku-järjestysten palkittaminen, soveltuvan materiaalin laatiminen toimintasuunnitelma	opettajat kokeiluyksikössä	lukukausi 2011
satutila	tila, kalusteet, materiaalit	vastuuhenkilöt	syyskuu 2011
satureppu eli ideaopas esi- ja alkuopetuksen henkilöstölle	ideakansio/ kansio intraan	Laurin koulu/ Metsola (kehittämis-yksiköt)	aloitus keväällä 2011, valmistuu kokeilun myötä, kehitetään ja jää käytäntöön
vanhemmat lukemaan satuja lapsille	vanhempain-ilta, motivointi ja informaatio	opettajat	kokeiluun keväällä 2011

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEENNIVOMINEN

Nummen koulu, Nousiainen
Tarja Kallionpää & Sanna-Maria Hovi

HANKKEEN TAVOITTEET

- luoda aiempaa joustavampi, laaja-alaisempi ja avoimempi yhteistyö sekä esi- ja alkuopetuksen sisällä että näiden kesken
- luoda uusia pysyviä käytänteitä, joiden avulla voisimme taata mahdollisimman yksilöidyn ja joustavan oppimispolun esiopetuksesta alkuopetukseen
- käyttää koulustamme jo löytyvää ammattitaitoa sekä osallistua aihetta koskeviin koulutuksiin
- toteuttaa hanketta oppilaiden eri kehitysvaiheet ja oppimisvalmiudet huomioivalla opetuksella
- antaa opetusta mahdollisuuksien mukaan nykyistä pienemmissä ryhmissä, joissa on oppilaita esi-, ykkös- ja kakkosluokilta

Hankkeen tausta-ajatuksia

Olimme Nousiaisten Nummen koulussa jo melko tyytyväisiä yhteistoimintaamme. Yhteistyötä oli tehty lähinnä mahdollisten rinnakkaisluokkien kesken yleis- ja erityisopetuksen rajan jäädessä selkeäksi. Epäkohtia ja parannettavaakin kuitenkin löytyi. Niinpä lähdimme mukaan tähän opetus-

hallituksen kehittämishankkeeseen. Tarkoituksena oli kehittää koulumme integraatiokäytänteitä, niin että siitä tulisi osa arkipäiväämme. JEKKU-hankkeeseen osallistumisen myötä kehittäisimme nivelvaiheita esi- ja alkuopetuksen, mutta myös erityis- ja yleisopetuksen välillä joustavammiksi.

Käytännön toteutus

Aloitimme JEKKUilun loppusyksystä 2010. Kehittämishankkeeseen osallistuvat koulussamme kaikki esi- ja alkuopetuksen oppilaat sekä opettajat. Nykyisessä tilanteessa mukana on kaksi esiopettajaa, neljä luokanopettajaa, laaja-alainen erityisopettaja sekä kaksi erityisluokanopettajaa. Oppilaita JEKKU -ryhmään kuuluu 96. Mahdollisuuksien mukaan mukana on ollut myös koulumme avustava henkilökunta.

Jekku-hankkeen toteutus on koulussamme ollut monipuolista. Tavoitteidemme mukaisesti olemme ottaneet huomioon oppilaidemme oppimisvalmiudet sekä teemapäivinä että pitkäkestoisemmissa projekteissa. Yksilöiden huomioiminen on tullut esille muun muassa ryhmäjakoja suunniteltaessa sekä tehtävätyyppinä valittaessa. Seuraavaksi esittelemme jo toteutetut teemapäivät ja oppituokiot sekä vielä jatkuvat projektit.

Toiminnalliset oppituokiot

VEDEN OLOMUODOT JA OMINAISUUDET -TUTKIMUSPÄIVÄ

Koulussamme pidettiin veden olomuodot ja ominaisuudet -tutkimuspäivä 15.2.2011. Toiminnassa olivat mukana talomme esi-, 1.- ja 2.-luokkalaiset ja pienluokkalaiset. Yhteensä tutkimuspäivään osallistui 91 oppilasta, ja heidät oli jaettu kuuteen eri tutkimusryhmään. Tutkimusryhmien toimintaa ohjasivat tutkimusjohtajat (opettajat) omissa yksiköissään.

Kahden tunnin aikana pienet tutkijat kiertelivät noin 15 oppilaan ryhmässä tutkimuksia tehden (Kuvat 1 ja 2). Tutkimuspajoissa oppilaat osallistuivat toiminnallisesti veden eri olomuotojen tutkimiseen. Liitteissä 1 ja 2 on kerrottu tarkemmin teemapäivän tutkimuspajoista. Pajojen suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi kukin tutkimusjohtaja itsenäisesti, kuitenkin toisia konsultoiden ja tukien.

Kokemuksena päivä oli kaikille osallistuneille työläs, mutta hyvin antoisa. Teemapäivän onnistuminen lisäsi innostusta kokeilla uudelleen vastaavaa ja vielä suuremmallakin mittakaavalla toteutettavaa pajatoimintaa.

Oppilailta sekä heidän vanhemmiltaan saatiin positiivista ja kannustavaa palautetta. Innostus tarttui myös oppilaisiin ja motivoi heidät rakentamaan tutkimuslaboratorioita myös kotona.

KUVA 1. Tutkimuspajan tutkija työssään

KUVA 2. Innokkaita vesipäivän tutkijoita

AISTIPÄIVÄ

Koulussamme pidettiin toiminnallinen aistipaja-päivä 15.11.2011 (Kuvat 3, 4, 5). Toiminnassa olivat mukana jälleen koulumme pienimmät oppilaat, 96 pientä innokasta tutkijaa. Oppilaat oli jaettu 10 ryhmään, joiden toimintaa vetivät opettajat sekä kolme koulunkäynninohjaajaa. Aistipäivänä saatiin tuntemuksia kaikista eri aisteista. Pajojen toimintapisteet suunniteltiin yhteistyöpareissa, mutta vetovastuu oli jokaisella tutkimusjohtajalla itsellään. Tarkempi selonteko pajojen toimintatehtävistä on liitteessä 2.

Pajan suunnitteleminen ei ollut enää työlästä, kun pajatoiminnan perustukset olivat jo hyvät ja selkeät sekä aiemmat kokemukset olivat olleet motivoivia. Pienet tutkijat olivat hyvin tehtäväorientoituneita ja innostus aisteilla leikkimiseen oli tarttuvaa.

KUVA 3. Aistipäivänä tutkittiin asioita eri aisteilla

KUVAT 4 ja 5. Aistipäivän innokkaita tutkijoita

MUITA YHTEISTOIMINNALLISIA OPPITUOKIOITA

Alla on kuvia (Kuvat 6 ja 7) muista yhteistoiminnallisista oppitunneista, joita koulussamme olemme pitäneet. Esi- ja alkuopetuksen oppilaiden kesken olemme askarrelleet (esim. ystävänpäivänallet, pääsiäis- ja jouluaskartelua) sekä musisoineet yhdessä.

KUVAT 6 ja 7. Muita yhteistoiminnallisia oppitunneita

Pitkäkestoiset projektit

DRAAMAPAJATOIMINTA

Draamapajatoiminta lähti liikkeelle kahdella koulutusiltapäivällä 22.3.2011 ja 30.3.2011 (Kuvat 8–11). Kouluttajat Sari Koponen ja Heidi Nummila tutustuttivat meidät hieman varautuneet draaman saloihin. Mahdollisuus koulutukseen oli kaikilla kuntamme alakoulujen ja päivähoidon henkilökunnalla. Koulutusmateriaali ”nukketeatteria aloittelijoille” on saatavilla JEKKU Moodlessa. Henkilökunnan koulutus sai aikaan suuren innostuksen, oma osaaminen lisääntyi ja rohkeus heittäytyä mukaan tuntemattomaankin toimintaan omia rajoja rikkomalla lisääntyi.

Työmotivaatio ja työn ilo lisääntyivät siinä määrin, että päätimme vetää draamaprojektia myös koulussamme. Intoa puhkuen päätimme pitää draamapajoja kolmena huhtikuuisena keskiviikkona. Melkein sata esi-, ykkös- ja kakkosluokkalaista virittäytyi ”tulevaan” ensimmäisellä draamakerralla nauttimalla henkilökunnan esityksistä. Esityksiä oli varjoteatterista sekä käsi- ja keppinukketeatterista. Oppilaat nauttivat erityisesti nähdessään henkilökunnan heittäytyneenä uusiin rooleihin.

Toisella draamakerralla oppilaat pääsivät suunnittelemaan ja askartelemaan omaa ”hahmoa” superlonista. Hahmojen tehtävänä oli myöhemmin kisata niitä varten tehdyssä Agility-temppuradassa. Yhteistyö erilaisten oppilaiden välillä sujui saumattomasti toinen toistaan askartelussa auttaen ja opastaen. Jokainen oppilas kertoi hahmostaan tärkeimmät ominaisuudet Agility-temppuradan ilmoittautumiskaavakkeessa. Kirjaamista helpottivat oppilaiden erilaiset taidot (eskarilaisten kaavaketta kirjasi kakkosluokan oppilas jne.).

Kolmannella draamapajakerralla oppilaiden ”hahmot” heräsivät henkiin ja kisasivat agility-radassa. Oppilaat saivat rakentaa radan yhteisvoimin ryhmänsä kanssa. Vuorotellen jokainen ”hahmo” lähetettiin matkaan radalle ja matkan varrella kuuluttaja selosti matkan etenemistä ja hahmon ominaisuuksia. Kisoissa nähtiin ja koettiin valtavia onnistumisia sekä rooliin heittäytymistä.

Draamaprojektit toteuttaminen vaati yhteissuunnittelua ja omien rajojen rikkomista. Motivaatio tämän pajatoiminnan onnistumiseksi oli sekä oppilailta että opettajilla korkea. Tätä suunnittelimme kokeilevamme vielä uudestaan!

KUVA 8. Kouluttajat Sari Koponen ja Heidi Nummila

KUVA 9. Draamapajatoimintaa

KUVA 10. Draamapajatoimintaa

KUVA 11. Draamapajatoimintaa

TOIMINNALLINEN MATEMATIIKKA

Olemme pitäneet yhteistoiminnallisia oppitunneita myös matematiikassa. Toiminnallista matematiikkaa (Kuva 12) ja kauppaleikkiä on pidetty eri ikäisten oppilaiden sekaryhmissä. Toimintapisteissä on harjoiteltu muun muassa rahan käyttöä, lukujonotaitoa, hahmottamista sekä rakentelua. Toimintaideana on ollut erilaisia taitoja omaavien oppilaiden vahvuuksien hyödyntäminen ja mallioppiminen.

KUVA 12. Toiminnallista matematiikka

ÄIDINKIELEN LUKUPIIRIT

Koulussamme on varsin tehokkaat lukupiirit. Heti JEKKU-hankkeen alusta asti toimineet lukupiiriryhmät toimivat edelleen. Äidinkielen palkitus on helpottanut toiminnan onnistumista ja luonut pohjaa myös muiden oppiaineiden palkittamiseen.

Tällä hetkellä esi- ja ykkösluokkalaiset toimivat keskenään äidinkielen lukupiireissä. Myös koulumme pienryhmäoppilaat ovat mukana toiminnassa. Toimintaan ovat osallistuneet niin esiluokkalaiset kuin jo sanatasolla lukevat sekä sujuvan lukutaidon omaavat lapset. Kerran viikossa kaikki ykköset sekä edellä mainitut esiluokkalaiset harjoittelet lukemisen sujuvuutta kolmessa ryhmässä taitotasonsa mukaan. Ryhmiä vetävät ensimmäisen luokan opettajat sekä resurssiopettaja.

Koulumme toisen luokan oppilaat ovat tutustuneet ja harjoitelleet lukupiiritoimintaa jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Ensimmäisellä luokalla painotettiin lukemisen sujuvuutta ja nyt toisella luokalla huomio on luke-

misen ymmärtämisessä. Kaikki kakkosluokkalaiset (myös pienryhmäläiset) kokoontuvat kerran viikossa palkkitunnilla lukupiireihin taitotasonsa mukaan. Materiaalina käytämme Tammen Satulaatikoita, muita luetun ymmärtämisen tekstejä sekä Otavan Matkaopasta luetun ymmärtämiseen. Luetun ymmärtämisen kirjoja on kahden tasoisia, ja oppilas etenee niiden tekemisessä omaan tahtiinsa. Tämän lisäksi lukupiiriläiset opiskelevat äidinkielen perustehtäviä kerran – kaksi viikossa. Toisen luokan lukupiirejä vetävät kaksi luokanopettajaa sekä erityisluokanopettaja.

Lukupiirit ovat tuottaneet niin hyviä oppimistuloksia, että tätä eriyttämisen muotoa jatketaan edelleenkin. Toiminnan edellytyksenä on kuitenkin resurssiopettajan saatavuus. Oppilaita ovat motivoineet oman taitotason tehtävät, ja tehtävissä onnistuminen on vahvistanut heidän itsetuntoaan. Lukupiiriryhmät eivät ole pysyviä, vaan niissä liikutaan joustavasti taitojen karttuessa. Opettajina olemme olleet iloisia siitä, että oppilastuntemuksemme on kasvanut ja oman ajan riittävyys oppilasta kohden on lisääntynyt. Toisaalta kollegiaalinen tuki on ollut mittaamattoman arvokasta tehtävien suunnittelussa, mutta myös ongelmien ratkaisemisessa.

Materiaali

Materiaali, jota olemme JEKKU-hankeen aikana käyttäneet, on pitkälti ollut itse suunniteltua ja kehitettyä. Olemme yhdessä pohtien ja omia kokemuksia hyväksi käyttäen jakaneet ideoita toisillemme ja työstäneet oppimateriaalin sen mukaan. Oman materiaalimme lisäksi olemme käyttäneet muun muassa Tammen Kirjakujan Aapista ja lukukirjaa eriyttäen, Tammen satulaatikoita, Otavan Matkaopas ymmärtävään lukemiseen -kirjoja sekä koulumme valmiita toiminnallisen matematiikan välineitä. Draamaprojektissa ullakolta haettiin hyviä, käyttökelpoisia, aikoinaan käytössä olleita käsinukkeja. Lisäksi hanke mahdollisti meille äidinkielen ja matematiikan toiminnallisten välineiden hankkimisen.

Koulutukset

Koulutukset, joissa olemme käyneet, ovat vahvistaneet ideoitamme, antaneet vinkkejä ja henkisiä voimavaroja. Niissä olemme myös tavanneet samassa tilanteessa olevia ja samojen ongelmien kanssa ”painivia” kollegoja. Nämä tapaamiset ovat osaltaan lohduttaneet ja helpottaneet työarkea.

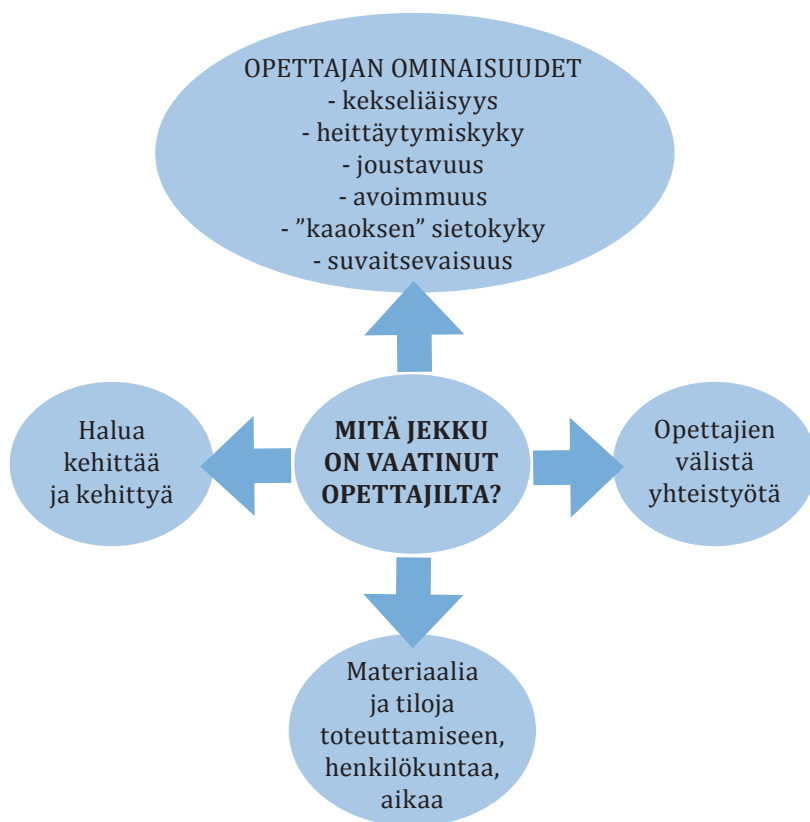
Käytetty aika

Koulussamme on toteutettu JEKKU -hanketta vuoden 2010 loppupuolelta saakka. Koko hankeaika on ollut melko aktiivista, vaikka koulumme on kokenut yllättäviä haasteita syksyn 2011 alussa. Haasteina meillä on ollut rehtorin vaihtuminen, uusi resurssiopettaja, uudet luokanopettajat ja avustava henkilökunta.

Vanhempien osallistuminen hankkeeseen

Hankkeen aikana olemme kokeneet, että vanhempien aktiivinen osallistuminen toimintaan olisi voinut olla hedelmällistä. Nyt vanhempien osallistuminen JEKKUUN on ollut lähinnä tutkimusluvan antamista ja lapsilta saadun palautteen välittämistä koululle. Tässä olisikin koulumme kehittämisen paikka.

Opettajat ja Jekku-hanke

KUVIO 1. Asioita, joita JEKKU on vaatinut opettajilta

Saavutetut tulokset

ESTEET, MAHDOLLISUUDET JA MUUTOKSET OMISSA ARVOISSA

- ryhmäkoot pieniksi
- palkituksen puuttuminen
- ajan puute (suunnittelut, palaverit, pedagogiset keskustelut)
- tiedonkulku
- yhteneväiset käytänteet ja materiaalit
- henkilökuntaresurssi
  - oppilastuntemus kasvaa
  - vaihtelua arkeen
  - sosiaalisuuden kasvu
  - suvaitsevaisuutta
  - joustavuutta
  - yhteistyö osaksi arkipäivää
  - näkökulmien laajeneminen
  - ideoiden ”työkalupakki” kasvanut
  - herättänyt ajattelemaan omia arvojaan

HANKKEEN TUOMAT UUDET KÄYTÄNTEET

- toiminnallisuus osaksi opetuskäytänteitä
- koko koululla enemmän yhteistoimintaa
- lukupiirit
- tiedonkulku tehokkaammin toimijalta toiselle, tärkeät tiedot siirtyvät automaattisesti nivelvaiheittain (aihetta työstänyt JEKKU-moniammattillinen kehittämistiimi)

JATKOKEHITYSMAHDOLLISUUKSIA

- lukupiiritoimintaa myös ylemmille luokille
- palkituksia myös muihin oppiaineisiin
- arvioinnin kehittäminen

KUVIO 2. Esteet, mahdollisuudet ja muutokset omissa arvoissa

LIITE 1

Veden olomuodot ja ominaisuudet -tutkimuspäivä

(esi-, 1. – 2. luokat)

PAJA 1

UPPOAMINEN JA KELLUMINEN

Testailimme erilaisilla esineillä, mitkä esineet uppoavat ja mitkä kelluvat. Oppilaat valitsivat testattavat esineet ja merkitsivät ne testauslomakkeeseen. Tämän jälkeen lasten tuli pohtia, kuinka esineille kävisi (uppoaako/kelluuko). Arvaukset merkittiin lomakkeeseen. Sitten esineiden kelluminen testattiin vesialtaissa ja tulokset merkittiin lomakkeeseen. → Lopuksi pohdittiin, miksi tietyt kelluivat ja toiset upposivat?

Toisessa pisteessä tutkittiin, minkä malliset esineet kelluvat. Lasten oli tarkoitus saada muotoiluvahasta muotoiltua sen mallinen esine, että se pysyisi veden pinnalla. Oli jännittävä huomata, ketkä lapsista hoksasivat tehdä mahdollisimmat ohuen, reunoilta hieman kohotetun muovailuvaha-aluksen.

PAJA 2

VEDEN KIERTOKULKU JA HÖYRYSTYMINEN

Katsoimme ensin videon Vesi kiertää. Siinä selviteltiin veden kiertokulkua. Videon jälkeen kertasimme veden kiertokulun monistetta täyttäen. Sitten tutkimme veden höyrystymistä keittämällä vedenkeittimessä vettä. Totesimme, että kun vesi lämpenee riittävästi, syntyy vesihöyryä, joka on väritöntä, hajutonta ja mautonta. Mietimme myös, mikä on veden kiehumispiste. Laitoimme lasin alassuin kiehuvan veden yläpuolelle. Lasin reunat kostuivat höyrystä, ja lopuksi lasista alkoi tippua vettä. Mietimme myös, mitä vedelle tapahtuu lasissa, kun sen jättää ikkunalaudalle → se haihtuu.

PAJA 3

VIDEO: ARTTU TUTKII VETTÄ

PAJA 4

VEDEN KIERTOKULKU JA HÖYRYSTYMINEN

Tutkimme luupeilla satakertaista suurennosta lumesta. Mittasimme lumen lämpötilan ja suodatimme lunta suodatinpaperin läpi. Huomasimme, että lumi sulaa vedeksi ja suodatinpaperiin jää monenlaista likaa ja se kastuu märäksi. Teimme asiaan liittyen kaksi monistetta.

PAJA 5

FOLIOVENEEN RAKENTAMINEN

Jokainen lapsi sai tehtävän rakentaa folionpalasta (14 cm x 17 cm) oman veneen, joka kelluu veden pinnalla. Veneen kyytiin lapsi laski yksitellen lasikuulia, kunnes vene upposi ammeen pohjalle. Kuinka monta lasikuulaa veneesi kantoi? Vaihteluväli oli 1 – 46 lasikuulaa riippuen veneenrakentajasta.

TAIKAKUKKA

Aseta paperinpala (kukan muotoon leikattu paperinpala, terälehdet taitettuna keskelle) kellumaan veden pinnalle → seuraa tarkkana, mitä tapahtuu? Paperinpala aukeaa kauniiksi kukaksi (imeytyminen).

PAJA 6

VESIKOKEET

A) Aiheena pintajännitys

Alkuun lyhyesti, mitä pintajännitys on?

Vesimolekyylit vetävät toisiaan puoleensa niin suurella voimalla, että niistä muodostuu veden pinnalle ikään kuin kalvo, jonka päällä esimerkiksi nasta tai silmäneula voi kellua.

1. Nasta veden pinnalla

Tarvikkeet: Läpinäkyvä kulho, nasta, vettä, astianpesuainetta, pinsetit

Koe: Aseta nasta varovasti pinseteillä veden pinnalle.

Tipauta tippa pesuainetta veteen, jolloin nasta uppoaa.

Syy: Pesuaine heikentää pintajännitystä.

2. Taikatulitikut

Tarvikkeet: Läpinäkyvä kulho, tulitikkuja, vettä, sokeripala, fairya

Koe: Aseta muutama tikku veden pinnalle kellumaan. Kun kastat sokeripalan veteen, tulevat tikut sen lähelle. Kun taas tipautat vähän astianpesunestettä veteen, singahtavat tulitikut kauemmaksi.

Syy: Molemmat aineet vaikuttavat veden pintajännitykseen.

3. Saippuaveneet

Tarvikkeet: Pahvia, sakset, pieniä saippuapaloja, vettä

Koe: Tee pahvista vene ja kiinnitä sen perään pieni pala saippuaa.

Laske vene veteen ja katso, kun se liikkuu.

Syy: Saippua heikentää pintajännitystä veneen takana, ja edessä oleva voimakkaampi pintajännitys saa veneen liikkumaan.

B) Teimme myös kokeen siitä, miten vesi voi virrata ylöspäin (lappo)

Tarvikkeet: läpinäkyvä muoviletku, vesiastia ja tyhjä astia.

Koe: Aseta vesiastia selvästi korkeammalle kuin tyhjä astia. Ime letkuun vettä ja sulje molemmat päät sormella. Aseta letkun toinen pää vettä täynnä olevaan astiaan pinnan alapuolelle, ja toinen pää tyhjään astiaan.

Mitä huomaat?

Vesi alkaa nousta ensin ylämäkeä letkua pitkin ja sitten alamäkeä kohti tyhjää astiaa.

Aistipäivän pajat

TUNTOAISTI 1

Tuntopajassa juttelimme aluksi tuntoaistin merkityksestä ja ihon tehtävistä ihmisen suojana ja ympäröivän maailman tunnustelijana. Keskustelun jälkeen teimme tuntoaistiin liittyviä tehtäviä, joista lyhyt kuvaus alla:

SELKÄPIIRROS

Oppilaat jaettiin pareiksi, ja jokainen oppilas piirsi kuvan sormellaan parin selkään, jota pari yritti tunnistaa.

LUKUMÄÄRÄN TUNNUSTELU

Oppilaat olivat edelleen pareittain. Ensimmäinen parista kääntyi selin ja laittoi kädet selän taakse. Toinen parista otti pinon purnukoita ja ojensi ne parilleen. Tämä yritti käsillä tunnustellen laskea purnukoiden lukumäärän.

TUNTEMUSHÄMÄYS

Ensimmäinen parista meni lattialle silmät kiinni selälleen makaamaan. Toinen parista nosti lattialla makaavan kumppaninsa jalan ylös venytykseen. Hetken venytyksen jälkeen jalkaa alettiin laskea pikkuhiljaa kohti lattiaa. Kymmenisen senttiä ennen lattiaa selällään oleva pari luuli jo jalkansa koskevan lattiaa, ja kun jalkaa laskettiin vielä alemmas, saatiin aikaiseksi tuntemushämäys, että jalka olisikin mennyt lattian läpi.

KYLMÄ VAI KUUMA?

Viimeisessä tehtävässä kukin pari asettui kolmen vesiastian ympärille. Yhdessä oli kylmää vettä, yhdessä kuumaa ja yhdessä haaleaa. Kun annoin merkin, jokainen laittoi toisen kätensä kylmävesiastiaan ja toisen kuuma-vesiastiaan. Käsiä pidettiin näissä vesiastioissa minuutin verran. Kun minuutti oli kulunut, annoin merkin ja oppilaat laittoivat molemmat kätensä haaleaan vesiastiaan. Koska iho oli jo tottunut kylmään ja kuumaan, haaleassa vesiastiassa kylmässä vedessä ollut käsi tuntui kuumalta ja kuumassa vesiastiassa ollut käsi kylmältä. Tämä herätti paljon kikattelua ja kummittelua lapsissa!

3. Makukierros.

Opettaja antaa lusikalla suolaa/sokeria/sitruunaa/vettä oppilaan kämmenelle, josta oppilas maistaa saamaansa ainetta. Kaikki maistavat samaa. Kun kaikki ovat maistaneet, käydään maku viittaamalla läpi (kenen mielestä se oli suolaista, kenen mielestä makeaa yms.) Käydään näin kaikki maut.

VARMISTA OPPILAIDEN SITRUSALLERGIAT ENNEN SITRUUNAN ANTAMISTA!

4. Seuraavalle pisteelle lähdetään **käsienpesun** kautta.

NÄKÖAISTI

Oppilaat tulevat luokkaan ja heidät jaetaan kahteen ryhmään.

1. PISTE:

”Mustavalkoisesta väreihin” dia-esitys, joissa oli kuvia eläimistä ja luonnosta ensin mustavalkoisena ja sitten värillisenä raikkaan ja levollisen taustamusiikin soidessa taustalla.

Katsoimme tietokoneelta myös erilaisia näköharhoja.

2. PISTE:

Oppilaat tutkivat kuvia, joissa oli sekä näköharhoja että optisia harhoja (alla esimerkkejä).

Tutustuimme myös näkövammaisille tarkoitettuun kirjaan ”Rullen seikkailu” tai ” Pienen siilityön onni”, jonka jokaisella sivulla oli sekä pistekirjoitus että tavallinen teksti.

KUULOAISTI

Tässä aistipajassa lapset pääsivät ”nauhoittamaan” itselleen oman CD-levyn. Lapset piirsivät levyille (paperilautaselle) asioita, joita kuulivat tai jotka nousivat mieleen soitetuista musiikkipätkistä. Kuuntelimme myös hiljaisuutta sekä koulusta kuuluvia muita ääniä. Lopuksi kokosimme tuotokset yhteen, ja lapset pääsivät esittämään, kertomaan ja vertailemaan kuulemiinsa asioita. Jokaisesta CD-levystä tuli ainutlaatuinen, mutta joitakin yhteisiä löytyi.

TOIMINNALLINEN NIVELVAIHEEN YHTEISTYÖ

Valpperin koulu, Nousiainen
Satu Mäkinen & Elina Rinne

HANKKEEN TAVOITTEET

- oppilaiden yksilöllisen kehityksen ja kehitysvauhdin huomioonottaminen
- erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden tunnistaminen ja tukeminen
- oppimisen helpottaminen yksilöllisyyden ja joustavuuden avulla

Koulun esittely

Koulumme on pieni, yli 100-vuotias koulu Nousiaisten kunnan Valpperin kylässä. Koulun oppilasmäärä on vaihdellut viimeiset 20 vuotta 40 – 60 oppilaan välillä. Tällä hetkellä oppilaita on 50. Koulussamme on neljä opetusryhmää, joista kolme yhdysluokkaa (1–2, 3–4, 5–6) ja yksi esiopetusluokka. Yhdysluokista vastaavat kolme luokanopettajaa ja esiopetuksesta esiluokanopettaja. Lisäksi koulussamme toimii koulunkäynninohjaaja. Resurssiopettaja on koulumme käytössä yhden päivän viikossa, kiertävä erityisopettaja opettaa koulussamme kerran viikossa 3 tuntia. Kiertävä erityislastentarhanopettaja käy esiluokassa kerran kuukaudessa parin tunnin ajan. Lisäksi koulukuraattori on käytettävissä ja hän käy koulussamme kerran viikossa.

Päivittäin klo 12.30 – 17.00 on tarjolla maksullinen iltapäiväkerho esi- ja alkuopetuksen oppilaille. Kerhon toiminnasta vastaavat esiluokanopettaja ja koulunkäynninohjaaja. Tällä hetkellä kerholaisia on 11. Kevätlukukaudella ja nyt syyslukukaudella esi- ja alkuopetuksen oppilaat ovat voineet osallistua kerran viikossa järjestettävään maksuttomaan matikkakerhoon.

Koulun yhteydessä on kunnan sivukirjasto, jonka aineisto on koulun vapaassa käytössä. Yhteistyö seurakunnan kanssa on säännöllistä. Seurakunnan työntekijä käy kerran kuussa pitämässä aamunavauksen, ja seurakunnan lapsikerho kokoontuu esiluokan tiloissa joka viikko. Koulumme on jatkuvassa käytössä myös iltaisin, kun kylän väki kokoontuu erilaisten harastustensa pariin liikuntasaliin

Taustaa Jekku-hankkeelle

Esiopetusta on annettu Nousiaisissa koulujen yhteydessä jo vuodesta 1971 lähtien. Esiluokanopettajat ovat aina olleet opettajien virkaehtosopimuksen alaisia. Valpperin koulussa esiopetusta alettiin antaa vuonna 1991. Ensin opetus tapahtui erillisessä rakennuksessa koulun välittömässä läheisyydessä ja siten, että ruokailu tapahtui koulun tiloissa. Tällöin yhteistyö koulun kanssa oli lähinnä yhteisten tilojen käyttöä ja yhteisten juhlien järjestämistä. Vuonna 1995 kouluun tehtiin laajennus ja esiopetus sai tilat koulusta. Siitä alkoi saumaton yhteistyö koko koulun, mutta erityisesti alkuopetuksen, kanssa. Esiluokanopettajana on toiminut alusta alkaen toinen projektin vetäjistä ja alkuopetuksesta on vastannut vuodesta 1995 viittä lukuvuotta lukuunottamatta projektin toinen vetäjä.

Pienen koulun etuna on, että projektit, retket ja tapahtumat ovat aina kaikkien oppilaitten yhteisiä juttuja. Usein esimerkiksi liikuntatapahtumissa oppilaat jaetaan ryhmiin siten, että jokaisessa ryhmässä on oppilaita jokaiselta luokka-asteelta esioppilaista kuudesluokkalaisiin. Näin isommat opettavat pienempiä ja kaikki oppivat monenlaisia taitoja yhdessäolemisesta ja toinen toisensa auttamisesta.

Yhteistyö esi- ja alkuopetuksen kanssa on ollut moninaista näiden melkein 20 vuoden aikana. Yhteiset tunnit, yhteisesitykset, yhteisprojektit, oppilasvaihdot ynnä muut sellaiset ovat tehneet kuusivuotiaiden kouluun siirtymisestä helppoa, melkein huomaamatonta, koska kaikki opettajat ja oppilaat ovat tulleet tutuiksi esiopetusvuoden aikana. Esikoululaiset oppivat vuoden aikana kaikki koulun tavat ja näin ollen pääsevät ekaluokan syksyllä heti vauhtiin varsinaisessa opiskelussa. Esiopetusvuoden aikana

oppilailla havaitut ongelmat tai oppimisvaikeudet voidaan ottaa esille jo ennen koulun alkua tulevan opettajan kanssa ja aloittaa tukitoimenpiteet mahdollisimman varhain.

Alaa koskeva kiinnostus ja lukuisat koulutukset ovat lisänneet projektin vetäjien intoa kokeilla uusia tapoja yhteistyön tekemisessä. Esimerkiksi luokattomuus esi- ja alkuopetuksessa on kiinnostanut jo vuosia, ja 1990-luvulla käytiin Turun Normaalikoulussa tutustumassa luokanopettaja Kaisu Kyröläisen ajatuksiin ja opetusmetodeihin.

Ajatus siitä, että lapsen tulisi saada kehittyä omassa tahdissaan ja omien herkkyyksiausiensa ohjaamana, on ollut molemmilla projektin vetäjistä hankkeen lähtökohtana. Pitkän työuran aikana saadut kokemukset siitä, että kypsyminen esioppilaasta kolmasluokkalaiseksi vaatii eri lapsilta eri pituisen ajan, ovat synnyttäneet halun etsiä erilaisia ja uusia työtapoja helpottamaan lapsen kehitystä ja kypsymistä.

Kolmannelle luokalle siirtyminen on ehkä vaativin porras alakoulun aikana, joten tärkeää olisi, että oppilaan taidot olisivat tarpeeksi vahvat, ja lapsi tarpeeksi kypsä uusien haasteiden vastaanottamiseen.

Taustateoriaa

Toimintamme perustuu lapsikeskeiseen kasvatusteoriaan ottamalla huomioon lasten kiinnostuksen kohteet opetusta suunniteltaessa. Opettajan tärkeänä ja vaativana tehtävänä on herättää lapsen mielenkiinto erilaisiin asioihin ja ilmiöihin. Kiinnostuksen virittäminen edellyttää opettajan aktiivisuutta, opettamista. Tavoitena on, että kaikille lapsille voitaisiin tarjota mahdollisimman monipuolisia oppimistapahtumia.

Oppimikäsitteemme perustuu konstruktivismiin. Näemme oppimistapahtuman sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä. Oppiminen tapahtuu opittavan aineksen, aikaisemmin muodostuneiden tietorakenteiden sekä ajattelun vuorovaikutuksessa. Vertaisryhmän vuorovaikutustilanteissa lapset oppivat yhdessä toistensa kanssa ja toisiltaan.

Hyvä oppimisympäristö tarjoaa lapselle toisaalta ongelmia, toisaalta keinoja niiden ratkaisemiseen samalla, kun se tarjoaa tukea ja ohjausta. Tavoitteenamme on aktiivinen oppija, aktiivinen opettaja ja aktiivinen ympäristö.

Hankkeen tavoitteet

Jekku-hankkeen nimeksi kunnassamme oli jo valittu ”Toiminnallinen nivelvaiheen yhteistyö” ennen koulumme mukaantuloa. Koska olemme jo pitkään tehneet yhteistyötä, ja esikoulu on täysin mukana koulumme arjessa, emme ehkä kokeneet nimeä koulumme kohdalla kovin osuvaksi. Toiminnallisuuden lisääminen sopi kuitenkin hyvin myös meidän ajatuksiimme. Hankkeen tavoitteiksi asetimme:

- oppilaiden yksilöllisen kehityksen ja kehitysvauhdin huomioonottamisen
- erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden tunnistamisen ja tukemisen
- oppimisen helpottamisen yksilöllisyyden ja joustavuuden avulla

Toivoimme, että näillä keinoin oppiminen olisi mielekkäämpää ja asiat opittaisiin paremmin, kun etenemisvauhti on yksilöllinen ja lapsi saa edetä oman kehitysrytminsä mukaisesti. Yksilöllinen eteneminen vahvistaa myös itsetuntoa. Varhaisen tuen antamisen toivoimme vähentävän ja ehkäisevän luku- ja kirjoitusvaikeuksia sekä sosiaalista syrjäytymistä.

Tavoitteisiin pyrimme käyttämällä mahdollisimman paljon toiminnallisia työtapoja. Toiminnallisuuden kautta mahdollistuu myös eriyttäminen. Itseohjautuvat tehtävätyypit kehittävät oppilaiden oman toiminnan ohjausta. Pari- ja ryhmätyöskentelyssä käytetään yhteistoiminnallisia menetelmiä, samalla opitaan myös vertaisoppimisen keinoin.

Ympäristö- ja luonnontiedon yhteisprojektit

AIKA JA AVARUUS

Tammi-helmikuussa esi-, ykkös- ja kakkosluokkalaiset tutustuivat ympäristö-, ja luonnontiedossa yhdessä avaruuteen ja ajan käsitteisiin.

Pienillä avaruusvideopätkillä katselimme omaa linnunrataamme ja siihen kuluuvia planeettoja, joiden nimiä myös opettelimme (<http://oppiminen.yle.fi/planeetat>). Vertasimme oman maapallomme kokoa aurinkoon käyttäen nuppineulan päätä ja jalkapalloa. Planeettojen etäisyyksiä toisistaan havainnollistettiin koulun salissa. Luokassa oli käytettävissä avaruuskirjoja ja kuuntelimme avaruusmusiikkia. Näiden innoittamana päätimme ryhtyä rakentamaan omaa linnunrataa luokkaamme.

Oppilaat jaettiin kahden tai kolmen lapsen ryhmiin niin, että joka ryhmässä oli esi-, ykkös- ja kakkosluokkalaisia. Ryhmille arvottiin planeetat, joita he ryhtyivät tekemään. Planeetat toteutettiin ilmapallo-, sanomalehti-, liisteriaskarteluna. Vertasimme yhdessä planeettojen kokosuhteita ja yritimme saada ilmapallojen kokojen vaihtelulla oikeita suhteita. Planeetat kuivuivat viikon, jonka jälkeen ryhmät maalasivat ne oikeita värisävyjä taivottellen. Planeettojen valmistuttua opettajat ripustivat ne aurinkokunnaksi luokkaan (Kuvat 1 ja 2).

Opettelimme yhdessä myös käsitteitä vuosi, kuukausi ja vuorokausi. Käsitteitä havainnollistettiin konkreettisten materiaalien avulla (karttapallo, tennispallo, opettaja aurinkona) sekä taulupiirroksin. Opettelimme kuukausien nimiä laulujen ja leikkien avulla.

Jakson aikana ykkös- ja kakkosluokkalaiset lukivat myös avaruustietokirjoja esiluokkalaisille; tai toisinpäin, jos esiluokkalaisella oli sujuva lukutaito. Yhteistyö ryhmässä eri-ikäisten lasten kesken sujui luontevasti ja mukavasti.

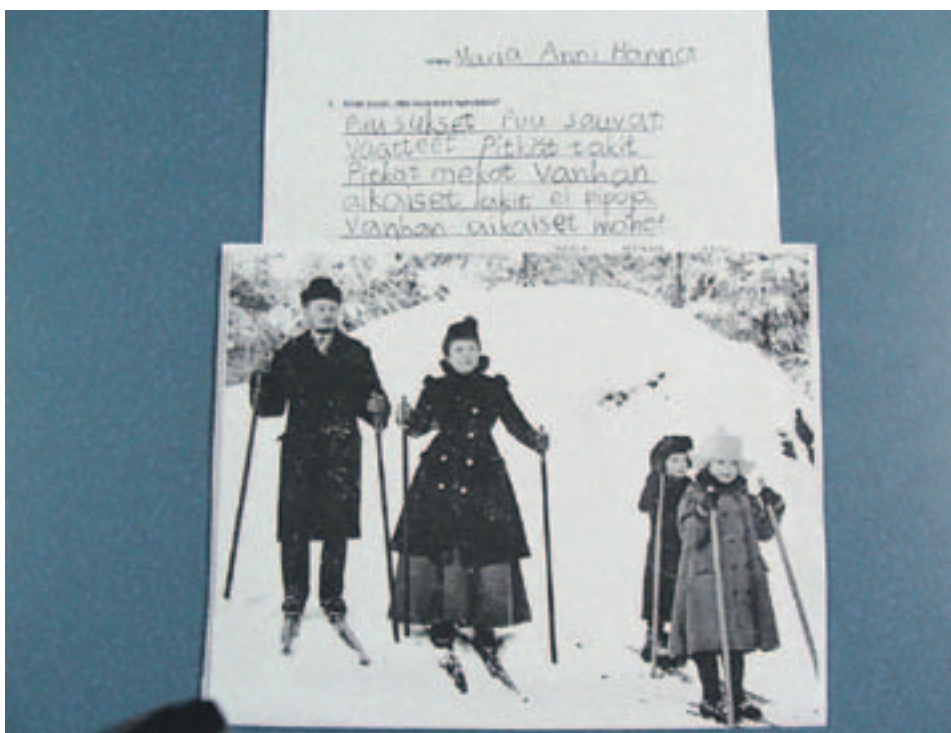
KUVA 1. Aika ja avaruus

KUVA 2. Aika ja avaruus

ENNEN VANHAAN

Maaliskuussa kokoonnuimme yhteisiin oppituokioihin ”Ennen vanhaan”-projektin merkeissä. Luimme Mauri Kunnaksen Koiramäki-kirjoja ja seurassimme videotykin avulla interaktiivista seikkailua historiallisessa Espoossa (www.weegee.espo.fi/aarreespoossa/). Esikoululainen – ykkös-/kakkosluokkalainen parityöskentelynä oppilaat tutkivat vanhoja valokuvia ja etenkin lapsia niissä. Vertailtiin entisajan ja nykyajan vaatteita, rakennuksia, esineitä ja lasten touhuja. Yhteisvoimin parit kirjasiivat tekemänsä huomiot paperille. Parit esittivät myös työnsä koko ryhmälle (Kuva 3).

KUVA 3. Ennen vanhaan. Mistä tiedät, että kuva ei ole nykyajasta?

Jakson aikana tutustuttiin myös vanhaan suomalaiseen kansantarus-
toon opettajien lukemien kirjojen avulla. Ryhmätyönä toteutettiin kuvaa-
mataidon projekti, jossa taruolennot jaettiin metsän ja veden väkeen. Oppi-
lasparit – taas esikoululainen ja ykkös tai kakkosluokkalainen – saivat oman
taruhahmonsansa, josta lukivat pienen kuvauksen ulkonäöstä ja luonteesta
sekä taruhahmon touhuista. Parit piirsivät ja leikkasivat omat hahmonsansa,
jotka sitten liimattiin yhteiseen seinätauluun (Kuvat 4 ja 5).

KUVA 4. Metsän väkeä. Yhteistyö. Kuvassa mm. metsän kuningas Tapio ja hänen puolisonsa Tellervo

KUVA 5. Keijuaskartelu "Metsän väki" -yhteistyöhön

Matematiikka

Yhteisiä toiminnallisia matematiikan tunteja on pidetty kerran viikossa. Oppilaat on jaettu kahteen ryhmään. Toiminnallista matematiikkaa on ollut tarjolla esi-, 1. ja 2. luokan oppilaille myös matikkakerhossa kerran viikossa. Käytössä on ollut paljon erilaisia matemaattisia taitoja kehittäviä pelejä sekä matematiikan välineitä.

Näillä yhteisillä tunneilla on painotettu erityisesti loogisen ajattelun kehittämistä. Sisältöinä ovat olleet hahmottaminen, sarjoittaminen, luokittelu, vertailu yksi-yhteen-vastaavuus sekä suhdekäsitteet. Välineinä ovat olleet esimerkiksi loogiset palat, unkarilaiset sauvat, eläin- ym. lajitelmat sekä arkiset tavarat (Kuva 6).

KUVA 6. Unkarilaisilla sauvoilla mallin mukaan

Lukukäsitettä on myös harjoiteltu ja vahvistettu esimerkiksi erilaisilla luokasta löytyvillä tavaroilla ja peleillä. Lukujonon harjaannuttamista on tänä syksynä erityisesti painotettu matemiikkakerhossa. Lukujen hajoitelmia on harjoitettu pelaamalla esimerkiksi Halli Galli -pelejä (Kuva 7) tai käyttämällä unkarilaisia sauvoja ja arpakuutioita.

KUVA 7. Luvun hajoittamista harjoitellaan Halli Galli -pelillä

Myös geometria on ollut yksi sisältöalue. Tosin geometriset käsitteet tulevat jo tutuiksi, kun harjoitellaan esimerkiksi luokittelua ja vertailua vaikkapa loogisilla paloilla. Geolauta (Kuva 8) sekä tangramit ovat olleet ahkerassa käytössä samoin kuin Tridio (Kuva 10), jolla voi harjoitella esimerkiksi kolmiulotteisuutta.

KUVA 8. Geolaudalla mallin mukaan

KUVA 9. Peilipeli

KUVA 10. Tridio

KUVA 11. Katamino

KUVA 12. Labyrintti

Yhteen- ja vähennyslaskua on opiskeltu taitotason mukaan esimerkiksi arpakuutioita ja eläinhahmoja käyttäen; nuorimmille yksinkertaisiin las-kutoimituksiin tutustumista ja taitavammille haastavampia tehtäviä. Toiminnallista matematiikkaa on myös toteutettu liikunnallisoin keinoin. Esimerkiksi lukujonojen, geometristen kuvioitten ja lukumäärien harjoittelua salissa liikkuen.

Äidinkieli

Syksyn 2011 aikana alkuopetusluokan käytössä on ollut resurssiopettajana toimiva erityisopettaja kolmen tunnin ajan. Nämä tunnit on käytetty äidinkieleen ja matematiikkaan. Resurssiopettajan mukanaolo on mahdollistanut oppilaiden jakamisen pienempiin ryhmiin. Hänen johdolla on harjoitellut kakkosluokkalaisista koostuva lukuryhmä, jossa on pyritty luetunymmärtämisen ja lukunopeuden kehittämiseen. Luokanopettaja on vetänyt toista lukuryhmää, joka koostuu sekä kakkos- että ykkösluokkalaisista. Näissä ryhmissä on harjoiteltu äidinkielen luku- ja kirjoitustaitoa oman taitotason mukaan.

Logigo-korttisarjat (Kuva 13) ovat osoittautuneet hyväksi materiaaleiksi näille tunneille. Materiaali on hyvin itseohjautuvaa, ja oppilas pystyy myös helposti tarkistamaan tekemänsä tehtäväkortin. Opettaja auttaa tarvittaessa tehtäväkortin lukemisessa ja opastaa alkuun. Kortin tehtyään op-

KUVA 13. Etualalla Logigo-tehtävä

pilas rastittaa kansiossaan olevaan monisteeseen kyseisen kortin numeron ja valitsee seuraavan. Koska ryhmässä on sekä ykkös- että kakkosluokkalaisia, aloittelevia lukijoita sekä jo paljon ja sujuvasti lukevia, ryhmässä tehdään tavu-, sana-, lause- ja tarinatasoisia tehtäviä. Luokassa on myös kaksi oppilasta, joilla suomi ei ole äidinkielenä. Myös heille löytyy korttisarjasta sanavaraston laajentamiseen sopivia tehtäviä.

Äidinkielen eriyttämiseen sopii myös tietokonella pelattava Alkulukupeli, jossa edetään äänne-, kirjain-, tavu-, sana- ja lausetasolla. Sitä pelaavat kaikki oppilaat omaa vauhtiaan edeten. Myös Ekapeli on käytössä joillakin oppilailla.

Luokassa on käytössä magneettipohjia (Kuva 14), joihin oppilaat voivat kirjoittaa sanoja, esimerkiksi kuvakorteista tai pikkuesineistä. Kuvasarjakortit rohkaisevat suulliseen ilmaisuun ja tarinan keksimiseen suullisesti koko luokan kanssa tai itse kirjoittaen.

Esiopetuksessa äidinkielen valmiuksien kehittämisessä on käytetty eriyttäen Alkulukupeliä sekä tarvittaessa Ekapeliä. Logigo-korttisarjoista sekä Luko-tehtäväkirjoista löytyy erittäin paljon myös esiopetuksen eriyttämiseen sopivia tehtäviä äidinkieleen, matematiikkaan, ympäristö- ja luonnontietoon sekä hahmottamiseen.

KUVA 14. Magneettipohjat käytössä

Musiikki

Yhteisiä musiikkitunteja on pidetty kerran viikossa (Kuva 15). Pääpaino on ollut yhdessä laulamissa. Yhdessä laulamiseen olemme yhdistäneet myös rytmisoittimet. Tämän lisäksi olemme jakaneet oppilaat kahteen ryhmään ja näin pienemmissä ryhmissä opetelleet soittamaan kanteleita (Kuva 16) ja laattasoittimia (Kuva 17). Yhteisesiintymiset ovat myös osa toimintaamme.

KUVA 15. Musiikkitunnilla koko joukolla

KUVA 16. Yhteissoittoa laattasoittimilla

KUVA 17. Kansanmusiikkia kanteleilla

Liikunta

Talven tultua aiomme pitää yhteisiä hiihto- ja/tai luistelutunteja, jolloin jaamme oppilaat kahden opettajan kesken oppilaitten taitotason mukaan. Toivomme näin saavamme motivoitua oppilaat entistä paremmin taitojensa harjaannuttamiseen.

Joustavat opetusjärjestelyt ja tehostettu tuki

Joustavia opetusjärjestelyjä on käytetty myös tehostetun tuen tarpeessa olevien oppilaiden kohdalla. Kevätlukukauden 2011 alkaessa todettiin, että erään kolmannen luokan oppilaan oppiminen, etenkin äidinkielen osa-alueissa, ei etene tavoitteiden mukaisesti. Hänen kohdallaan tehtiin päätös kolmannen luokan kertaamisesta ja vahvempien tukitoimien aloittamisesta. Äidinkielen tunnit palkitettiin kakkos- ja kolmosluokan välillä ja sovittiin, että edellä mainittu oppilas on neljä tuntia viikossa kakkosluokkalaisten äidinkielen tunneilla saamassa vahvistusta luku- ja kirjoitustaitoonsa.

Jo ennen Jekku-projektia koulussamme on käytetty samanlaisia toimintatapoja ja joustavuutta tuen tarpeessa olevien oppilaiden kohdalla. Kevätlukukaudella 2010 päätettiin yhden oppilaan vanhempien kanssa yk-

kösluokan kertaamisesta. Oppilas eteni loppukevään omaa tahtiaan luku- ja kirjoitustaitoaan harjoitellen ja siirtyi myös osittain esiluokkaan takaisin. Päätös paransi selvästi oppilaan koulumotivaatiota ja itsetuntoa.

Olemme kokeilleet myös koululykkäystä saaneiden esikoululaisten sijoittamista joiksikin tunneiksi alkuopetusluokkaan. Esimerkiksi lykkäystä saanut poika oli mukana joillakin äidinkielen tunneilla, koska hänellä oli hyvät äidinkielen valmiudet, vaikka muut asiat vaativatkin vielä harjoittelua esikoulun puolella.

Pohdintaa

Tulimme mukaan hankkeeseen kevätlukukauden 2011 alussa, ja hanke on jatkunut kuluvan syyslukukauden loppuun. Olemme osallistuneet hankkeen aikana lukuisiin koulutuksiin ja tutustumiskäynteihin. Olemme pitäneet kaikista näistä saatua antia erittäin hyvänä ja tärkeänä, jopa välttämättömänä projektin suunnittelun ja toteutuksen kannalta. Liitteessä 1 on lista koulutuksista.

Hanke on myös mahdollistanut valmiin materiaalin hankkimisen erityisesti toiminnallista työskentelyä varten. Hankinnat olemme tehneet lähinnä Tevellasta. Itse tehtyä materiaalia meillä oli jo ennestään. Jatkossa on tarkoituksenamme valmistaa lähinnä äidinkieltä varten materiaalia Meri-usvan koulun mallin mukaan. Liitteessä 2 on lista hyviksi havaituista peleistä ja muusta materiaalista.

Hankkeen onnistumisen kannalta tärkeintä on ollut hyvä yhteishenki ja luottamus projektin vetäjien välillä. Projekti on ollut rankka, varsinkin kun poissaoloja on tullut paljon koulutusten ja muiden vastaavien syiden vuoksi. Toisaalta nyt, kun projekti alkaa olla ohi, voimme alkaa keskittyä oleelliseen eli kehittää edelleen joustavia järjestelyjä koulussamme. Jatkokehittelyajatuksenamme on lisätä yhteistyötä äidinkielen osalta. Sen lisäksi mietimme joustavuuden kehittämistä ja lisäämistä myös alkuopetuksen ja kolmannen luokan nivelvaiheeseen. Myös erilaisia vanhempien osaamisen hyödyntämisen tapoja koulun arjessa kannattaa pohtia tulevaisuudessa.

Ehkä tärkein tulos hankkeestamme on, että me olemme kokeneet joustavan esi- ja alkuopetuksen niin tärkeäksi ja koemme onnistuneemme siinä niin hyvin, että jatkamme samalla tiellä edelleen. Pienin askelin ja sellaisella tahdilla, että työ tuntuu mielekkäältä ja hyvältä. Lasten iloiset kasvot ja innostus työskentelyn tiimellyksessä ovat parhaat palautteet. Jatkossa sitten me toivottavasti näemme myös lasten oppimistuloksista, kuinka olemme onnistuneet.

Jotta hanketta voidaan edelleen viedä eteenpäin, tulee ottaa huomioon muutamia asioita. Koulun oppilasmäärä on kasvussa eli esi- ja alkuopetuksen kokonaisoppilasmäärä kasvaa niin suureksi (on jo tälläkin hetkellä), että jatkossakin tarvitaan lisäresursseja resurssiopettajan muodossa. Lisäksi erityisopettajien panosta tarvittaisiin kipeästi lisää muun muassa lasten kehitystason selvittämiseksi tehtäviin testauksiin ja erityisen tuen antamiseen. Koulussamme tulee vastaan myös tilanahtaus. Tiloja ei yksinkertaisesti ole tarpeeksi ryhmissä työskentelyä varten. Haaveilemme tiloista, joissa esi- ja alkuopetusluokka olisivat vierekkäin, kenties avattavalla väliseinällä varustettuna. Tämä helpottaisi yhteistyötämme ja opetusjärjestelyitämme huomattavasti. Katsomme myös, että ajan tasalla pysyminen ja uusiin tutkimustuloksiin perehtyminen vaatii jatkossakin koulutusta ja tutustumiskäyntejä.

LIITE 1

Koulutukset vuonna 2011

- Toiminnallinen matematiikka, Matikkamaa, Turku
- Unkarilainen matematiikka, JEKKU-hanke
- Joustavat opetusjärjestelyt erilaisten oppijoiden tukena, Meriusvan koulu, Espoo
- Metsä-Mörri-koulutus, Suomen Latu
- ADHD ja tarkkaavaisuushäiriöt, Niilo Mäki Instituutti
- Iloa koulunaloitukseen, OPH, Helsinki
- Oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen, Niilo Mäki Instituutti
- Hahmotusvaikeudet – ymmärrämmekö näkemäämme?, Niilo Mäki Instituutti
- Loikkien ketteräksi- Motorisen oppimisen havainnointi ja tukeminen, Niilo Mäki Instituutti
- Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen ongelmat koululuokassa, Niilo Mäki Instituutti
- Lasten liikuttajien syysseminaari, LiiKu
- Trageton – kirjoittamalla lukemaan, JEKKU-hanke

Tutustumiskäynnit vuonna 2011

- Meriusvan oppimiskeskus, Espoo
- Karvetin koulu, Naantali
- C.O. Malmin koulu, Turku
- Freinet-koulu, Rauma
- Kotimäen koulu, Kaarina

Hyviä pelejä toiminnallisuuteen

- Halli Galli, luvun viisi hajoittaminen (Kuva 7)
- Tridio, hahmottaminen, kolmiulotteisuus (Kuva 10)
- Tangramit, hahmottaminen
- Peilipeli, symmetrian oivaltaminen geometrisilla kuvioilla (Kuva 9)
- Labyrintti, hahmottaminen, strategiataidot (Kuva 12)
- Blokus, hahmottaminen, strategiataidot
- Katamino, hahmotus, strategiataidot, vaativia tehtäviä myös ”pikkuneroille” (Kuva 11)
- Differix, hahmottaminen

Muuta materiaalia

- kymmenjärjestelmä-välineet
- satataulut
- matematiikka-palapelit
- palapelit
- luokittelumateriaalia
- loogiset palat
- unkarilaiset sauvat (Kuva 6)
- geolaudat (Kuva 8)
- Multilink-kuutiot, mallin mukaan rakentaminen
- Logico, tehtäväkirjoja eri oppiaineisiin sekä hahmottamiseen (Kuva 13)
- Luko, tehtäväkirjoja eri oppiaineisiin sekä hahmottamiseen
- Magneettikirjoitustaulut (Kuva 14)
- hiekkapaperikirjaimet
- kuva- ja tarinakortit

VUOSILUOKKIIN SITOMATON JOUSTAVA ALKUOPETUS

Pohitullin koulu, Uusikaupunki
Sari Lehtinen & Hille Mierlahti

HANKKEEN TAVOITTEET

- Oppilaat voivat opiskella oman kehitys- ja oppimisvauhtinsa ohjaamaan tahtiin kaksi tai kolme lukuvuotta. He saavat tukea vertaisoppimisen ja eriyttämisen sekä monipuolisten opetusmenetelmien kautta. Avainsanoina oppimisprosessissa ovat vertaisoppiminen, rauha, lapsilähtöisyys ja toiminnallisuus.
- Joustavien alkuopetuskäytäntöjen mahdollinen aloittaminen Kalannin alueella.
- Kouluvalmiustutkimusten merkityksen ja tarpeellisuuden arvioiminen.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'yhteisöllisyys'

- Pitää olla. Ei saa kiusata toista.
- Työrauha.
- Ollaan kaikki kavereita.

Teoreettinen tausta

Toimintamallin kehittämistyön teoreettiseen taustaan ovat vaikuttaneet meidän vuosikymmenien mittainen työkokemuksemme sekä moniammatillinen taustamme. Hille on koulutukseltaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka on perehtynyt Borban itsetuntomalliin ja toiminut muun muassa koululyykkäysluokan eli starttiluokan opettajana. Sari on koulutukseltaan luokanopettaja, joka on täydentänyt koulutuksensa kasvatustieteen maisteriksi. Sari on myös suorittanut musiikkiterapian erikoistumisopinnot (45 op) ja valmistui joulukuussa 2011 tanssi- ja liiketerapeutiksi (120 op). Opiskelun ja työkokemuksen kautta muodostuneet haaveet ja teoreettinen tietämys ovat kiteytyneet yhteiseksi arvopohjaksi, joka mahdollistaa yksilöllisten vahvuuksien hyödyntämisen arjen tiimityössä antaen näin esimerkkiä oppilaiden toimintaan.

Ajattelemme, että erilaisuus on rikkautta ja normaali ilmiö. Teoreettista taustatukea olemme löytäneet vertaisoppimisesta, tiimiopettajuudesta sekä pedagogisesta rakkaudesta (pedagogisen rakkauden käsite, Skinnari 2007). Kehittämistyöhön on myös olennaisesti kuulunut oman oppimis- ja ihmiskäsityksen pohdintaa.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'vertaisoppiminen'

- Pitää olla nätisti.
- Osaa oppia.
- On hyvä rauha.
- Ei mitään.

Käytännön toteutus – Samassa paatissa matkanteko antaa uusia kokemuksia ja elämyksiä

Yhteistä matkantekoa varten on kehitelty erilaisia työtapoja, joita voidaan käyttää tarpeen mukaan yhdessä erilaisten matkavakkojen antimien (oppiaineiden sisällöt ja tavoitteet) kanssa. Käytettyjä työmuotoja ovat

1. yksilöllinen työskentely
2. parityöskentely
3. ryhmätyöskentely (ryhmässä esim. lukija, kirjuri, kuvittaja, raportoiija)
4. ryhmätyöskentely etenemistason mukaan
5. kiertävät pajat
6. koko luokan yhteinen työskentely.

KUVAT 1 ja 2. Yhteistyössä on voimaa

Viikko on pyritty mahdollisuuksien mukaan rakentamaan ympäristö- ja luonnontiedon teeman ympärille. Ympäristö- ja luonnontiedon ja uskonnon opetussuunnitelmalliset tavoitteet toteutuvat yhdysluokkamallin mukaisesti eli joka toinen vuosi opiskellaan 1. luokan teemoja ja joka toinen vuosi 2. luokan teemoja. Teemojen käsittelyyn liittyvissä tehtävissä ja toimintamalleissa tarjotaan oppilaille eriyttämisen näkökulmasta erilaisia vaihtoehtoja. Me aikuiset ohjaamme tarvittaessa valintoja motivoiden, tukien ja kannustaen, mutta kunnioitamme oppilaiden kykyä tehdä valintoja. Joskus joku saattaa ottaa liian haasteellisen tehtävän, mutta voikin selvittää siitä vertaisoppimisen kautta.

Toimintamallissamme rohkaisemme oppilaita uskaltamaan ja yrittämään sekä saamaan siitä onnistumisen kokemuksia itsetuntonsa rakennusaineeksi. Samalla tavoin turvallisessa ilmapiirissä voi todeta, että tehtävä on tällä kertaa liian vaikea, ja sen voi vaihtaa itselleen sopivampaan tehtävään. Esimerkkinä tällaisesta eriyttämisestä ovat tehtävät, joissa selvittettävä asia on sama, mutta toteutustavaksi voi valita joko piirtämisen, yksittäisten sanojen/lauseiden/kokonaisen tarinan kirjoittamisen tai näiden yhdistelmän. Tällaisessa työskentelyssä olemme havainneet oppilaiden tuottavan myös uusia ideoita. Joku saattaa haluta jatkaa tehtävää kotonakin. Tehtävien esittely toisille on tärkeä vaihe ja antaa suulliseen viestintään liittyvien tavoitteiden lisäksi tärkeitä kokemuksia nähdyksi ja kuulluksi sekä hyväksytyksi tulemisesta juuri omana itsenään.

Lukuvuoden 2011–2012 alussa olemme ottaneet käyttöön unkarilaisen Varga-Neményi -matematiikan. VaNe-matematiikan lapsilähtöisyys ja toiminnallisuus ovat luonteva osa omaa toimintamalliamme tukien hienosti oppilaan kokonaisvaltaista kehittymistä. Ongelmanratkaisu, yhteinen kokeeminen, tunteet ja kehollisuus ovat vahvasti läsnä tässä opetusmenetelmässä. Matematiikkaa on lisäksi helppo integroida kaikkeen arkipäivän toimintaan.

Taito- ja taideaineiden tavoitteita on toimintamallissamme luontevaa toteuttaa osana kulloistakin teemaa. Vertaisoppimisen kautta oppilaat rohkaistuvat kokemuksemme mukaan myös näissä oppiaineissa kokeilemaan uusia taitoja pelkäämättä epäonnistumista. Toisaalta esimerkiksi samasta käsityöaiheesta voi valita helpon tai vaikean tavan toteuttaa sitä oman ennakkosuunnitelmansa mukaan. Nytkään ei tarvitse olla sidoksissa tiettyyn vuosiluokkaan. Näin oppilaat sisäistävät entistä paremmin omia vahvuuksiaan. Jokaisella on vahvuuksia, ja oman vahvuutensa tiedostamalla jaksaa ponnistella myös vaikeimpien haasteiden kanssa. Luovuuden kehittäminen ja siihen kannustaminen ovat meille tärkeitä.

Moniammatillisuuden kautta toimintamallissamme on korostunut myös leikin merkitys. Winnicotin mukaan vain leikissä lapsi tai aikuinen kykenee käyttämään koko persoonallisuuttaan. Hänen mielestään ehkä ainoastaan leikkiessään voi olla vapaa olemaan luova. (Winnicot 2010, 71–73.) Leikin toimintajärjestelmän mukaan tutkiminen ja leikkiminen liittyvät yhteen niin, että tutkimistoiminta johtaa usein leikkiin ja päinvastoin. (Odgen, Minton & Pain 2009, 123.)

Hyödynnämme myös luovien terapioiden (erityisesti musiikki- sekä tanssi- ja liiketerapia) menetelmiä terapeuttisessa mielessä sekä varsinaisessa koulutyössä että TaMuLi-kerhossa. Sari on tehnyt tanssi- ja liiketerapian ammattiopintojen loppututkielmansa koskien lukuvuonna 2010–2011 pitamiään neljää alkuopetuksen oppilaille suunnattua TaMuLi-kerhoa. Loppututkielman teoriaosassa esitellään lyhyesti luovien terapioiden käyttöä koulumaailmassa. Yhtenä tutkimuskysymyksenä on myös ollut pohtia sitä, voisiko luovia terapeuttisia menetelmiä hyödyntävä TaMuLi-kerho olla osana yleistä, tehostettua ja erityistä tukea koulun arjessa.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'terapeuttisuus'

- Opitaan.
- Jutellaan koulussa.
- Ymmärrystä.

KUVAT 3 ja 4. TaMuLi-kerhossa

Jokaisena aamupäivänä on yhteinen aamupiiri Satupurren luokkatilassa. Järjestäjät ovat tulleet jo välitunnin aikana suunnittelemaan sen päivän aamupiirin toteutusta. Järjestäjät esittelevät toisille opettajan kokoaman päiväjärjestyksen. Aamupiirin yhteydessä käydään läpi viikonpäivä, päivämäärä, kuukausi, vuosi ja vuodenaika. Järjestäjät ovat alkuvuokosta piirtäneet haluamansa viikon kuvan, viikon tunteen (myös nimettynä) ja mahdollisesti kirjoittaneet itse keksimäänsä päivittäin täydentyvää runoa tai tarinaa. Joskus järjestäjillä on esitettävänä arvoituksia tai vitsejä. Aamupiiriin saatetaan liittää myös lajitunnistustehtäviä kuvatauluista tai matemaattisia ongelmanratkaisutehtäviä. Maanantaisin kiertää puheenvuoropupu, joka antaa kaikille vapaaehtoisen tilaisuuden kertoa jotakin viikonlopustaan. Aamupiirin yhteydessä voidaan myös esitellä omia töitä. Päivänsankareille

lauletaan onnittelulaulu aamupiirin yhteydessä. Aamupiiristä on muodostunut tärkeä yhteisöllisyyttä rakentava työmuoto. Aamupiirin lopuksi on viikon liikkeen ja Liikutuksen vuoro.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'aamupiiri'

- Kerrotaan sää ja opitaan.
- Kaikki ovat piirissä.
- Päivän ohjeet.
- Jutellaan viikosta.
- On hauska aamupiiri.
- Hiljaista.

Liikutus (viikon liike)

Liikutus on pieni puinen koira, jonka saa nivelkohdista taipumaan eri suuntiin pohjasta painamalla. Kun opettaja ottaa Liikutuksen esille, oppilaat menevät lukuvuoden alussa valitsemilleen paikoille seisomaan ja rauhoittuvat odottamaan viikon liikkeen alkua. Viikon liike (Kuva 1) voi toistua samantyyppisenä viikon jokaisena aamuna tai se voi olla liikesarja, jota viikon aikana kehitellään. Viikon liike voidaan tehdä kuunneltuun musiikkiin, itse laulettuun laulun mukana, äänettömästi opettajan liikettä matkien tai mielikuvien kautta opettajan kertomaan tarinaan. Viikon liikkeen aihe voi liittyä sosiiaalisiin tai kognitiivisiin taitoihin. Sen avulla voi tunnistaa tunteita, harjoitella tasapainoa, kehoitietoisuutta, rytmiä ja niin edelleen. Myös pareittain voidaan työskennellä. Viikon liikkeet on kehitelty tanssi- ja liiketerapian menetelmiä soveltaen.

KUVA 5. Viikon liike

Esimerkkejä käytännön toteutuksista

Ylvakka (ympäristö- ja luonnontieto)

SYKSY (ruska, eläinten valmistautuminen talveen)

Luku- ja kirjoitustaitoiset keräsivät viikon tavoitteensa mukaisesti tietoa Majava-vihkoon ja esittelivät sitä muille. Aloittelevat lukijat ja kirjoittajat värittivät valitsemansa määrän syksyn lehtiä ja liimasivat ne Majava-vihkoon. Ruska-aiheinen kuvataulu oli koko viikon näkyvässä luokassa. Perjantaina opettajat yllättivät lapset esittämällä eläinnaamareissaan Värikkälän ruskauutiset. Oppilaiden apua tarvittiin, kun professori Talitintiltä unohtui tärkeitä syksyä koskevia asioita.

PUUN VUODENKIERTO

Oppilaat valitsivat pareittain koulun pihapiiristä puun, josta he tekevät havaintoja läpi lukuvuoden. Pari otti toisistaan valokuvan puun vierellä. Kuvat liimattiin Majava-vihkoon, johon kerätään havaintoja omasta puusta.

KUVAT 6 ja 7. Meidän puumme syksyllä ja talvella. Millainen se mahtaa olla keväällä?

AIKA

Kiertävissä pajoissa harjoiteltiin aikaan liittyviä asioita. Pajoissa oli eriyttäviä kellonaikamonisteita, toiminnallisia ajanarvioimistehtäviä (Istu lattialle, kun arvioit kuluneen puoli minuuttia; tule ulos pimeäkuutiosta kahden minuutin kuluttua; kierrä rakentamanne rata ja yritä uudelleen mahdollisimman samalla ajalla.) sekä aikaan liittyviä pelejä.

Aivakka (ympäristö- ja luonnontieto)

OMIEN JUTTujen KIRJOITTAMINEN

Oppilaat oli jaettu kolmeen ryhmään ja kahteen luokkatilaan. Kirjoittamistaidoissaan pisimmällä olevien ryhmä sekä sanojen kirjoittajien ryhmä olivat samassa luokassa. Toisella kerralla pulpeteille oli levitetty Muumikalentereista leikattuja kuvia, joita oli enemmän kuin oppilaita. Musiikin soidessa oppilaat saivat kulkea luokassa ja valita itselleen mieluisan kuvan pysähtyen sen eteen seisomaan. Kuva vietiin omalle paikalle ja siitä sai alkaa kirjoittaa tarinaa. Opettaja istui aloittelevien kirjoittajien ryhmässä ja auttoi heitä sanojen kirjoittamisessa.

Toisella kerralla kuunneltiin kolmea erilaista musiikkia. Oppilaat saivat liikkua musiikin mukaan. Jokaisen musiikkikappaleen jälkeen pidettiin tauko, jolloin oppilaat voivat kirjoittaa juttuvihkoonsa musiikin mieleensä nostattamia sanoja. Lopuksi oma tarina kirjoitettiin käyttäen vihkoon kerättyjä sanoja tarinassa. Aloittelevien kirjoittajien kanssa opettaja keskusteli musiikin tuomista mielikuvista. Heille annettiin myös mahdollisuus kirjoittaa muutama sana ja piirtää niistä kuva.

ERIYTTÄVIÄ TEHTÄVIÄ

Lukutoukkaykköset ovat tehneet maanantaisin yhteisen opettajan isolle paperille kirjaaman parin lauseen tarinan otsikkoineen kulloinkin opeteltavana olevasta kirjaimesta. Aapisen kirjainaukeaman kuva on ollut tarinan pohjana. Samanaikaisesti kakkosluokan tavoitteiden mukaan etenevät ovat harjoitelleet viikon tavoitteena olevaa käsialakirjainta. Tiistaisin on jakauduttu kiertäviin ryhmiin sen mukaan, millaista lukemisen harjoitusta kukin on tarvinnut. Olemme toimineet kolmessa pisteessä. Pienessä ystävyyshuoneessa lukemaan opettelevat ovat käyneet laputtamassa tarinaa. Joillekin tavoitteena on voinut olla opeteltavan kirjaimen tunnistaminen ja nimeäminen (tarraajat), kun taas joku ryhmä on tutkinut kielellisiä rakenteita ja keskustellut lukemastaan. Satupurren luokkatilassa kukin ryhmä on

saanut etenemisvauhtiinsa sopivaa täsmäopetusta sellaisiin asioihin, mihin on tarvinnut lisäharjoitusta. Satupurressa on käytetty hyödyksi myös nykytekniikan suomia mahdollisuuksia. Lukutoukkien luokassa on tehty kirjallisia tehtäviä kouluavustajan ohjauksessa (esim. tarinan kuvittaminen ja työkirjan tehtävät).

Oppimisympäristöstä ja materiaaleista

Käytössämme on aina kaksi luokkatilaa, jotka ovat käytävällä vastakkain. Lukutoukissa on omat pulpetit kaikille, vaikka työskentely ei olekaan sidottu omaan pulpettiin. Pulpetit on järjestetty ryhmiin, mikä antaa osaltaan mahdollisuuksia joustaville järjestelyille. Oppilailla on perinteiseen tapaan vastuu oman pulpettinsa siisteydestä samoin kuin yhteinen jaettu vastuu yhteisistä tiloista. Toinen luokkatilamme on nimeltään Satupursi, ja siellä on muun muassa suurista pöydistä muodostettuja ryhmiä. Luokkatiloja on sisustettu pikku hiljaa hyödyntäen esimerkiksi opettajien omia vanhoja nojatuoleja ja kierrätyskeskusta. Myös nykyaikainen tekniikka on tärkeä osa nykyaikaista oppimisympäristöä. Luokkatiloissa onkin hieman erilainen tekninen varustus täydentämässä toisiaan. Sisustamisen tausta-ajatuksina meillä on ollut rakentaa viihtyisä, leikkiä ja tutkimista innostava kodinomainen ympäristö, joka mahdollistaa monenlaisia työtapoja.

Materiaaleja on myös hankittu sekä vuosien mittaan että nyt toimintamalliamme mahdollistamaan. Käyttämämme materiaalit tukevat aiempaa enemmän toiminnallisuutta ja oppilaiden yksilöllisiä valintoja eriyttämisen näkökulmasta. Myös luovien terapioiden näkökulmat vaikuttavat materiaallivalintoihimme. Liikekielen rikastuttaminen ja kehollisen tasapainon säännöllinen harjoittaminen lisäävät myös mielen tasapainoa. Oppikirjojen ja työkirjojen merkitys on muuttanut luonnettaan hankkeen aikana. Esimerkiksi kakkosluokan lukukirjat toimivat aiempaa käytäntöä enemmän oheislukemistona ja äidinkieli integroituu tiiviimmin osaksi kokonaisvaltaista teemojen käsittelyä.

Materiaaleja on myös valmistettu paljon itse. Syyslukukauden 2011–2012 aikana kehittelyn ja kokeilun alla on ollut Viikkovihko. Sen tavoitteena on selkeyttää oppilaille viikon keskeisiä oppimistavoitteita sekä opettaa suunnittelemaan omaa työtään ja kantamaan vastuuta siitä. Viikkovihkon käytöstä saadut kokemukset kannustavat meitä kehittämään tätä menetelmää edelleen yhä toimivammaksi.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'urakka'

- Tehdään tehtävää.
- Otat läksyt.
- Tekee sitä, mitä on annettu.
- Tehdään viikon urakka.
- Se on hauskaa.
- Raatamista.

Hankkeen toimintamallin kehittäyaikataulusta

Lukuvuonna 2009–2010 aloimme kehittää yhteistyötämme tiimiopettajuuden ja vertaisoppimisen suuntaan. Meillä oli yhteisiä alkuopetuksen projekteja, joissa oli mukana monta opettajaa luokkineen. Hillellä oli tällöin starttiluokka ja Sarilla 12 oppilaan ensimmäinen luokka. Pienet oppilasmäärät mahdollistivat uudenlaisen tiimiopettajuuden ja moniammatillisen osaamisen hyödyntämisen. Kuitenkin esimerkiksi yhteisellä musiikintunnilla saattoi olla oppilaita neljästä eri ryhmästä, ja tuntui, että iso ryhmä ei vastannut parhaalla mahdollisella tavalla oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Jos lapsella on vaikeuksia hahmottamisessa tai esimerkiksi tunteiden säätelyssä, yksittäinen tunti vaihtuvassa ryhmässä ja tilassa tuo lapselle liian paljon haastetta eivätkä musiikin suomat mahdollisuudet kokonaisvaltaisen kehityksen tukena silloin pääse toteutumaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Jekku-hanke mahdollisti meille sen, että pääsimme lukuvuonna 2010–2011 kehittämään toimintamalliamme aiempaa toimivammaksi. Koska kaupungissamme vielä tuolloin tehtiin koululykkäyksiä, meilläkin oli kaksi luokkaa. Hillellä oli Satupursi (startit) ja Sarilla Lukutoukat (1 – 2.a). Arjessa kuitenkin toimimme tasaveroisena tiimiparina. Kolmantena tasaveroisena aikuisena tiimissämme toimi koulunkäyntiavustaja. Nyt kuluvana lukuvuonna olemme siis kaikki Lukutoukkia ja luokkamme on 1 – 2.a.

Opettajat ja Jekku-hanke

Tällainen kehittämistyö lähtee mielestämme liikkeelle kehittäjien omasta mielenkiinnosta, visioista ja vapaaehtoisuudesta. Kehittämistyö on vaatinut hyvin paljon aikaa, josta Jekku-hankkeen kautta on saanut korvauksen kolmelle viikkotunnille. Se ei ole tähän työmäärään riittänyt, mutta on ollut hieno kädenojennus. Pitkän kokemuksen omaavina opettajina olemme myös silloin tällöin tarvinneet ennakkoluulotonta vanhan poisoppimista.

Samalla olemme kuitenkin oivaltaneet, että paras lopputulos on saavutettavissa yhdistämällä vanhaa hyväksi havaittua ja uusia löytöjä. Hanke on vaatinut keskeneräisyyden sietämistä ja nimensä mukaisesti kärsivällistä joustavuutta. Tällaisessa kehittämistyössä avaa työnsä kaikkien arvosteltavaksi ja onkin oltava vahvasti tietoinen siitä, ettei ole itseään kohtaan liian ankara. Lisäksi on oltava ymmärrystä siitä, että toimintamalli ei 'lyö itseään hetkessä läpi'. Samoin on oltava valmis selvittämään toimintamallin rakennetta ja käytäntöjä yhä uudelleen, jotta asiasta olisi oikeaa tietoa. Väärinymmärryksiäkin olemme kohdanneet.

Hankkeen myötä on selkiytynyt, että samoin kuin koulumaailmassa yleensä, myös joustavassa vuosiluokkiin sitomattomassa alkuopetuksessa jokainen lukuvuosi on erilainen, eikä toimintamallikaan voi siten toistua eri vuosina aivan samalla tavoin. Sen tulee rakenteiltaan ja resursseiltaan vastata kulloisenkin oppilasryhmän tarpeisiin. Syyslukukauden alkaessa perustavanlaatuiset rakenteet ovat tuttuja osalle oppilaista, ja he ovatkin olleet ryhmäytymisprosessin kantava voima. Tiimiopettajuus ja vertaisoppiminen ovat tuoneet tietoiseen käsittelyyn luottamuksen merkityksen. Olemme tiimiparina jakaneet suunnitteluvastuuta sekä oppiaineittain, vahvuuksiemme mukaisesti että luokka-astekohtaisesti. Se on kasvattanut meitä luottamaan tiimipariimme täydellisesti ja iloitsemaan erilaisuuksien tuomasta rikkaudesta.

Vanhempien osuus hankkeessa

Vanhemmat ovat olleet tärkeitä yhteistyökumppaneita. Olemme pyytäneet heiltä viime lukuvuonna kirjallista palautetta. Viime lukuvuonna järjestettiin myös Jekku-perheilta, jossa sai katsella koulupäivien toimintaa esitteleviä kuvia ja pelata yhdessä erilaisia pelejä. On ollut myös tärkeää kertoa vanhemmille toiminnastamme riittävästi sekä vanhempainilloissa että perhekohtaisissa tapaamisissa. Palautteissa ja keskusteluissa on noussut esiin samanlaisia ajatuksia monilta vanhemmilta. Heidän mielestään kaikkien lasten pitäisi saada mahdollisuus joustavaan alkuopetukseen. Vanhemmat ovat todenneet, että sosiaalisten taitojen harjoittelu muun muassa vertaisoppimisen kautta hyödyttää kaikkia. Toiminta menee puheen edelle.

Kouluvalmiuden arviointi

Yhtenä tavoitteena Uudenkaupungin Jekku-hankkeessa oli pohtia kouluvalmiuden arviointiin liittyviä periaatteellisia ja käytännöllisiä näkökulmia. Pitkään jatkuneen käytännön mukaan vanhemmat ovat yhdessä esiopetuksen henkilökunnan kanssa päättäneet siitä, ketkä lapset osallistuvat kouluvalmiuden arviointiin. Vuosittain koulun ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien pitämään ryhmätutkimukseen on osallistunut noin 30 lasta. Tämän jälkeen osa on jatkanut psykologin tekemään yksilötutkimukseen.

Olimme jo ennen Jekku-hankkeen alkua perustaneet moniammatillisen ryhmän miettimään kouluvalmiuden arviointia. Olimme muun muassa kuuntelemassa Annarilla Ahtosta ja Päivi Pihlajaa. Pohdimme, voisiko arvioinnista luopua kokonaan. Onko vanhemmilla, esiopetuksen henkilökunnalla ja neuvolalla jo niin paljon tietoa lapsesta, että tutkimusten tekeminen on turhaa. Perinteinen arviointi on erityisen haastavaa silloin, kun vaikeudet ovat esimerkiksi tunne-elämään liittyviä. Jos siirrymme vuosiluokkiin sitomattomaan alkuopetukseen, mikä on tutkimuksen tehtävä. Onko tarkoituksena löytää lapset, jotka tarvitsevat lisätukea koulun alkuun?

Meillä ei vielä tässä vaiheessa ollut rohkeutta luopua kokonaan kouluvalmiuden arvioinnista, mutta päätimme keventää sitä ja tehdä kolme erilaisista arvioinnin polkua. Ryhmätutkimukset pidetään edelleen entisen mallin mukaan. Kuitenkin niin, että lapset, joiden vaikeudet ovat ainoastaan sosioemotionaalisia, eivät niihin enää osallistu. Tavoitteena on vähentää yksilötutkimuksia ja siirtyä moniammatillisiin tapaamisiin, joissa mukana ovat huoltajat, psykologi ja esiopetuksen edustaja. Näiden palaverien pohjalta kirjoitetaan tarvittaessa lausunto joustavan alkuopetuksen tarpeesta.

Joidenkin lasten kohdalla tarvitaan edelleen edellä mainittuja tarkempia psykologin tekemiä tutkimuksia. Keväällä arvioimme kokemuksia uudesta arviointimallista. Koulupsykologi kertoi pitävänsä kokeiltua systeemiä toimivana. Tutkimukset osattiin kohdistaa oikein. Koulupsykologin tekemien tutkimusten määrä väheni merkittävästi. Kokemukset olivat kaikkien osapuolten mielestä niin hyviä, että samalla mallilla jatketaan toistaiseksi. Mallin vahvuudeksi nostettiin sen joustavuus. (Liitteessä 1 on kaavio kouluvalmiuden arvioinnista.)

Saavutetut tulokset

Kaupunkiimme on kehitetty toimintamalli, joka mahdollistaa lapsille joustavan koulunaloituksen sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Joustava alkuopetus on alkanut myös Kalannin yhtenäiskoulussa lukuvuoden 2011–2012 alussa.

Moniammatillisen tiimiopettajuuden puitteissa on yhdistetty varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen käytäntöjä toisiinsa. Myös luovien terapioiden terapeuttista käyttöä on tuotu koulun arkeen yleisen, tehostetun ja erityisen tuen työkaluiksi (erityisesti TaMuLi -kerhon toiminnassa). Myös hankkeen aikana kokoontuneessa kuntatiimissä moniammatillisuus on toteutunut.

Jatkokehitysmahdollisuuksia

Arjen toiminnassa on syntynyt ajatus kehittää yhteistyötä sekä esiopetukseen että ylemmille luokka-asteille. Hankkeen alkaessa starttiopetus oli koululyykkäyspäätösten vuoksi vielä esiopetusta. Starttiluokan opettaja oli yksi linkki esiopetuksen ja koulun välillä. Nyt kaikki aloittavat koulunkäynnin perusopetuksen ensimmäisellä luokalla. Olisi tärkeää kehitellä käytännönläheisiä ja toiminnallisia yhteistyömuotoja esiopetuksen ja alkuopetuksen välillä.

Joustavia käytäntöjä voisi jatkaa myös ylemmille luokka-asteille, jolloin samanlaisen tuen jatkuminen mahdollistuisi esimerkiksi tehostetun tuen oppilaille.

Työkaluja kasvatuskumppanuuteen: Tiivis yhteistyö huoltajien kanssa on ehdoton edellytys sille, että koulussa voidaan tehokkaasti tukea lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia.

Oppilaiden ajatuksia sanasta 'työrauha'

- Pitää antaa työrauha toisille.
- On hiljaa.
- Kaikki ovat hiljaa.
- Antaa toisilleen rauhan.
- Ollaan hiljaa.
- Hiljaista.

Esteitä ja mahdollisuuksia

Koulun perinteiset rakenteet ja joustavan vuosiluokkiin sitomattoman alkuopetuksen rakenteet eivät aina kohtaa toisiaan. Oppikirjat ja työkirjat ovat vielä hyvin sidottuja vuosiluokkiin, ja välillä on vaikea löytää materiaalia, joka palvelisi joustavuutta. Opettajan työmäärä kasvaa helposti kohtuuttoman suureksi, jos vielä materiaalikin täytyy valmistaa suuressa määrin itse. Aito ja läsnä oleva vuorovaikutus oppilaiden kanssa on kaikkein tärkein asia, joka menee kaiken muun edelle. Sitä eivät korvaa hienoimmatkaan menetelmät. Aito kuulluksi ja nähdyksi tuleminen rakentaa positiivista käsitystä itsestä sekä yksilönä, ryhmän jäsenenä että oppijana. Onnistunut vuorovaikutus edellyttää sitä, että arjen toimintaan ei synny kiireen tuntua eikä toimintaa tarvitse pirstaloida pieniin osasiin. Tarvitaan malttia antaa lasten kasvaa ja kehittyä. Tarvitaan mahdollisuuksia tukea oppilaita jokapäiväisessä koulun arjessa sen mukaan, millaista tukea lapset kulloinkin tarvitsevat oppimisessaan ja elämäntilanteissaan.

Toimintamallimme kannalta on tärkeää, että ryhmäkoko ei paisu liian suureksi, ja ryhmässä on riittävästi myös yleisen tuen mukaisesti opiskelevia. Tällöin vertaisoppimisella on suotuisat mahdollisuudet toteutua. Eri-laisia tuen muotoja voidaan luontevasti yhdistää arjessa ja myös ylöspäin eriyttämislle on mahdollisuuksia.

Suurena esteenä olemme kokeneet arvioinnin. Arvioinnin pitää osaltaan tukea oppilaan tasapainoista kokonaisvaltaista kehittymistä. Minkälainen väliarviointi tukee parhaalla mahdollisella tavalla oppilaan yksilöllistä kehittymistä ja etenemistä? Miten vaikuttaa lapsen itsetuntoon se, että saa joustavan alkuopetuksen kolmannen vuoden tarvitessaan keväällä todistuksen, jossa lukee: jää luokalle? Se on ristiriidassa toimintamallin tavoitteiden kanssa.

Hankkeen herättämiä ajatuksia

Haluamme antaa vinkkeinä muille opettajille muutaman ajatuksen, joita olemme toistaneet itsellemme usean kerran tämän hankkeen aikana:

- Tällaisen toimintamallin käytäntöön tuominen kannattaa aloittaa pienistä yhteisistä projekteista, jolloin saa ideoita siitä, mitkä asiat voisivat toimia juuri siinä omassa koulussa. Kerralla ei tule valmista. Epätoivon hetkillä voi miettiä, haluaisiko palata entiseen tapansa toimia. Me emme halua!

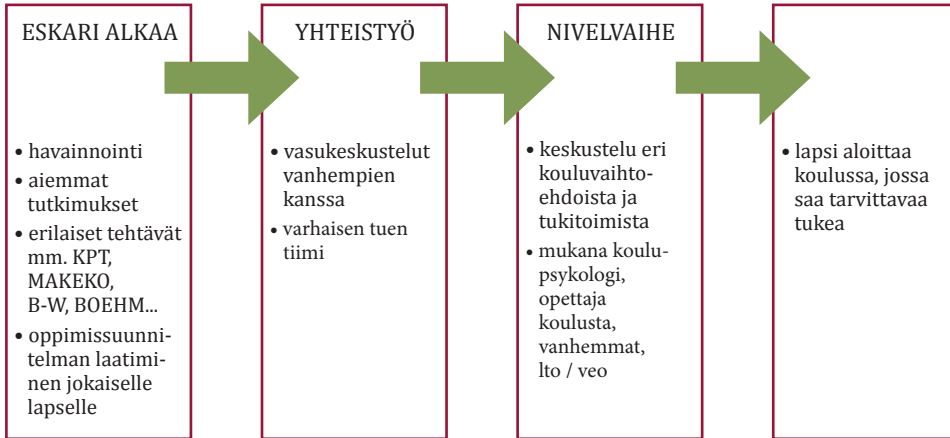
- Vanhaa ja hyvää ei silti kannata hylätä. Kaikilla opettajilla on työkalupakeissaan käyttökelpoista materiaalia. Kehittäminen ei tarkoita sitä, että kaikki pitäisi keksiä uudelleen.
- Ideoita tuntuu välillä pulppuavan huimaa vauhtia ja siksi me muistutamme toisiamme sopimastamme ydinasiasta.
Se on RAUHA!
- VÄHEMMÄN ON ENEMMÄN! Se toimii hienosti myös tässä toimintamallissa.

Lähteet

- Ogden, P., Minton, K. & Pain, C. 2009. Trauma ja keho. Sensorimotorinen psykoterapia. Suom. I. Pekkarinen. Oulu: Traumaterapiakeskus.
- Skinnari, S. 2007. Pedagoginen rakkaus. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Winnicot, D. W. 2010. Playing and Reality. Reprinted edition. London: Routledge.

Lapset, joilla oppiminen sujuu mutkattomasti, mutta joilla on käyttäytymisen ja / tai sosiaalisissa suhteissa vaikeuksia

JOUSTAVA ALKUOPETUS TURUSSA

Raunistulan, Hannunniitun ja C.O. Malmin, Haarlan,
Topeliuksen ja Wäinö Aaltosen koulut, Turku
Pirkko Laine ja Mervi Järviö

HANKKEEN TAVOITTEET

- joustavan alkuopetuksen luokkien opettajien yhteistyön käynnistäminen ja pedagogisten linjojen hahmottelu
- joustavan alkuopetuksen sisällön kehittäminen, hyviksi todettujen käytänteiden jakaminen ja erilaisiin opetusmateriaaleihin tutustuminen
- arvioinnin yhtenäistäminen ja selkiyttäminen joustavan alkuopetuksen luokissa
- oppilaiden itsetunnon kehittymisen seuraaminen

Joustavan alkuopetuksen pedagogisia periaatteita

- Toiminnallisuus
- Konkreettisuus
- Kiireettömyys
- Monikanavaisuus
- Yksilöllisyys
- Itsetunnon vahvistaminen
- Sosiaalisten taitojen vahvistaminen
- Työskentelytaitojen ja oppimisstrategioiden opettaminen
- Yhteistyö muiden saman koulun alkuopetusryhmien kanssa sekä kaksisuuntainen integraatio

Käytännön toteutus

Joustavaa alkuopetusta järjestetään viidessä eri koulussa. Turku on jaettu kolmeen oppilasalueeseen, ja luokat ovat alueellisia. Luokkia on Jekku-hankkeen päättyessä 11. Niissä kussakin opiskelee enintään 10 oppilasta. Opettajana on erityisluokanopettaja ja luokissa toimii myös koulunkäyntiavustaja. Oppilaat ovat tehostetun tuen oppilaita ja heillä on oppimissuunnitelma. Jakotuntien avulla opetusryhmien kokoa on mahdollista vaihdella yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Joustavan alkuopetuksen opettajat ovat kokoontuneet hankekokoukseen kerran kuukaudessa. Kokouksissa on hahmoteltu pedagogisia linjoja ja yhteistä arviointikäytäntöä, ja päivitetty joustavan alkuopetuksen opetussuunnitelmaa, arviointikäytänteiden yhtenäistämistä ja tutustuttu eri toimipaikkojen työskentelytapoihin ja materiaaleihin. Opetukseen sopivien toiminnallisten materiaalien tilauksia on tehty yhteisesti Jekku-hankkeen rahoilla.

Joustava alkuopetus on Turussa melko uutta toimintaa ja sen vuoksi oli tarvetta jakaa tavallisen alkuopetuksen oppisisällöt joustavasti opetettavaksi kolmessa vuodessa. Oppilasarvioinnin tueksi joustavaan alkuopetukseen kehitettiin oma laajahko arviointilomakkeisto, jota käytetään koko alkuopetuksen ajan. Arviointilomakkeistoa käytetään apuna oppimissuunnitelman laadinnassa ja päivityksissä yhdessä huoltajien kanssa. Kokeiltaessa arviointilomakkeistoa huoltajilta saatu palaute on ollut myönteistä.

Oppilaiden itsetuntoa vahvistetaan etenemällä yksilöllisesti, mikä mahdollistaa onnistumisen kokemukset ja positiivisen käsityksen syntymisen itsestä oppijana. Sosiaalisten taitojen oppiminen on keskiössä terveen itsetunnon kehittymisessä ja pysyvien kaverisuhteiden solmimisessa. Oppilaiden jokapäiväisessä opetuksessa korostuvat toiminnallisuus, konkreettisuus ja monikanavaisuus. Oppimisstrategioita ja oman toiminnanohjauksen taitoja harjoitellaan ottaen huomioon yksilölliset tarpeet.

Joustavan alkuopetuksen ryhmät tekevät omissa kouluissaan yhteistyötä tavallisten alkuopetusluokkien kanssa. Yhteistyötä toteutetaan monin eri tavoin koulujen ja opettajien mahdollisuuksista riippuen. Se voi olla esimerkiksi yhteisiä taito- ja taideaineiden tunteja, palkitettuja äidinkielen tai matematiikan tunteja joustavissa ryhmissä, yhteisiä projekteja tai retkiä yhteistyöluokkien kanssa.

Hankkeen aikana joustavan alkuopetuksen oppilaat osallistuivat myös Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Rauman yksikön tekemään itsetuntotutkimukseen ja lukutaidon ja lukemisasenteiden mittaukseen. Myös oppilaiden vanhemmat osallistuivat itsetuntotutkimukseen täyttämällä kyselylomakkeen omasta lapsestaan.

Opettajat ovat osallistuneet Jekku-hankkeen järjestämiin koulutustilaisuuksiin ja tutustuneet muihin joustaviin esi- ja alkuopetuksen muotoihin, kuten Uudenkaupungin Pohitullin kouluun, Ilpoisten koulun Lukutoriin ja Espoon Meriusvan malliin.

Saavutetut tulokset

Opettajat ovat kokeneet myönteisenä verkostoitumisen ja vertaistuen toteutumisen. Vertaistuki nousee erityisen merkittäväksi kouluissa, joissa toimii vain yksi joustavan alkuopetuksen luokka. Hankkeen päättyessä on kuitenkin uhkana, että hyvin käynnistynyt kollegiaalinen yhteistyö koulujen välillä hiipuu resurssien puuttuessa. Ei voida ajatella, että nykyinen YT-aika riittäisi tämäntyypisen koulujen välisen yhteistyön tekemiseen.

Hankkeen ja pedagogisen keskustelun keskeisenä tuloksena voidaan pitää Turun kaupungin joustavan alkuopetuksen yhteisen opetussuunnitelman päivittämistä ja arviointipaketin laatimista (Liite 1). Arviointipaketti on laaja ja yksityiskohtainen, joten sen käyttäminen vaatii opettajalta aikaa ja paneutumista. Se voidaan kokea työlääksi. Se antaa kuitenkin erittäin paljon tietoa niin opettajalle, oppilaalle kuin vanhemmillekin oppimisen edistymisestä. Arviointipaketti valmistui hankkeen loppuvaiheessa, joten sen toimivuus käytännössä selviää myöhemmin. Jokainen koulu luo oman visuaalisen ulkoasunsa oppilaan arviointilomakkeistolle.

Alkuopetuksen äidinkielen, matematiikan, ympäristö- ja luonnontiedon sekä uskonnon oppisisällöt jaksotettiin kolmeen vuoteen sopivaksi vuosikelloksi. Vuosikello laadittiin avuksi erityisesti uusille joustavan alkuopetuksen opettajille. Arviointilomakkeistossa noudatetaan suunnilleen vuosikellon jaksotusta. Opettajan tulee kuitenkin ottaa huomioon jokaisen oppilaan yksilöllinen eteneminen oppimisprosessissa.

Esimerkkejä joustavassa alkuopetuksessa käytössä olevista itse kehitetyistä toiminnallisista menetelmistä

- Äänne-, tavu-, sana- ja lausekiekot (Kuva 1)
- Erilaiset tavutuspelit (Kuva 2)
- Tarinan keksimistä erilaisista esineistä ja kuvista

KUVA 1. Äänne-, tavu-, sana- ja lausekiekot

KUVA 2. Tavutuspeli

- Pähkinäpeli

Lukujonotaitojen, kymmenjärjestelmän ja erityisesti lainaamisen harjoitteluun.

Nopan silmäluvun (+1, +2, +3, +4, -1 ja -2) mukaan lisätään tai vähennetään ykkösiä. Kun niitä kertyy 10, ne vaihdetaan yhteen kymppipähkinään jne. Vastaavasti jos ykkösistä ei voi vähentää, täytyy ”rikkoa” kymppipähkinä takaisin ykköspähkinöiksi. Päivän tulos merkitään korttiin ja siitä jatketaan seuraavalla kerralla kunnes päästään tuhanteen. (Kuvat 3 ja 4)

KUVA 3. Pähkinäpeli

KUVA 4. Pähkinäpeli

JEKKU – Joustavien esi- ja alkuopetusikäntöjen kehittämiskerko

- Kauppaleikit
- ”Kosketa lattiaa niin monella kehonosalla kuin laskutoimituksen vastaus on” (Kuvat 5 ja 6)

KUVAT 5 ja 6. Kosketa lattiaa niin monella kehonosalla kuin vastaus on

- Matematiikkaa liikunnan keinoin
Tarkkuusheittoa hernepusseilla laatikkoihin, joihin on merkitty pistemäärä vaikeustason mukaan. Merkitään tulos muistiin kierros kierrokselta tukkimiehen kirjanpitoon.
Lopuksi lasketaan pisteet yhteen ja sitten lasketaan, kuinka monta kertaa pussi on osunut kuhunkin laatikkoon ja havaitaan, että yhteen- ja kertolaskusta tulee sama tulos. (Kuvat 7 ja 8)

KUVA 7. Yhteenlaskusta kertolaskuun liikunnan keinoin 1

KUVA 8. Yhteenlaskusta kertolaskuun liikunnan keinoin 2

- Leikkimuunnos perinteisestä ”yksi jää ilman tuolia” eli kuka jää ilman paria (parillinen / pariton; Kuva 9)

KUVA 9. Kuka jää ilman paria -leikki

- Ongelmatehtäviä cocktail-tikuilla ja kikherneillä. (Herneet liotetaan vedessä yön yli.) Käytettävissä on eri määriä tikkuja ja herneitä ja saadaan erilaisia tehtäviä. Havaitaan, että resurssit yhdistämällä saadaan paremmat mahdollisuudet. (Kuvat 10 ja 11)

KUVA 10. Ongelmatehtäviä cocktail-tikuilla ja kikherneillä

KUVA 11. Ongelmatehtäviä cocktail-tikuilla ja kikherneillä; yksilötyöskentelystä ryhmätyöhön

- Itsenäiset laatikkotehtävät eri alueilta mm. äidinkieli, matematiikka, hahmottaminen (Kuvat 12 ja 13)

KUVA 12. Laatikkotehtävä, hahmottaminen

KUVA 13. Laatikkotehtävä, hahmottaminen

- Arvontatörppö erilaisten ryhmien ja parien muodostamiseen värien avulla (Kuva 14)
- Minä-projekti itsetunnon vahvistamiseksi: valmistetaan minä-laatikko kotoa tuoduista pienistä tärkeistä esineistä, valokuvista tai piirroksista

KUVA 14. Arvontatörppö

JOUSTAVAN ALKUOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 21.12.2011

Joustava alkuopetus on tarkoitettu oppilaille, joiden arvioidaan tarvitsevan oppimisvaikeuksiensa vuoksi tavallista alkuopetusta enemmän aikaa ja tukea alkuopetuksen oppimäärän omaksumiseen.

Joustava alkuopetukseen siirtyminen edellyttää pedagogisen arvion tekemistä. Joustavassa alkuopetuksessa oppilaalle laaditaan pedagogisen arvion perusteella tehostetun tuen oppimissuunnitelma. Jos oppilaalla on erityisen tuen päätös, hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Oppilas siirretään vuosiluokkiin sitomattomaan opetukseen rehtorin päätöksellä. Koulun omassa opetussuunnitelmassa tarkennetaan joustavan alkuopetuksen toimintatapoja.

Sen lisäksi, että joustavaa alkuopetusta annetaan erillisessä ryhmässä, voi samaa menetelmää käyttää yksittäisten oppilaiden tukemiseksi tavallisessa alkuopetuksen luokassa. Ryhmän muodostuminen perustuu oppilaiden tuen tarpeeseen, jota arvioidaan vuosittain.

Jos joustava alkuopetus järjestetään erillisenä ryhmänä, on luokan oppilasmäärä enimmillään 10 oppilasta. Oppilasmäärän ylittämiseen sovelletaan perusopetusasetuksen 2§:n 2 momentin ehtoja. Opettajana on erityisluokanopettaja ja luokassa on koulunkäyntiavustajan palveluja tarpeen mukaan.

Joustavassa alkuopetuksessa painotetaan hyvän itsetunnon rakentumista ja positiivisten oppimiskokemusten kautta syntyvää myönteistä minäkuvaa oppijana. Oppilailla on aikaa kypsyä ja omaksua opittavia asioita yksilöllisen kehitysrytminsä mukaisesti. Joustavan alkuopetuksen avulla voidaan tasoittaa kehitysviiveitä ja mahdollistaa tasavertaiset lähtökohdat yleisopetuksen kolmatta luokkaa varten.

Opetusjärjestelyt suunnitellaan ja toteutetaan oppilaan yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaan.

Joustavan alkuopetuksen tavoitteena on, että oppilas saavuttaa riittävät taidot voidakseen jatkaa lähikoulunsa tavallisessa opetusryhmässä kolmannella luokalla.

JOUSTAVAN ALKUOPETUKSEN PEDAGOGISIA ERITYISPIIRTEITÄ

Pedagogisia periaatteita ovat mm. toiminnallisuus, yksilöllisyys, kiireettömyys sekä konkreettinen ja monikanavainen lähestymistapa.

Luokan toiminta on strukturoitua; selkeää ja päivittäisiä rutiineja toistavaa. Näin luodaan oppimisympäristö, jossa oppilas pystyy ennakoimaan päivän tapahtumat. Tämä tuo turvallisuuden tunnetta, rauhoittaa oppilasta ja auttaa omaksumaan opittavia asioita.

Koko joustavan alkuopetuksen ajan kiinnitetään erityistä huomiota sosiaalisten taitojen ja työskentely- sekä oppimisstrategioiden oppimiseen.

Eri oppiaineissa tehdään säännöllistä yhteistyötä muiden luokkien kanssa sekä osallistutaan kaikkiin koulun yhteisiin tapahtumiin.

JOUSTAVAN ALKUOPETUKSEN ETENEMINEN

Ensimmäisenä vuonna painottuvat kielellisen tietoisuuden ja muiden koulunvalmiuksien kehittäminen. Opetus on eheytettyä opetusta. Perusasioiden hyvää oppimista painotetaan asioita riittävästi kertaamalla. Oppilaiden yksilölliset oppimistavat otetaan opetuksessa huomioon.

Oppiaineissa voidaan edetä joustavasti yksilöllisessä aikataulussa. Katso-
musaineen opetus voidaan toteuttaa toisena ja kolmantena vuotena, mikäli sen järjestäminen vaatii kuljetusta toiseen kouluun tai se katsotaan liian vaativaksi 1.luokan oppilaalle. Järjestelystä sovitaan huoltajien kanssa. Englannin kielen alkeisiin tutustutaan kolmannen vuoden aikana.

Alkuopetuksen oppimäärä on suoritettu viimeistään joustavan alkuopetuksen kolmannen vuoden päättyessä. Tämän jälkeen oppilas jatkaa koulunkäyntiä yleisen, tehostetun tai erityisen tuen oppilaana.

OPPIMISSUUNNITELMA

Oppimissuunnitelma laaditaan yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa ensimmäisen vuoden syyslukukaudella ja tarkistetaan kevätlukukaudella. Sen jälkeen oppimissuunnitelma päivitetään tarvittaessa, vähintään lukuvuosittain.

Erytyisen tuen piirissä olevalle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

ARVIOINTI

Oppilasta arvioidaan suhteessa yleisen oppimäärän tavoitteisiin ja hyvän osaamisen kuvauksiin. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä, joiden avulla oppilas kykenee mahdollisimman hyvin osoittamaan osaamisensa. Oppimisen jatkuvaa seurantaa varten on laadittu arviointilomakeisto, joka sisältää matematiikan, äidinkielen ja oppimaan oppimisen taitojen osa-alueet. (liite)

Arvioinnissa noudatetaan vuosiluokkiin sitomattoman opetuksen arviointiperiaatteita. Opintokokonaisuuksien järjestys ja arviointi käyvät ilmi arviointilomakkeistossa. Oppiminen etenee yksilöllisesti. (liite)

Todistus annetaan lukuvuosittain. Lukuvuositolodistuksessa on mainittava muun arvioinnin lisäksi joko ”oppilas jatkaa joustavassa alkuopetuksessa” tai ”oppilas siirtyy ensimmäiselle, toiselle tai kolmannelle vuosiluokalle”.

Kolmannen vuoden lukuvuositolodistus on Turun kaupungin 2 lk:n yhtenäisen todistus.

YHTEISTYÖ JA VERKOSTOITUMINEN

Koulut, joissa järjestetään joustavaa alkuopetusta, toimivat pedagogisessa yhteistyössä keskenään. Koulujen kollegiaalinen yhteistyö luo mahdollisuuksia toiminnan yhtenäistämiseksi sekä jatkuvalla arvioinnilla ja kehittämiseksi. Verkostoituminen on tärkeää myös konsultoivana vertaisryhmänä.

Liite opetussuunnitelmaan

Ohjeita arvioinnin toteuttamiseen

1. Arviointi jakaantuu kolmeen suurempaan osa-alueeseen:
  - a. Äidinkieli jakaantuu kolmeen osaan: lukemiseen, kirjoittamiseen ja suulliseen ilmaisuun.
  - b. Matematiikka jakaantuu viiteen osaan: luvut ja laskutoimitukset, tilastot, geometria ja avaruudellinen hahmottaminen, mittaaminen ja ongelmanratkaisu.
  - c. Oppimaan oppimisen taidot jakaantuvat neljään osaan: arvio lapsen työskentelytavoista, työskentelytaidot ja toiminnanohjauksen taidot, motoriset taidot ja hahmottamisen taidot sekä sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot.

2. Arviointia tehdään yhdessä lapsen kanssa vähintään 2 kertaa vuodessa
  - a. Äidinkielen ja matematiikan osataidot etenevät lomakkeessa alhaalta ylöspäin vaikeutuen. Yhdestä osataidosta voi värittää kerralla koko ruudun jos taito on jo vakiintunut. Osataittoa voi myös värittää vähitellen taidon kehittyessä edeten yhdessä ruudussa alhaalta ylöspäin.
    - i. Matematiikan ongelmanratkaisutaidot arvioidaan hymy-naamoin kerran lukukaudessa, koska ne sisältyvät kaikkiin matematiikan osa-alueisiin.
  - b. Oppimaan oppimisen taidot arvioidaan väreillä: punainen = en vielä osaa, keltainen = osaan vaihtelevasti ja vihreä = osaan jo.
    - i. Lapsen työskentelytapa arvioidaan sanallisesti.
3. Opettajan lomakkeistossa näkyvät äidinkielen ja matematiikan oppimisen tavoitteet jakaantuen kolmen vuoden ajalle. Oppilas etenee kuitenkin oman yksilöllisen oppimissuunnitelmansa mukaisesti.
4. Oppilaan lomakkeisto muokataan koulukohtaisesti opettajan lomakkeen pohjalta. Oppilaan lomakkeessa eivät näy opettajan lomakkeen viitteelliset etenemistavoitteet.

ÄIDINKIELI

LUKEMINEN

20. Luet itsenäisesti kokonaisia kirjoja	(A3 kevät)
19. Osaat tehdä johtopäätöksiä lukemastasi	
18. Löydät lukemastasi tarvittavia tietoja	
17. Luet ja ymmärrät tietotekstiä	
16. Lukemisesi on sujuvaa, etenet luontevasti	
15. Ymmärrät ja muistat lukemasi	
14. Luet ja ymmärrät lyhyitä juonellisia tarinoita	
13. Luet kuvakirjoja.	(A2 kevät)
12. Ymmärrät ja muistat lukemasi lauseen merkityksen.	
11. Luet lyhyitä lauseita	
10. Ymmärrät lukemasi sanan merkityksen	(A1 kevät tavoitteena)
9. Luet lyhyitä sanoja	
8. Luet äänteet tavuiksi	
7. Osaat nimetä loppuäänteen	
6. Osaat nimetä alkuäänteen	
5. Osaat nimetä pienaakkoset	
4. Osaat kirjain äänne vastaavuuden	
3. Osaat nimetä suuraakkoset	
2. Osaat leikkilukea kuvan tuella	
1. Osaat tavuttaa kuulemasi sanan	

KIRJOITTAMINEN

18. Osaat kirjoittaa sanoja ja lauseita käsialalla	(A3 kevät)
17. Osaat laatia kirjoitelman	
16. Osaat käsialakirjaimet	
15. Käytät selkeitä lauseita ja kerrontasi on sujuvaa	
14. Osaat kirjoittaa pienen juonellisen tarinan	(A2 kevät)
13. Kirjoitat oikein äng-äänteen	
12. Käytät lauseessa isoa alkukirjainta ja sopivaa loppumerkkiä	
11. Kirjoitat lyhyitä lauseita	
10. Muistat sanavälit	
9. Osaat kirjoittaa oikein sanoja	(A3 kevät)
8. Osaat kirjoittaa pienaakkoset	
7. Osaat tavuttaa kirjoittaessa	
6. Kirjoitat lyhyitä sanoja	
5. Kirjoitat tavuja	
4. Osaat äänne-kirjainmerkin vastaavuuden	
3. Kirjoitat suuraakkoset	
2. Osaat oikean kirjoitussuunnan	
1. Osaat oikean kynäotteen	

SUULLINEN ILMAISU

5. Osaat kertoa viikonlopun tai loman tapahtumista	
4. Osaat kertoa kuvista juonellisen tarinan	
3. Osaat kertoa päivän tapahtumista	
2. Osaat kertoa kuvasta	
1. Osaat nimetä esineitä ja asioita	

MATEMATIIKKA

LUVUT JA LASKUTOIMITUKSET

30. Hallitsen lukualueen 0-1000	(A3 kevät)
29. Ymmärrät yksinkertaisia murtolukuja konkreettisilla apuvälineillä	
28. Ymmärrät jakolaskun käsitteen ja sen yhteyden kertolaskuun	
27. Osaat allekkainlaskun muistinumeroin ja lainaamisin	
26. Osaat laskujärjestyksen	
25. Osaat kertolaskun 0-5 ja 10	
24. Osaat kertolaskun käsitteen	
23. Osaat allekkainlaskun ilman muistinumeroa ja lainaamista	(A2 kevät, jo kevään aikana voidaan tutustua kertolaskuun tai jättää se kokonaan A3:lle)
22. Ymmärrät kymmenjärjestelmän	
21. Osaat lukujen suuruusvertailua 0-100	
20. Osaat luetella luvut 0-100	
19. Osaat kymmenylityksen	
18. Osaat helppoja päässä-laskuja lukualueella 0-20	(A1 kevät)
17. Osaat helppoja yhteen- ja vähennyslaskuja lukualueella 0-20	
16. Osaat luetella luvut 0-20	
15. Osaat yksinkertaisia sanallisia päässä-laskuja lukualueella 0-10	
14. Tunnistat parilliset ja parittomat	
13. Osaat käyttää välineitä laskemiseen ja perustella ratkaisusi	
12. Osaat kymppiparit ja kymmeneen täydentämisen	
11. Osaat kaikki hajotelmat lukualueella 1-9	
10. Osaat vähennyslaskuja lukualueella 0-10	
9. Osaat yhteenlaskuja lukualueella 0-10	
8. Osaat lukujen suuruusvertailua (< > = - merkit)	
7. Osaan järjestykseen liittyvät käsitteet (ensimmäinen, keskimmäinen jne.)	
6. Hallitset lukujonon (eteen- ja taaksepäin sekä keskeltä)	
5. Osaat lukukäsitteen 0-10 (lukumäärä, lukusana, numerosymboli)	
4. Hahmotat lukumääriä erikseen laskematta	
3. Ymmärrät lukumäärän säilyvyyden	
2. Ymmärrät yksi yhteen vastaavuuden	
1. Osaat luokitella, vertailla ja sarjoittaa	

TILASTOT

4. Osaat laatia alkeellisen taulukon	
3. Osaat lukea alkeellista taulukkoa	
2. Osaat käyttää pylväsdiagrammia	
1. Osaat käyttää alkeistilastoja, esim. värittää oikean määrän asioita kuvasta	

GEOMETRIA JA AVARUUDELLINEN HAHMOTTAMINEN

9. Osaat tehdä yksinkertaisia suurennoksia ja pienennöksiä	(A3 kevät, asiat tulevat eri järjestyksessä eri oppikirjoissa)
8. Osaat tehdä yksinkertaisia peilauksia	
7. Ymmärrät geometriset peruskäsitteet: piste, jana, murtoviiva, puolisuora, suora ja kulma	
6. Tunnistat lieriöt ja särmiöt, osaat kuvailla ja nimetä ne	
5. Ymmärrät symmetrian	
4. Tunnistat kappaleista pallon, kuution ja kartiot, osaat kuvailla ja nimetä ne	
3. Osaat nimetä ympyrän, neliön, nelikulmion ja kolmion	(A1 kevät)
2. Osaat jäljentää ja tehdä omia kuvioita	
1. Tunnistat ja kuvailet geometrisia muotoja	

MITTAAMINEN

15. Olet tutustunut digitaalikeltoon	(A3 kevät)
14. Osaat vertailla ja muuntaa yksinkertaisia mittayksiköitä, esim. 1 l = 10 dl	
13. Osaat käyttää ajan mittayksiköitä s, min, h	
12. Osaat viisarikeltoon	
11. Osaat käyttää tilavuuden yksiköitä dl, l	(A2 kevät)
10. Osaat käyttää rahan yksiköitä eurot ja snt	
9. Osaat käyttää massan yksiköitä g, kg	
8. Osaat käyttää pituuden mittayksiköitä, cm, m, km	
7. Osaat käyttää matematiikkaa arkipäivän tilanteissa: esim. kauppaleikki, arkipäivän aikojen hahmottaminen, mittaaminen, mittaustuloksen arviointi	(A1 kevät)
6. Osaat kuukaudet ja vuodenaajat sekä kertoa päivämäärän	
5. Osaat käyttää rahayksiköitä 1,2, 5, 10 ja 20 euron rahoja	
4. Osaat käyttää viisarikelloa, tasan ja puoli	
3. Osaat mittaamisen perusperiaatteen: kuinka monta kertaa mittayksikkö sisältyy mitattavaan (askel, vaaksa, sormi tms.)	
2. Osaat käsitteet eilen, tänään ja huomenna	
1. Osaat viikonpäivät	

ONGELMANRATKAISU

(Ongelmanratkaisutaitoja harjoitellaan kaikkien matematiikan osa-alueiden sisällä)

	A1 syksy / kevät	A2 syksy / kevät	A3 syksy / kevät
sanalliset ongelmanratkaisutehtävät			
avoin ongelmanratkaisu			
säännönmukaisuuksien löytäminen			
laskutarinoiden keksiminen			

OPPIMAAN OPPIMISEN TAIDOT

Lapsen nimi:	vihreä = osaan jo					
Opettaja:	keltainen = osaan vaihtelevasti					
Luokka:	punainen = tarvitsen tukea					
1. Sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot	1.syksy	1.kevät	2. syksy	2.kevät	3.syksy	3.kevät
osaa ilmaista ja säädellä tunteitaan						
ratkaisee erimielisyyksiä myönteisin keinoin						
selviää häviämisen- ja epäonnistumistilanteista						
sietää pettymyksen hetkiä						
osaa pyytää apua						
osaa odottaa vuoroaan						
sietää erilaisuutta						
käyttäytyy kohteliaasti						
osaa ottaa toiset huomioon						
osaa erottaa oikean väärästä						
osaa keskustella kaverin kanssa						
osaa olla reilu kaveri						
osaa kuunnella muita						
osaa luoda ja ylläpitää ystävyssuhteita						
2. Työskentelytaidot ja toiminnanohjauksen taidot	1.syksy	1.kevät	2. syksy	2.kevät	3.syksy	3.kevät
osaa toimia ohjeen mukaan						
antaa muille työrauhan						
noudattaa sovittuja sääntöjä						
siirtyy joustavasti toiminnasta toiseen						
keskittyy toimintaan häiriötekijöistä huolimatta						
ryhtyy toimintaan oma-aloitteisesti						
jaksaa työskennellä pitkäjänteisesti ja tekee tehtävät loppuun asti						
pystyy olemaan tarvittaessa rauhallisesti paikoillaan						
pystyy itsenäiseen työskentelyyn						

osallistuu oppimiskeskusteluun						
huolehtii läksyistä						
työskentelee huolellisesti						
osaa huolehtia omista työvälineistä						
osaa merkitä kotitehtävät						
osaa arvioida omaa toimintaansa						
pystyy suunnitelmalliseen toimintaan						
3. Motoriset ja hahmottamisen taidot	1.syksy	1.kevät	2. syksy	2.kevät	3.syksy	3.kevät
hallitsee tasapainon						
on löytänyt hyvän työskentelyasennon						
osaa ottaa fyysistä kontaktia sopivalla tavalla						
osallistuu leikkeihin ja toimintoihin						
osaa pukea						
kätisyys on vakiintunut						
osaa ylittää kehon keskiviivan						
osaa käyttää kynää sujuvasti						
osaa käyttää saksia sujuvasti						
osaa käyttää ruokailuvälineitä						
osaa pysyä rivillä lukiessa ja kirjoittaessa						
osaa käsitellä palloa ikätasoisesti						
osaa pujottaa langan neulansilmään						
osaa jäljitellä ja jatkaa kuvioita säännön mukaan						
osaa jäljitellä asentoa						
erottaa oikean ja vasemman						
reagoi auditiivisiin ärsykkeisiin odotetulla tavalla						
osaa toimia yksinkertaisen kartan avulla (suuntaaminen)						
osaa tehdä solmun tai rusetin						
hahmottaa aikaa ja päivärytmiä						
rytmiset ja sarjalliset toiminnot (naru- ja ruutuhyppelyt, taputukset)						

Arvio lapsen työskentelytavasta (hidas, hätäinen tms.):

1. syksy:

---

1. kevät:

---

2. syksy:

---

2. kevät:

---

3. syksy:

---

4. kevät:

LUKUTORI

Ilpoisten koulu, Turku

Mervi Aavikko, Kirsi Vaskelainen & Suvi Sankinen

HANKKEEN TAVOITTEET

- löytää ja kehittää uusia, joustavia työmenetelmiä ja yhteistyömuotoja
- tiivistää opettajien välistä yhteistyötä
- luoda oppilaille mahdollisimman lapsilähtöinen ja oppilaan taitotasoon sopiva oppimisympäristö
- kehittää oppilaiden yhteishenkeä ja sosiaalisia taitoja

Ilpoisten koulun Lukutori on joustavien opetusryhmittelyjen kokeilu. Ensimmäisten luokkien oppilaiden kirjava taitotaso sai pohtimaan, miten lukemisen ja kirjoittamisen oppimisen eri vaiheessa olevia lapsia voidaan tukea tehokkaammin. Lukutorin tavoitteena on löytää ja kehittää uusia, joustavia työmenetelmiä ja yhteistyömuotoja sekä tiivistää opettajien välistä yhteistyötä. Saloviita (2007) toteaa opettajaryhmän pystyvän yhdessä tehokkaampaan ongelmanratkaisuun, esimerkiksi käyttäytymisongelmien hallinnassa, kuin mikä saavutetaan luokkakokoja pienentämällä.

Lukutorin tarkoituksena on luoda oppilaille mahdollisimman lapsilähtöinen ja oppilaan taitotasoon sopiva oppimisympäristö, jossa lukemaan ja kirjoittamaan opettelu sujuu mahdollisimman mielekkäästi ja mieluisasti. Lapsilähtöisyyden taustalla on oppilaan yksilöllisyyden kunnioittaminen ja oppilaiden välinen tasa-arvo. Jokainen oppilas hyväksytään sellaisena kuin hän on, ja hänelle tarjotaan hänen omaa lähikehityksen vyöhykettään vastaava oppimisympäristö. Lisäksi halutaan kehittää oppilaiden yhteishenkeä

ja sosiaalisia taitoja, koska Lukutorissa mukana olevat luokat opiskelevat eri koulurakennuksissa eivätkä välttämättä tapaa toisiaan koulupäivän aikana. Tutustuminen toisiin oppilaisiin heti koulupolun alusta lähtien on tärkeää myös siksi, että Ilpoisten koulussa kolmannella luokalla oppilaista muodostetaan uudet opetusryhmät.

Hankkeen käytännön toteutus

Lukutori on moniammatillisen työryhmän aikaansaama eriyttävä toimintatapa. Ilpoisten koulussa opiskeli lukuvuonna 2010-2011 kolme ensimmäistä luokkaa. Yksi luokista oli englannin kielirikasteluokka, toinen tehostettua tukea antava kymmenen oppilaan pienluokka ja kolmas niin sanottu ”tavalinen luokka”. Lukutori alkoi ensimmäisten luokkien osalta heti elokuussa kouluvuoden alussa.

Ensimmäisen luokan oppilaat (60 oppilasta) jaettiin Lukutorin ajaksi taitotasoaan vastaaviin vertaisryhmiin, jonka toiminnan sisällön ja työtavat moniammatillinen ryhmä suunnitteli yhdessä. Oppilasryhmiä oli aluksi viisi. Oppilas siirtyi ryhmästä toiseen joustavasti omien taitojensa kasvamisen myötä. Elokuussa 2010 tehtiin Pikkumetsän Aapisen alkumittaus. Mittauksen perusteella luku- ja kirjoitusryhmät muodostettiin seuraavasti:

1. Lause- ja sanatason lukijat
2. Oppilaat, jotka tunnistivat suurimman osan kirjaimista
3. Oppilaat, joilla ei vielä ollut kirjain-äännevastaavuuden hallintaa.
Tämä ryhmä jaettiin vielä kahtia erityisopettajan ja erityisluokanopettajan kesken.

Sekä Lerkkanen (2006) että Saloviita (2007) toteavat lukemaan opettelu olevan tehokkaampaa homogeenisissa ryhmissä. Lukutaidon kehittyessä mekaanisesti sujuvaksi on järkevämpää käyttää heterogeenisiä ryhmiä, joissa oppilaat voivat käyttää muun muassa vertaisoppimista yhtenä opiskelumuotona.

Marras- ja tammi-helmikuussa tehtiin Diagnostisten testien (Turun Oppimistutkimuksen keskus) lyhyet ja pitkät sanat -mittaus. Maaliskuussa tehtiin ala-asteen lukutesti (ALLU) TL2 sanan tunnistus sekä TL4 virkkeiden ymmärtäminen. Aina mittausten jälkeen oppilaita siirtyi ryhmästä toiseen sekä yksittäisiä oppilaita dynaamisen arvioinnin perusteella pitkin vuotta. Lähikehityksen vyöhykkeen selvittämiseksi dynaaminen arviointi (opettajien keskustelut oppilaiden edistymisestä eri ryhmissä) oli ensiarvoisen tärkeää.

Lukuvuonna 2010-2011 Lukutori –toimintaa oli 2x2 oppituntia / viikko. Opettajina toimivat ensimmäisten luokkien opettajat (kaksi luokanopettajaa, erityisluokanopettaja) sekä laaja-alainen erityisopettaja (2h / vko). Ensimmäisten luokkien opettajat suunnittelivat toimintaa viikoittain yhteis-palaverissa (n. 2h / vko).

Esimerkki oppitunnista Lukutorin alkaessa 1. lk syksyllä 2010:

	KIRSI	MERVI	SUVI
Lukutunti Pikkumetsän Aapinen	Kuunteluharjoituksia (äännetietoisuus) ja tavutaulukon lukemista. Harjoitellaan vielä liu'uttamista.	Tavutaulukot nopeahkosti läpi, sanalistojen tarkastelua ja vuorokeskusteluun perehtymistä.	Sanalistojen tarkastelu alku- ja lopputavun kannalta. Vuorokeskusteluun eläytyminen. Luetun ymmärtämisen opettelua, Varis-teksti.
Kirjoitustunti Ossi-kirja	Sanelu. Kirjoitetaan alkutavu. Helpot sanat (2-3 -kirjaimiset alkutavut). Ossi-kirjan Y-aukeama. Kirjainhahmon tarkka tarkastelu.	Sanelu. Kirjoitetaan alkutavu. Vaikeat sanat. Ossi-kirjan Y-aukeama.	Sanelu. Kirjoitetaan koko sana. Vaikeat sanat. Ossi-kirjan Y-aukeama ja lisätehtävät.

Jokaisella oppilaalla oli Oppilaan päiväkirja, johon merkittiin läksyt Lukutori -tunnin jälkeen. Oman luokanopettajan ei tarvinnut enää merkitä luku- ja kirjoitusläksyjä eri ryhmissä opiskeleville oppilaille.

Syyslukukaudella oppitunnit rakentuivat pääasiassa Aapisen ja tehtäväkirjan tehtäville. Sana- ja lausetason lukijat käyttivät myös muita kuin Aapisen tekstejä (esim. Pikkumetsän Aapisen liitteet, Takatasku 1). Kevätlukukaudella 2011 Lukutori -tunneilla käytettiin muun muassa seuraavia materiaaleja:

- parisanelut, kuva-sanakortit
- muistipelit, sanadominot
- lue & tee -tehtäväkortit, etsi tietoa -kortit
- kirjoita kuvasta sanoja / lauseita / tarinoita, vastaa kirjeeseen -kortit, kirjoita kuvasarjasta
- valmiit materiaalit

Opettajat ovat valmistaneet kortit ja pelit itse leikkaamalla vanhoja opiskirjoja sekä tekemällä niistä laminoituja tehtäväkortteja ja pelipohjia.

Elokuussa 2011, oppilaiden siirryessä toiselle luokalle tehtiin alkumittaus Armi 2 Luku- ja kirjoitustaidon arviointimateriaalilla. Heikoin neljännes jatkoi opiskelua homogeenisessä ryhmässä erityisopettajan ja erityisluokanopettajan opetuksessa. Loput oppilaat jaettiin kahteen heterogeeniseen ryhmään, joita opetti kaksi luokanopettajaa. Oppilaista muodostettiin työpareja huomioiden lähikehityksen vyöhyke sekä sosiaaliset taidot niin, että parit tukevat toinen toisiaan oppimisen eri osa-alueilla. Marras-joulukuussa tehtiin Armi 2 väliarviointi, alkukartoituksen lukunopeus ja luku-tarkkuus sekä luetun ymmärtämisen teksti. Tämän väliarvioinnin pohjalta tammikuussa 2012 tarkistetaan opetusryhmät sekä -parit.

MAANTAI	TIISTAI	TORSTAI	PERJANTAI
- S2-oppilaat aineenopettajansa ohjauksessa	Kaksoistunti: - 2.lk oppilaat jaettu työpareiksi - Tukea tarvitsevat oppilaat erityisopettajien ohjauksessa	Kaksoistunti: - 2.lk oppilaat jaettu työpareiksi - Kirjoitustunnilla S2-oppilaat aineenopettajansa ohjauksessa ja tukea tarvitsevat erityisopettajien ohjauksessa	- S2-oppilaat aineenopettajansa ohjauksessa - Laaja-alainen erityisopettaja samanaikaisopettajana

Lukutorin tunneilla (6h/vko) on käytetty Pikkumetsän Lukukirjaa ja työkirjaa, Mitä luin?2 -kirjaa sekä lauseista tarinoihin Matkaopas-kirjaa. Oppikirjojen lisäksi tunneilla on käytetty opettajien valmistamia oppimisepelejä. Suomi toisena kielenä -opettaja ottaa S2-oppilaat kolmella oppitunnilla omaan ryhmäänsä. Laaja-alaisella erityisopettajalla on osa tukea tarvitsevista oppilaista kolmella oppitunnilla viikossa ja yhdellä oppitunnilla hän on samanaikaisopettajana vuorotellen kahdessa muussa ryhmässä.

Hankkeen tuloksia

Useissa motivaatioon liittyvissä tutkimuksissa on osoitettu, että oppilaalle sopivan tasoiset haasteet säilyttävät motivaatiotason parhaiten. Myönteisesti asiaan suhtautuva lapsi kokee haasteelliset tehtävät oppimistilanteina. Oppilas käyttäytyy tehtäväsuuntautuneesti ja yrittää parhaansa, jolloin onnistuminen on todennäköistä. Oppilas saa myönteistä palautetta, ja myönteinen minäkuva vahvistuu. (Lerikkanen 2006.) Lukutori tarjoaa oppilaan

omalle lähikehityksen vyöhykkeelle sopivampia tehtäviä, jolloin motivaatio säilyy, ja oppiminen tehostuu. Kun oppilaalla on mielekästä sekä sopivan haastavaa tekemistä, hän keskittyy tehtäviinsä, jolloin työrauha luokassa säilyy paremmin.

Opettajilla Lukutori on näkynyt aiempaa vähäisempänä eriyttämisen tarpeena. Opettaja on pystynyt ohjaamaan aiempaa suurempaa oppilasmäärää kerralla oppimisen pulmissa oppilaiden saadessa apua nopeammin kuin tavallisesti. Lukutorin myötä opettajien yhteistyö on oleellisesti lisääntynyt. Opettajat jakavat vastuun kaikista oppilaista ja yhteissuunnittelussa ideoita syntyy myös muihin oppiaineisiin (esim. liikunta ja kuvaamataito). Samalla opettajat ovat saaneet omaan työhönsä vertaistukea toisiltaan.

Lukutorin mukana myös arviointi on selkiytynyt. Kaikki oppilasarviointit on tehty yhdessä ja arviointitavoista ja kriteereistä on yhteisesti sovittu. Näin myös kaikki oppilaat ovat tasa-arvoisessa asemassa arvioinnin suhteen rinnakkaisluokillamme. Oppimistulokset ovat olleet myös parempia edellisiin opetusryhmiimme verrattuna (opettajien kokemukset alkuopetusluokista aikaisemmilta vuosilta sekä kokeneen laaja-alaisen erityisopettajan arvio Lukutorin oppilaista). Armi-aineiston verrokkiaineiston oppilaihin verrattuna oppilaamme olivat keskiarvoltaan parempia sanelussa ja lukunopeudessa. Oppilaat ovat tutustuneet aikaisempaa suurempaan määrään rinnakkaisluokkien oppilaita ja näin ystävyysuhteitakin on solmittu yli luokkarajojen. Hyvät suhteet opettajiin ja oppilastovereihin sekä lukutaidon kehittyminen ovat muokanneet myös oppilaiden itsetuntoa parempaan suuntaan.

Lukutori on tuonut mukanaan myös haasteita. Opettajan poissa ollessa sijaisen perehdyttäminen Lukutori-toimintaan on ollut aikaa vievää. Eri rakennuksissa sijaitsevat rinnakkaisluokat ovat hankaloittaneet liikkumista Lukutori-tunneilla. Opettajien on ollut myös hankalaa sopia yhteisistä asioista, kun jokainen tapaaminen on pitänyt sopia erikseen. Toiminnan aloittaminen ja suunnittelu on myös vaatinut runsaasti aikaa. YT-tunnit eivät ole riittäneet tähän.

Lukutorin tulevaisuus

Tulevaisuudessa tarkoituksemme on aloittaa koulullamme myös Sanajahti eskarin puolella. Aiomme myös jatkaa Sanajahtia Lukutorin puitteissa ensimmäisellä luokalla niiden oppilaiden kanssa, jotka tarvitsevat vielä tukea fonologisen tietoisuuden kehittämisessä.

Tavoitteenamme on muovata Lukutorista meidän koulumme alkuopetukseen olennaisena osana kuuluva tapa toimia lukemaan opettamisessa. Olemme kouluttaneet koulumme tämänhetkiset ensimmäisen luokan opettajat Lukutori-toimintaan, ja he ovat muokanneet sitä omiin tarpeisiinsa sopivaksi. Tarkoituksemme on aloittaa uusien, ensi syksyllä koulunsa aloittavien ensimmäisten luokkien oppilaiden kanssa Lukutorin parissa heti koulun alettua. Suunnittelun tarve on nyt olennaisesti vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna. Tosin oman materiaalin kehittäminen ja käyttäminen on ollut mielekästä ja jopa luontevampaa kuin valmiin materiaalin, joten kehitystyö tulee jatkumaan. Toivomme myös saavamme naapuriluokkia käyttöömmekä yhteisiä tiloja, jolloin yhteistyön tekeminen helpottuu paljon.

Parhaimmillaan Lukutori mahdollistaa uusien tapojen ja toimintojen kehittämistä opettajien yhteistyön seurauksena. Tämä vaatii opettajilta halua tehdä töitä yhdessä suunnitellen ja opettaen. Opettajia, jotka haluavat löytää keinoja kohdata jokaisen oppilaan oppimiseen liittyvät tarpeet. Lukutori-toimintaa edistävät myös valmiiksi palkitetut tunnit sekä lukujärjestykseen ennalta varattu suunnittelu-aika. Esteitä Lukutori-toiminnan onnistumiselle ovat opettajat, jotka haluavat tehdä töitä yksin ovi suljettuna ja koulun jähmeät rakenteet, jotka voivat estää yhteistyön toteuttamisen.

SANAJAHTI

KIELELLISEN TIETOISUUDEN POLKU ESIKOULUSTA KOULUUN

Vasaramäen koulu, Turku

Marja Toivo & Alisa Vehviläinen

HANKKEEN TAVOITTEET

- lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksien ehkäiseminen
- systemaattisen ohjelman kehittäminen kielellisen tietoisuuden vahvistamiseksi esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen
- tuen kolmiportaisuuden toteutuminen nivelvaiheessa
- joustava tiedonsiirto esikoulusta kouluun
- koulun erityisopettajan työn tehokas resursointi syyslukukauden alussa
- Sanajahti-interventiot esikoulun ja koulun vuosikellon suunnittelussa
- Sanajahti jatkuu tarvittaessa Lukutorin menetelmin

Vaikka lapset jo melko varhain käyttävät kieltä taitavasti, heidän saattaa olla vaikea pohtia kieltä ja erottaa itse sanoja niiden merkityksestä. Kielellinen tietoisuus kehittyy lapsilla yksilöllisesti. Fonologinen tietoisuus puolestaan on kielen äännerakenteen oivaltamista. Fonologinen tietoisuus on silta puheesta kirjoitettuun kieleen ja se pohjustaa lukutaitoa. Puheesta kirjoitettuun kieleen siirtyminen on lapsen kielellisen kehityksen tärkeä solmukohta.

Sanajahti-tunnit tukevat luokkatilanteessa tapahtuvaa lukemaan ja kirjoittamaan opettamista. Näillä tunneilla tutkitaan kieltä ja sen rakenteita leikinomaisesti. Pienissä ryhmissä vertaillaan sanojen pituuksia, harjoitellaan tarkkaa tavuttamista, riimitellään, pilkotaan sanoja tavuiksi ja tehdään uusia sanoja.

Oppilaat on valittu alkutestin perusteella Sanajahti-ryhmiin. Välitestien avulla seurataan oppilaiden kielellisen tietoisuuden kehittymistä ja arvioidaan ryhmässä jatkaminen. Testien ja arvioinnin suhteen tehdään yhteistyötä Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Rauman yksikön kanssa.

Sanajahti joustavan esi- ja alkuopetuksen toteuttajana

Sanajahti kuuluu eskarin ja koulun vuosikelloon. Sanajahti mahdollistaa joustavan tiedon siirtymisen esikoulun ja koulun välillä. Koulu on entistä valmiimpi suunnittelemaan tarvittavaa tukea huomioiden tuen portaat.

Käytännön toteutus

ESIKOULUSSA

- Erityisopettaja tekee tammikuussa alkumittaukset
- Esikoulunopettaja toteuttaa interventiot
- Erityisopettaja tekee väli- ja loppumittaukset

KOULUSSA

- Erityisopettaja tekee mittaukset elo-syyskuussa
- Erityisopettaja toteuttaa itse suunnittelemansa interventiot syyslukukaudella
- Erityisopettaja antaa oppilaille ja luokanopettajalle palautteen väli- ja loppumittausten yhteydessä

Kohderyhmä

Sanajahti on tarkoitettu oppilaille, joille ryhmän (esikouluryhmän tai koululuokan) kielellisen tietoisuuden harjoitukset eivät ole riittäviä

- Materiaalina NMI Kummi3, Sanat paloiksi (torkkujat, vireät, ratkaisijat, lukijat)
- Alkumittaus koko ryhmälle (torkkujat, vireät mukaan tuokioihin)
- Välimittaus interventioden jälkeen (torkkujat, vireät jatkavat tuokioissa)
- Loppumittaus

Pohdittavia asioita ovat:

- Minkälainen olisi paras muoto esikoulun jälkeen koulussa?
- Miten koulussa toteutuvat tuen portaat?

Sanajahtituokiot

- Pienryhmässä kaksi kertaa viikossa, 20min/kerta, korkeintaan 6 lasta
- Yhdellä kertaa yksi tai kaksi harjoiteltavaa asiaa
- Riittävät toistot
- Tehokasta harjoittelua oppilaiden edellytysten mukaan
- Sopiva aika
- Motivointi
- Tarkkaavuuden suuntaaminen kielen osiin ja rakenteisiin
- Arviointi ja palaute oppimisen tukena

Sanajahtituokioiden sisältö

Materiaalina Niilo Mäki Instituutin KUMMI 3

- Riimit
- Sanojen pituuden vertailu
- Tarkka tavuttaminen
- Tavujen poistaminen ja lisääminen
- Alkuäänteiden tunnistaminen ja äänteiden erottelu

Esimerkkejä Karhunaukion esikouluryhmän Sanajahtituokioista (Tarrakortit, tarra joka kerrasta lapsille, materiaalina Kummi 3)

Tuokio 1

- Sanalaput Kummi 3:
MATO-ISÄ-KALA-SUKSET-AITA-SAARI-HERNE-HAUVA-VAARI-PAITA.
Luetaan sana äänteittäin ja tavutetaan hyppimällä.
Sanalaput pöydälle kuvapuoli ylöspäin, lapset saavat valita minkä sanan tavuttavat yksin ja sen kortin ”saa pitää”.

Tuokio 2

- Viime kerran sanalaput pöydällä.
Jokainen valitsee ja tavuttaa tavuvaa’alla haluamansa sanan vuorollaan.
- Kirjainkortit M, I, K, S, A, H, V, P.
Katsotaan käytettyjen sanojen alkuäänteet yhdessä.
Katsotaan kirjainkortit ja laitetaan ne pöydälle.

Jaetaan sanakortit lapsille, ja jokainen vie sanansa oikean kirjainkortin viereen pöydälle.

Jaetaan kirjainkortit lapsille ja leikitään ”Kapteeni käskee” -leikkiä: Se, kenellä on M (sanotaan äänteenä), saa hyppiä/pyörähtää, kyykistyä....

Tuokio 3

- Riimikortit Kummi 3:

HAUKKU-LAUKKU, PORTTI-KORTTI, PURKKA-NURKKA, PARKKI-KARKKI, PUUKKO-SUUKKO.

Laitetaan aina kolme kerrallaan riviin kuvapuoli ylöspäin ja etsitään yhdessä oikeat riimiparit.

- Riimit: Pikkupussissa on pieniä tavaroita, etsitään yhdessä niille riimit.

Tuokio 4

- Samat riimiparikortit kuin viimeksi.

Kortit ovat pöydällä, ja niille etsitään parit. Laitetaan kortit sekaisin ja jokainen saa vuorollaan etsiä yhdelle kortille riimiparin. Kortin ”saa pitää”.

- Lasketaan omien sanojen kirjaimet ja ryhmitellään ne pöydälle ’ oikean numerokortin viereen.

Tuokio 5

- Samat sanalaput kuin 1:ssä tuokiassa.

Ne tavutetaan tavuvaa’alla ja tavut kirjoitetaan paperilapuille.

Sanakortin viereen muodostetaan tavusanat. Otetaan toinen tavu pois ja katsotaan mitä tuli. Sekoitetaan tavuja ja tehdään uusia sanoja.

Tuokio 6

- Katsotaan kuvakortteja 14 ja laitetaan tavut sanojen alkuun: Kari+rok, Matti+ah, tukka+pa, tila+kat, kuva+nuk, Mikko+kol, kari+rek, Karo+kuk

Tuokio 7

- Viime kerran kuvakortit 14 ovat esillä pöydällä.

Aikuinen sanoo osan sanasta, ja lapset viittaavat, kun tietävät, mistä on kyse. Kuvat pannaan takaisin pöydälle.

Lapset sanovat jostain kuvasta sanan osan ja kaverit arvaavat, mistä sanasta on kyse viittaamalla.

Autetaan, jos on tarvetta.

Tuokio 8

- Etsitään 8a-korttien mukaan sanoihin sisältyviä sanoja. Pitkät ja lyhyet sanat pannaan kuvaryhminä pöydälle. Katsotaan yhdessä yksi pitkä sana kerrallaan. Sanat katsotaan myös äänteittäin ja tavuittain, lapset näkevät sanatkin, eivät vain kuvan. Lapset etsivät pikkusanan. Sapeli, porkkana, kotilo, kippiari, sinappi, rentukka, kampata, tohtori.

Tuokio 9

- Kuvakortit 7
Jaetaan kortit nurkka–korppu–markkinat–korppu–kartta–teippi–pulkka–porkkana tasan lapsille. Jokainen tavuttaa vuorollaan sanansa ja sanoo sen alkuäänteen. Yhdessä mietitään loppuäänteen. Laitetaan kortit pöydälle ja jokainen lapsi ottaa vuorollaan pussista muovisen muotokirjaimen N-K-T-L-P-M, tunnustelee sen selän takana sormillaan, sanoo mikä se on ja ottaa pöydältä sillä alkavan sanan.

Tuokio 10

- Dominopeli:
Kortit kuvapuoli ylöspäin pöydällä, nimetään ne yhdessä ja kerrotaan kumpi sisältää pikkusanan. Kortti kerrallaan etsitään pikkusana ja sille parit. Lapset vuorollaan.

Tuokio 11

- Tuokion 9 sanat pöydälle.
Jokainen saa vuorollaan yrittää sanoa sanan äänneillä. Jaetaan kortit ja jokainen sanoo sanan, kuvaa näyttämättä, äänneittäin kavereille: kuka kuulee sanan ja saa kortin? Autetaan tarvittaessa.

Tuokio 12

- Sanalaput 2A.
Tavutetaan tavuvaa'alla ja aikuinen kirjoittaa kirjain kerrallaan tavuiksi. Muodostetaan tavusanat kirjainkortin viereen. Otetaan toinen tavu pois ja katsotaan mitä tuli. Muodostetaan uusia sanoja tavuista.

Tuokio 13

- Yksitavuinen sana piilossa: ohjekirja sivu 44.
Kualaput sanoista. Keksitään yhdessä. Lopuksi etsitään yksitavuisille sanoille riimit ja kirjoitetaan aluille.
Jos aikaa jää, yhdistetään laput; mikä kuuluikaan mihin?

Tuokio 14

- Riimibingo. 2A ja 2B –kortit.

Tuokio 15

- Riimibingo, 2A, B ja C –kortit. 1 pelialusta kullekin.
Lopuksi korttien jako lapsille. Etsitään vielä kerran riimit niille.

Tuokio 16

- Domino –peli Kummi 3.

Tuokio 17

- Kortit 8a, B ja D.
Vertaillaan sanojen pituuksia: kuinka pitkältä kuulostaa?
Kirjainten/tavujen määrä?
Keksitään itse pitkiä ja lyhyitä sanoja ja kirjoitetaan ne muistiin.

Tuokio 18

- Samat riimiparikortit kuin viimeksi.
Kortit ovat pöydällä, etsitään parit. Laitetaan kortit sekaisin ja jokainen saa vuorollaan etsiä yhdelle kortille riimiparin, kortin saa ”pitää”.
• Sanaleikki:
”Ei se ole HYNÄ vaan se on ...(KYNÄ)
”Ei se ole HORMI vaan se on ...(SORMI)
(Sana-arvaus esim. ruumiinosilla, vihanneksilla, eläimillä, jne.)
• Sanojen pituudet (sanalaput):
Jokainen laskee saamastaan kortista kirjainten lukumäärän ja laittaa nimen oikean numeron alle.

Tuokio 19

- Minkä eläimen nimi alkaa: HIR-, NOR-, KET-, KAR-, HYL-, MAR-, ANK-, SII-?
- Minkä SUOMALAISEN eläimen nimi loppuu: -VES (ilves), -KA (kotka), -RI (hiiri), -MÄ (lehmä), -RA (koira), -SA (kissa), -NIS (jänis)?
- Lapset tavuina: PE-RU-NA, yksi lapsi on ”nimeltään” PE, toinen on RU ja kolmas on NA.
”Kerran PE; RU ja NA lähtivät retkelle, mutta NA eksyi – ketkä jäivät jäljelle? NA löytyi ja kaikki lähtivät uimahalliin. PE jäi lämmittelemään saunaan, ketkä menivät altaaseen?
Samoin sana O-RA-VA jne.
- Mikä on sellainen KANA, joka pedataan sänkyyn?
Mikä on sellainen KANA, joka kasvaa maassa?

Mikä on sellainen KURI, joka osaa taikoa?

Mikä on sellainen PARI, joka leivotaan jouluna?

Mikä on sellainen NAPPI, jota voi laittaa makkaran päälle?

Mikä on sellainen KERI, joka hiipii viidakossa?

Mikä on sellainen KARI, joka käy päiväkodissa?

Tuokio 20

- Kummi 3 s. 44

Sanaan piilotetun nimen etsiminen Pelipaidat pyykkinarulla-leikissä.

Nimilaput KARI, VILLE ja MIKKO.

Leikkiluetaan ja tavutetaan nimet tavuvaa'alla.

Kenen nimi piiloutuu sanaan: HOKKARI, LAMMIKKO, KAHVILLE, PALMIKKO jne.?

Saa miettiä hetken ja sitten tavutetaan sana tavuvaa'alla.

- Yksitavuinen sana piilossa: Kummi 3 s. 44

Pöydälle laitetaan kuva kerrallaan SUU, PUU, PÄÄ, HAI, VYÖ, TIE ja JÄÄ.

Kirjoitetaan kunkin kuvan viereen oikea sana.

Mikä sana piiloutuu sanoihin: SUUTARI, PUUHA, PÄÄHINE, HAIKARA, VYÖTÄRÖ, TIE, SALAISUUDEN, TAIPUU, HYPPÄÄMÄISILLÄÄN jne.

Tuokio 21

- Sanalaput: tavuta sanat. Etsitään oikea alkukirjain ja ryhmitellään. Kuunnellaan onko pieniä sanoja piilossa. Kolmitavuiset 2 kpl tavuiksi ja vaihdellaan tavun paikkoja.

Kokeiluun käytetty aika

Sanajahti käynnistyi syksyllä 2010 Vasaramäen koulussa ja keväällä 2011 mukaan tulivat Rakuunatien ja Karhunaukion esikouluryhmät. Sanajahti jatkuu edelleen lukuvuonna 2011 – 2012.

Opettajat ja Sanajahti

Jotta Sanajahdin kokee tärkeäksi, se vaatii opettajalta uusinta tutkimustietoa lukivaikeudesta. Erityisesti siitä, miten lukivaikeus ilmenee ja milloin on lapsen kannalta hyödyllistä tukea kielellisen tietoisuuden kehittymistä. Opettajan tulee olla kiinnostunut ja hänellä tulee olla mahdollisuus käydä erilaisissa koulutuksissa.

Yhteistyö auttaa tavoitteiden saavuttamisessa. Sanajahdin myötä käynnistyi uusi askel esikoulunopettajien ja koulun alkuluokkien erityisopettajien välillä. Yhteisille suunnittelukokouksille on varattava aikaa. Koululta hanke vaatii rehtorin avarakatseisuutta. Koulun alkuluokan erityisopettajat saivat käyttää tuntiresurssiaan eskariin.

Vanhemmat ja Sanajahti

Sekä esikoulussa että koulussa on yhteisessä vanhempainillassa esitelty Sanajahtitoimintaa. Tuokioissa käyvät lapset saavat säännöllisesti postia esikoulusta/koulusta kotiin (esim. tuokiotiedotteet ja palautteet).

Saavutetut tulokset

ESIKOULU

- Tammikuussa 2011 esikoulussa hankkeeseen osallistui 35 lasta
- 14 lasta (torkkujaa, vireää) aloitti Sanajahdin
- Välimittaus maaliskuussa – yhdeksän lasta siirtyi joko ratkaisijoihin tai ”lukijoihin”
- Viisi lasta jatkoi Sanajahti-interventioissa
- Loppumittaus toukokuussa – kukaan ei jäänyt torkkujiin

Esikoulunopettajat olivat positiivisesti yllättyneitä siitä, miten tehokkaasti lapset omaksuivat asioita Sanajahti -tuokioiden aikana.

KOULU

- Syksyllä 2010 koulussa 50 oppilasta osallistui alkumittauksiin
- 19 oppilasta (torkkujaa, vireää ja ratkaisijaa) aloitti Sanajahdin
- Välimittaus marraskuussa – neljä oppilasta siirtyi ”lukijoihin”
- Muut jatkoivat Sanajahti-interventioissa
- Loppumittaus joulukuussa – yksi oppilas ratkaisija, muut ”lukijoita”

Koulussa ensimmäisten luokkien opettajien mielestä täsmäinterventiot edistivät oppilaiden lukemisen ja kirjoittamisen perusvalmiuksien vahvistumista. Oppilaita oli tuettu esikoulussa yhteistyössä alkuluokan erityisopettajan kanssa, ja yhteistyö jatkui edelleen koulussa.

Uutta esi- ja alkuopetukseen

Sanajahti käynnisti esikoulunopettajien ja koulun alkuluokan erityisopettajien yhteistyön. Erityisopettajien tuntiresurssia suunnattiin esikouluun,

joka toimii fyysisesti eri paikassa. Erityisopettajat suorittivat mittaukset ja tutustuivat samalla tuleviin koulun asiakkaisiin. Sanajahdin palaute siirtyi esikoulusta suoraan koulun käyttöön. Tämä mahdollisti tarvittavan tuen suunnittelemisen jo etukäteen, ennen lukukauden alkua.

Jatkokehitysmahdollisuuksia

Suunnitteilla on, että KOS-kaavakkeeseen (kasvun- ja oppimisen seuranta) tulisi maininta Sanajahtiin osallistumisesta ja lapsen arviointitulos (taso, jonka hän saavutti intervention jälkeen). Sanajahtilaiset voisivat olla myös yksi ryhmä Lukutoritoiminnassa.

Tulevaisuuden mahdollisuudet

Sanajahdista on pidetty ensimmäinen infotilaisuus Turun esikoulunopettajille. Palaute on ollut innostunutta, ja meitä on pyydetty alueelliseen esikoulunopettajien ensi lukuvuotta koskevaan suunnittelukokoukseen. Pyrkimyksenä on Sanajahdin jalkauttaminen vakiintuneeksi kielellisen tietoisuuden tukemisen interventiomalliksi.

